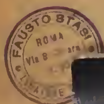

9
18 L
13

FAUSTO STASI
ROMA

RVBRICAE DECRETALIS DE SVMMA TRINITATE, ET FIDE CATHOLICA Expositio.

IO. PAVLI PERVSCHI CANONICI et Decani Sacrosanctæ Lateranensis Ecclesiæ, V.I.D. et sacræ Theologiæ professoris.

ROMAE
Apud Sanctium, et Soc. M.D.LXXXVIII.
SVPERIORVM PERMISSV.

SIXTO QVINTO
PONTIFICI MAXIMO.

Ecreueram, Beatißime PATER, ab adolescentia mea rebus literariis semper operam dare: atque ita ad Canonicam & Ciuilem prudentiam tota mente, ac studio conuersus, in ea capessenda tantũ laboris, & vigiliarum impendi, vt penè omnem ætatem cõsumpserim, & adhuc (quantũ mihi per occupationes Chori, & aliorum diuinorum officiorum in sacrosancta Lateranensi Basilica, atque etiã per continuas negotiorum meorum interpellationes conceditur) cõsumere non desistam. Quam quidem animo dum paulò excitatiore excolerem, animaduerti Rubricas, & terminos illius, præcipue qui ad symboli articulos, & nouæ legis dogmata pertinent, aut minus aptè fuisse declaratos, aut fere ab omnibus iuris interpretibus prætermissos. Quamobrẽ proposita mihi studiosorum omnium maxima vtilitate, quæ ex dictis Rubricis & earumdem terminorum expositione elici potest, operæ pretium facturum duxi, si fragmenta hæc studiorum meorum, ne perirent colligerem, & ea, tuæ imprimis Sanctitati dicata, in vulgus darem. Præstabit verò hic (ni fallor) à me susceptus labor, quasi per amœna virentia, & per lucidißimos perennis aquæ riuos, ad Canonicam prudentiam aditum

omnibus patentem, ijs maxime, qui ſancta & Catholica fidei præcepta (inſtar fontem ſitientium) inquirunt, & ſaluti animarũ, quæ præ omnibus rebus ferenda eſt, enixè inuigilant. Efficiet præterea, ut plurimi pulchritudine ac forma theſauri ſcientiæ capti accenſiq́ʒ, auidius arcana illius penetrare ſtudeãt: quæ quidem paruo, aut nullo plane negocio præſtare poterunt, ſi meam hanc Rubricariæ expoſitionis primã ex quinque partem deguſtauerint. Interea ſi (vt in optatis meis eſt) hanc aliquid vtilitatis attuliſſe ſenſero, Tuae pariter Beatitudinis auſpicio, ac fauore reliquas etiam quatuor partes in lucem quantocyus edere, omni qua potero diligentia, ſtudio, & labore conabor. Coeptis paternè faueas, ſupplex oro, vt tanto ac tali Duce fautoreq́ʒ, & ſtudioſi omnes ad illã perlegendam libentius inuitentur, & ego, qui vnà cum fratribus meis germanis pluribus iam abhinc annis Sanctitati Tuæ me totum dedi ac uoui, alacriori quoque animo incœptis perſiſtere, tua benignitate ſuffultus, valeam.

Sanctitati Tuæ

Deditiſſimus & humillimus ſeruus
Io. Paulus Peruſcus.

I N D E X

QVO SINGVLA, QVAE IN HOC OPERE continentur, copiosè ostenduntur.

fidem

Deus

INDEX.

ſupponens

Fides

Nulla

Qui-

Virgine

T r-

FINIS.

RVBRICAE DECRETALIS
DE SVMMA TRINITATE
ET FIDE CATHOLICA
Expoſitio.

IOANNIS PAVLI PERVSCHI Canonici, & Decani Sacroſanctæ Lateranen. Eccleſiæ, I.V.D. & Sacræ Theologiæ Profeſſoris.

RINCIPIVM compilationis totius decretalis rubrica eſt de ſumma Trinitate, & Fide catholica. Quæ duas habet partes principales, vnam videlicet de ſumma Trinitate, & alteram de Fide catholica. Iſta rubrica cũ nullas alias rubricas vel titulos præcedentes habeat, his, quæ ſequũtur, continens adiunctaq; eſt, ſicuti continens etiam eſt titulus ille de iuſtitia & iure, & in Pandectis & in inſtitutionibus, in quibus dum iura Populi Rom. pertractantur, titulum illum de iuſtitia & iure, qui cæteris ſubſequentibus continens eſt, præponunt. Id quod etiam ab Imperatore prudenter factũ videmus in titulo, qui admitti C. vbi etſi non ſit in principio totius compilationis, nihilominus per occaſionem ſubſequẽtium titulorum, in quibus diuerſas bonorum poſſeſſiones proſequitur, generalem illum titulũ bonorum poſſeſſionis ſub illa rubrica, qui admitti C. comprehenſum præmittit. Pari etiam modo idem Imperator in titulo de ſumma Trinitate Codice facit, qui Iuſtitiam tractaturus præcipuam eius partem, neceſſariam vtilemq; ac nobiliorem anteponit, quæ eſt fides ipſa Catholica

Diuiſio rub. *Continuatio rubricæ.* *Generalia præmittenda ſunt.* *Religionis principiũ fides catholica.*

 religio-

religionis principiū, vt glos. rubricæ de summa Trinitate dixit; Simili ratione Papa in hac præsenti rubr. de iuribus & iustitia acturus, in his, quæ deinceps subsequuntur titulū istum de summa Trinitate, cæteris subsequentibus coniunctum, præfert, initium faciendo à re non solum necessaria, & vtili, sed etiam digniori, deinde de alijs rubricis tractat, & præcipit. Dignitatis enim in rubricis constituendis & collocandis haberi etiam ratio solet, vt not. Doct. in rubr. de officio delegati extra colligitur & notatur etiā in rubr. de iustitia & iure.ff. & dicit Probus. in cap. cum diuersis de præscrip. in 6. & notat Grammaticus in suo responso 116. num.6.vol.2. vbi digniorem præferendū existimat.

Continuatio ad subsequētia.

Dignitatis ratio in collocandis rubricis habetur.

Alia continuatio.

Item dici potest quemadmodum Abbas in rub. de constit. ex. Decius & alij in hac rub.dixerunt istam rubricam ea gratia fuisse prępositam, vt operis huiusce bene iactum sit fundamentū. Nam vbi Christus non est fundamētum per fidem scilicet, ibi nihil boni extrui,atque ędificari potest c.cum Paulus 1.q.1.& c.veniens. §.1.de presb. non bap. & inutile esse dicitur quodcunque ex fide non est,c.quoniā omne.ex.de præscrip.c.1.28.q.1. Duplex enim est fundamentum. Quædam videlicet diligens præparatio ad doctrinam, & tractationem eius rei, de qua agere instituimus,vt inuocatio diuini nominis: de quo fundamento Iustinianus in principio compilationis institutionum, vbi inuocationē ponit,quod est præparatio doctrinę rei propositę maxime seruiens. huc accedit quòd fundamentum pro ipso ædificij principio ponitur, vt etiam apud logicos principia pro fundamentis sumi solent. hac potissimum de causa, quod si res omnes male institutæ, inchoatæq; fuerint, difficulter atque ægrè finem bonum consequuntur. benè enim positis principijs beneq; iactis fundamentis opus ipsum plurimum firmitatis habet,diuq; perdurat. Itaq. Demosthenes Olynthiaca 2.optime dicit eius verba exponendo videlicet; quemadmodum domus puta & nauigij, ac reliquorum id genus fundamenta firmissima & fortissima esse oportet, sic etiam rerum principia, & fundamenta vera esse & iusta conuenit; cuiusque enim rei principium potissima pars est l.1.ff. de origine iuris in princ. Vnde Hesiodus principiū dimidium totius. Itaque Theologi dicunt fidem esse primam portam & fundamentum nostræ salutis,

Fundamentum duplex.

Secūdū fundamentum.

Demosthenis dictum.

Principiū potissima pars cuiusq; rei.

Principiū dimidium totius.

Fides prima porta salutis nostræ.

ſalutis, ſine qua nullus quouis modo ſaluari poteſt, vt infra cum de fide verba erunt, demonſtrabitur, & præſens quoque titulus plane oſtendit; ſiquidem pro firmiori, ac magis ſtabili principio accipitur, & pro eo fine quo cætera ruerent.

Hæc rubrica per Imperatorem quoque poſita fuit in C.pro firmiori fundamento ſuæ compilationis, vbi ipſe,qui iam fidem ſequebatur poſt factam inuocationem (quia aliter fruſtra Deum inuocaſſet, ſi fidem indubitatam nō habuiſſet) rubricam de ſumma Trinitate ponit,atque conſtituit,a qua opus atque ædificium ſuum moliri incipit & compilationem.

Gloſa præſentis rubricæ diuerſo modo continuat, cum dicit, omne quod non eſt ex fide peccatum eſt, & ad gehennam ædificat vt in c.quoniam omne alias,c.finali de præſcript. Et ordo noſtræ reparationis a fide exordium ſumpſit, idcirco de fide catholica, vt ipſa dixit, prius eſt agendum. Sed iſta cōtinuatio, quamuis in multis reprehendi poſſit, tamen cæteris nunc omiſſis, quia continuat tantum, atque coniungit ſecundam partem rubricæ, prout etiam dixit glo. in rubr. C.eo.tit. de ſumma Trinitate, vbi primam, & ſecundam partem non inutiliter coniungit: Præter alios ego quoque illam pluribus diuerſiſq; modis denuo nunc proſequor & continuo. *Gloſa continuatio.* *Gloſa continuat tātum ſecundā partem.*

Recolo igitur illud in primis atque recēſeo, quod a continuata coniunctaq; doctrina præſentis rubricæ non abhorret, quod ſapiētiſſimos etiam legumlatores ferè omnes feciſſe animaduerto in ſciētiarum ſuarum compilationibus à religione exordium ſemper eſſe capiendum; idq; ijdem legumlatores cum præſertim iura gentium agunt atque pertractant prudenter fecerunt, vt nos præcipue docet Pomponius Iuris conſultus in l.veluti ff.de iuſt. & iur.qui de iure gentium acturus à religione incipit, quæ gentium eſt præcipua, & iuſtitiæ potiſſima pars, vt inquit glo.prælegata in rubr.C.eo.tit.de ſumma Trinitate. Et cōmunis eſt quoque Theologorum mens atque ſententia; quod pariter inſtitutū ſequutus eſt Imperator in ſuis Codicibus (vt antea dicebam) in quibus iura ſimiliter tractaturus de ſumma Trinitate, & fide catholica, veluti a religionis principio & fundamento ante omnia agit. Hunc etiam modū ſequutus eſt Cicero, nam is de legibus *Noua continuatio.* *Exordiū librorū à religione.*

verba facturus, vt leges ipsas confirmaret, atque omni dignitate amplificaret, à Dijs immortalibus est auspicatus. Itaq; Virgilius quoque cecinisse legitur, Ab Ioue principiū. Quod neque alienum est à sanctissimo illo diuinorum & naturalium decem præceptorum Decalogo vtique in æternum permansuro, vt in psal. 118. legitur, ex quibus præceptis illud potissimū principium obtinet, Deum scilicet colere. Hoc etiam Apostolos, & Nicænam Synodum, & Athanasium in suo symbolo egisse simili ratione videmus. quibus Gregorius Papa de diuersis & varijs ecclesiasticis constitutionibus, quæ ad clericos, & res ecclesiasticas, iuraq; ipsorum, ac rationem viuendi pertinent acturus, titulum istum de summa Trinitate, & fide catholica iuris symbolum appellatum, addidit, & alijs omnibus esse præferēdum existimauit, atque ita à religione exordium duxit, constitutionemq; de ipsa generalem fecit, deinceps de alijs iuribus præcipit ac decernit. Explicationi enim symboli iuris, quod fidem complectitur, primus locus debebatur, & a religione exordio ducto de fide nō absque causa agendum erat, cum per ipsam fidem sit aditus ad religionem, diuiniq; numinis cultum, quam si non haberemus, frustra Deū inuocaremus, frustraq; ad ipsum preces funderemus, aliaq; faceremus c. ante baptismum de consec. dist. 4.

Primus locus est symboli iuris qui fidem catholicā complectitur. Frustra Deum sine fide inuocamus.

Secundo modo, præter alios etiam præsens rubrica continuari potest. Lex canonica quæ principaliter tractat de homine operatiuo, & quomodo scilicet benè viuendo possit beatificari vt Abb. in huius decretalis prohemio num. 16. in fin. dixit. est ad reparationem animarum. Cum finis vltimus, ac principale institutum iuris canonici sit animarū periculis succurrere c. 1. de præben. in 6. & c. 1. de sepul. & in c. fin. de consuet. ibi quanto diutius infelicem animam detinet alligatam, & in c. animarū ex. de cōst. ad differentiam iuris ciuilis, cuius finis principaliter est bonum publicum vt idem Abb. in præalleg. prohemio nu. 17. Quarum animarum reparatio etiam post Christi aduentū à fide catholica exordiū sumpsit dicto c. cum Paulus. Cuius fidei primum & principale fundamentū est sanctissima Trinitas, quæ est vnum vniuersorum principium & prima salus, vt in c. 1. præsentis tituli, hoc enim mysterium in primo fidei est attendendum & ante-

Secunda noua cōtinua. Lex canonica de homine operatiuo principaliter tractat. Lex canonica est ad reparationem animarum. Finis iuris ciuilis est bonū publicū principaliter. Reparatio animarū à fide catholica etiā post Christi aduētum exordiū sumpsit.

anteponẽdum, vt Moses Geneseos in principio nos docuit. Ideo Papa primam & principalem rubricam in decretalibus de ipsa summa Trinitate, & fide catholica posuit, initio sumpto ab illa operis sui parte, quę ad animarũ salutem erat magis vtilis & necessaria, & sic de iuris symbolo, quod est titulus iste de summa Trinitate & fide catholica, vbi certã & firmã regulam tradit, & doctrinam catholicæ fidei, & Christianæ religionis post factum primum & principale fundamentum, quod est ipsa sanctissima Trinitas, postq; factam diuini numinis inuocationem, vt verba illa de summa Trinitate designant, quæ vtrũque significare possunt, vt placuit glos. in rubrica de summa Trinit. in Clementinis. Veteres enim patres non ita perfecte mysterium sanctissimæ Trinitaris attigerunt, ex quo hodie tantam consequimur vtilitatẽ.

Sanctiss. Trinitas ẽ vnũ vniuersorũ principium.

Quare Papa primã rubricã in decretalib. de summa Trinit. posuit & fide cath.

Verba illa de sum. Trinit. diuini nominis inuocationẽ in hac rub. designant.

Veteres patres non ita perfecte sanctiss. Trinitatis mysteriũ attigerunt.

Tertio & alio modo præsens rubrica nouissime cum præcedẽtibus connecti, ligariq; poterit, si dixerimus, quòd Gregorius Papa in prohemio istius Decretalis in principio exposuit quemadmodum Rex pacificus, qui est Christus humani generis redẽptor decreuit & cõstituit subditos suos debere esse pacificos, pudicos, & modestos; Cum autem effrenata cupiditas cordibus hominum affixa, cunctorum sit mater malorum, vt in dicto prohemio necesse fuit legem dare, atque præscribere ea gratia, vt & appetitus noxius iuris regulis coerceretur, vt hac lege genus humanum ad recte honesteq; viuendum, alterum non lædendum, ius suum vnicuique tribuendum institueretur ac informaretur. Quocirca idem Papa hanc variarum constitutionum decretalem tam pro catholica fide, quàm pro alijs ecclesiasticis disciplinis tradidit. Sed quoniam symbolum iuris, quod fidem complectitur est omnium principale, quia sine fide nec Deo placere, vt dicit Paulus & habetur in l. Cælicolarum C. de Iudæ. & Cælicolis, nec bonum aliquod vitæ æternæ meritorium operari possumus: hac de causa de ipso prius agit, ac pręcipit, eaque prudentissime tractat, quæ ad ipsum declarandum pertinent. Cæterum quia symbolum hoc, omnesq; fidei articuli a primo vsque ad vltimum ab eadem sanctissima Trinitate pendent, ac procedunt ab eadem tamquam a prima porta, primoq; animarum reparationis fundamento, vt dixit glo. allegata hoc eodem tit. in prin.

Tertia noua continuatio.

Sine fide placere Deo nõ possumus.

Sine fide bonum meritoriũ vitę æternæ operari nõ possumus.

Symbolũ iuris oẽs fidei articulos cõplectitur.

prin. exordiri, ac de ea dicere in primis voluit, quæ animarum reparatio vniuerso iuri canonico scopus est & finis propositus, vt in dicto c. animarum de const. cum alijs deductis. Nam ius Canonicum (vt proxime dicebam) duo potissimum spectat, vnum vt genus humanum recte viuat, cui quoque ius ciuile conuenit & ab eo nō discrepat. alterum vt ex hoc proposito fine recte beateq; viuendi alter sequatur finis, nostræ scilicet felicitatis æternæ, prout etiam tota sacra scriptura demonstrat, & hoc est suum intentum.

Ius canonicum vt recte viuamus est institutū 2. et vt vitā æternā ex eo consequamur.

Cōuenientia iuris ciuilis cū iure canonico.

Quarta noua cōtinuatio.

Quarto etiam & nouissime dici potest, quod Papa librum Decretalium variarum ecclesiasticarum constitutionum, in quibus de fide catholica verba facit cōpilaturus, de ipsa prius agere instituit. Tum quia symbolum, quod fidem complectitur, fuit prima ecclesiastica constitutio, & ab Apostolis tradita, vt eorumdē Apostolorum symbolum demonstrat. Tum etiam quia de diuinis atque humanis rebus acturus à diuinis prius tamquam à dignioribus exordiri voluit. verùm quia fides ipsa, omnesq; eius articuli ab eadem summa Trinitate, quæ vnum vniuersorum est principium procedunt, vt dictum est & colligitur etiam ex Ioan. c. 1. & notatur in lege 2. C. de veteri iure enucleando, & in c. 1. istius tituli. Propterea primum de ea, quæ nec etiam sub aliquo genere comprehendi poterat hic in rubrica & nigro dicit, deinde ipsam fidem catholicam pertractat, & contemplatur.

Prima Ecclesiastica cōstitutio Symbolū est Apostolorum.

Diuina digniora.

Summa Trinitas vnum vniuersorū principium.

Quinta noua cōtinuatio.

Quinto rursus ista rubrica cum subsequentibus connectitur, atque coniungitur hoc pacto, Idem Papa iuris canonici scientiam, plures partes habentem, tractaturus, quia in maleuolam animam scientia præsertim diuina nō potest intrare, quippe quæ nec habitat in corpore subdito peccatis, vt sapiēs c. 1. placuit ipsi prius de hac fide catholica, & eius scientia, quàm de alia iuris parte pertractare, cum qua charitate adiuncta Deo placemus, & liberi à peccatis sumus, vt ita in eo iure initiati, & eruditi proficiamus. Sed quia sanctissima Trinitas catholicæ fidei fundamentum principale est, vt supra demonstraui, habeturq; & not. in c. 1. in fin. de sacra vnct. propterea de ea primum in rubrica, ac deinde in eadem & in secunda parte de fide catholica dicit, quæ ab ipsa sanctissima Trinitate pendet & procedit, symbolo iuris propo-

Scientia diuina non pōt in maleuolam animam intrare.

Catholicæ fidei primus artic. sāctissima Trinitas

propoſito, adultis enim pium ac debitum officium eſt, atque neceſſarium prius ipſa fide inſtrui ac muniri, ea gratia, vt ita eruditi firmeq; creduli ad fontem baptiſmi, diuinæq; ſapientiæ perueniamus, vt de conſec. diſtinct. 4. c. ante baptiſmum. quoniam fides ipſa ianua eſt ſapientiæ & ſcientiæ iuxta not. in c. legimus §. hinc etiam. 37. diſtinct.

Fide muniri prius adultus debet.

Sexto denique cõtinuatur modo hæc rubrica. Titulus de ſumma Trinitate cæteris titulis generalior eſt, ac magis vniuerſalis, & omnes inuitat ad fidem, quod nec facit titulus ſubſequens de conſtitutionibus, nec alij qui ſequuntur. hac de cauſa titulum ipſum de ſumma Trinitate, & fide catholica præpoſuit, & de ſumma Trinitate prius vt ſupra iam dictum eſt.

Sexta noua continuatio. Titulus de ſum. Trinit. omnes ad fidẽ inuitat.

Nunc iſtis omiſſis, quæ continuationis formam oſtendunt, ad ipſius rubricæ verborum, quæ hic declaranda proponuntur, interpretationem deuenire liceat: ac ab illa dictione, De, prima in ordine orationis poſita, incipere. Quæ vt Grammatici dicunt eſt præpoſitio cum ſit pars orationis indeclinabilis, quæ cęteris eiuſdem partibus præponitur, vel appoſitione, ideſt regimine caſus, vel compoſitione, hoc eſt quando componitur. quæ dictio quantum valeat quantumq; vim habeat atque virtutem, non inutiliter ex infra dicendis pro maiori parte ſaltim patere facile poterit. Nam aliquando proximam & immediatam ſeu medio carentem cauſam demonſtrat, vt dicit Bart. in l. 1. §. ex incendio. ff. de incend. rui. & nauf. nu. 1. & quòd id regulariter indicet textus optimus cum ibi not. per Doct. & eumdem Bart. dicentem de iure meliorem in l. 1. §. nũc videamus ff. de coniungen. cum enunci. liberis. in illis verbis, non de bonis, ſed propter bona eſſe. Probus in rub. de poteſt. pręlat. nu. 1. lib. 6. Baldus poſt Iacobum de Butrio in l. non dubium C. de legibus. quod etiam ad exemplũ de ſtatuto diſponente bannitum de homicidio non poſſe rebanniri nota. cum autem aliquis homicidium fieri mandauerit, factumq; ſit, propter ꝙ fuerit bannitus, poſſit nihilominus rebanniri, quoniam ſtatutum dicit, de homicidio cum dictione, De, quæ denotat cauſam proximam, & immediatam, non autem propter homicidium cum dictione propter, quæ cauſam remotam importat, ſequitur Iaſon in l. non dubium C. de legib. nu. 24. lateq.

De, præpoſitio eſt.

Dictio De, cauſam denotat proximam & immediatã & alia ex inf. Dictio ꝓpter cauſam importat remotam.

teq; Decius in rubr. ff. si certum petatur in 1. lectura num. 1. ver. quia ista præpositio. & in 2. lect. num. 5. cum alijs concordan. Aliquando vero remotam ostendit, vt notabilis est textus in l. si finita. §. deinde versus princ. ff. de damno infecto dum ait de opere satis dari. quæ verba ibidem glo. cum additione ad Margaritam, & Bart. num. 1. exponunt, videlicet non de opere, sed de damno ex opere futuro satisdari. & in §. fin. eiusdem legis in illis verbis, vt tantum præstetur ei, quantum præstari oporteret si de ea re cautum fuisset, non de ea re, idest, sed de damno ex ea re prouenięte cautum. Optimeq; etiam Decius in supradicta rubrica, Si certum petatur in 1. lect. sub nu. 2. & in 2. lect. sub num. 6. declarat. Quandoque etiam naturalem causam, seu originariam immediate denotat, nempe quando est iuncta loco, vtpote cum Baldus de Perusio dicitur, nam verba illa ad ipsam naturalem causam de loco sumptam, ipsamq; originem, potiusquam ad loci domicilium immediate referuntur, vt Decio in dicta rubrica sub num. 4. in 2. lect. placuit. Optime etiam Alciatus in l. prouinciali fol. 190. ff. de verb. signif. dixit. Et Soccinus Iunior in l. 1. ff. soluto matrimonio num. 14. vbi etiam hanc istius dictionis, De, naturam esse declarat. Interdum autem partialitatem importat, vt cum dicimus, iste est de ecclesia, idest pars ecclesiæ c. 1. q. 1. §. aliud. Collectaneus in c. oli[illegible] num. 3. vers. item ad hoc. de verb. signif. Nonnumquam idemptitatem essentiæ, nimirũ quãdo dicitur filius natus de patre. Interdum quoque ipsam eamdem transsubstantiationem ostẽdit, vt cum dicimus corpus Christi de pane fieri. Aliquando ordinem designat, vt cum de nihilo creaturam fieri dicimus. Plerumq; autem ponitur pro, A, vt in l. si is qui rem. §. fin. ff. de furtis in illis verbis, si stipulatus de te sim, idest à te l. 1. c. de fun. rei. priu. lib. 11. ibi de Fisco, idest a Fisco, l. 1. de fideicom. l. si vt certo. ff. comodati. §. si de me, idest à me. prout etiam Cicero de Oratore sumpsit dum inquit, Audiui de socero meo, idest à socero meo. Et idem de Oratore, Audiui ista de maioribus natu, idest à maioribus natu. Quandoque etiã exponitur propter, vt in l. vnica C. quando ciuilis actio in principio ibi de re familiari, quæ verba ibidem glos. & Doct. exponunt, idest propter rem familiarem. & in l. 4. ff. de peten. hæredit.

Vnde

Aliquando remotã causã dictio De designat.

Alia dictionis De significatio.

Significat ipsa dictio De aliquãdo naturalẽ causã.

Quandoque partialitatẽ significat.

Quandoque idemptitatẽ significat.

Interdũ significat trãsubstãtiationem.

Plerumq. et ponitur pro A.

Quandoque denotat propter.

Vnde Terentius in Eunuco, est quid nos amas de fidicina istac, idest propter fidicinam hāc. Interdum etiam sumitur pro super, vt in l.3.C.si à non comp.Iud.in princ.dum inquit, si de proprietate datus Iudex, idest super proprietate, vt ibi glo. Aliquando significat pro authentica, vt nulli Iudicum §. necessarium, ibi vt nulla mulier de qualibet re includatur, idest pro qualibet re, vt per glo. & in l.post vendit. ff. de aqua pluuia. arcen.in princ.vbi etiam glo. & in l. procurator. §.si quis. vers.ex quo ff. rem ratam haberi,in illis verbis, non ante ex ea agi poterit, quàm de libertate iudicatum fuerit,idest, vt glo.ibi dicit per libertatem. Item ponitur declaratiue vt in l. de lanionibus §. cum in villico, & §. idem consultus, &§.bubulco.ff. de fun. inst.l.si quis.ff. de recep. arb. in princ. Item sumitur pro dictione (secundum) vt de libellis,idest secundum libellos 20. dist.de libell. cum not. per Doct. in l.2. C. de senten.exper.recep. Item ponitur pro, in, vt de præsenti, idest in præsenti c.metuentes 17.dist.4.de Archiep.re.c.1. ex.de translat. Itē importat tempus futurum, vtpote cum dicitur de cætero,quod exponitur, posthac, Dominicus in c.cum qui in 3.not.de dolo,& contu. lib.6.Roman.cons.329. Alex.cons.102. col.pen.lib.4. Card.in Clement.1.17.q.de elect. & in Clement. c. in plerisq; 15.q. eo.tit. Quandoque ista dictio, De,subauditur à iure l. ea lege Iulia §. lænocinij. ff. de adult. in fin. ibi quique contaminatione non indignantur, in quibus verbis dictio, de, subaudienda dicitur, Accursius eodem loco, ita vt de contaminatione explicanda sit. Itē significat deorsum, vnde vsque deq; ferantur eæ res dicebant, hoc est sursum an deorsum res ferantur paruifacio. Multoties autem idē importat quod dictio, ex, Bart. in l. si finita §. deinde. sub num. 1. ff. de damno infecto. & in l. Prætor ait §. quod de fructibus num.2.ff. de bonis aut. Iud. poss. Iason in l. non dubium C. de legibus nu. 24. & in c. cum causam de elect. sequitur & declarat Decius optime eo. tit. de rebus creditis si cer.pet. num.1.in 1.lect. & num.4. in 2.lect. vbi etiam Ripa nu.2. & seq. cum alijs concordan. Interdum vero causam materialem immediatam denotat, vt puta quando iuncta est materiæ, vt not. Bal.in l.ex arrali pacto in princ.C.de act.empt.exempli gratia cum dicitur cultellus est de ferro, & vestis est de lana,

Aliquando pro super & multa alia vt infra.

linoque contexta, iuxta textum in c. cum. Quandoque vero dictam materialem causam significat, & potest stare declaratiue, & demonstratiue Paris. cons. 18. nu. 37. vol. 3. Albericus in suo dictionario dicit hoc esse regulariter. Et hoc pacto sumitur in rubro, de quo nunc sermo habetur. nam in eo Papa per illã dictionem, De, sermonem proxime sequentem de summa Trinitate, & fide catholica materiam futurã esse declarat atque demonstrat vt de eodem rubro, & nigro manifeste colligitur. Restat nunc videre quid composita ista dictio, De, operetur: sed quoniã ipsa in hoc rubro, absq; eo quod cõposita sit, posita est, idcirco alio magis opportuno loco id tractãdum reseruabo. Interim vero videri poterit textus expressus in l. 1. ff. de po. in princ. cum ibi not. per Doct. & in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur.

Summa nomen quid significet. Sequitur in rubr. illud nomen, summa, quod multa significat. Dici enim potest summa, idest breuis, vel prima. vt in l. summa. & ibi etiam Doct. ff. de statu. ho. & in tit. de iure persona. in instit. in prin. Vnde summatim, idest breuiter, vel primariè, vt not. Bart. in extrauag. ad rep. in vers. summarie, in princ. Est cum etiam dicitur summa, idest maxima, vt Tragici antiqui summe supremeq; Iuppiter, siue celsissime, & eminentissime. Quandoque etiam vtrumq; participat, & modo vltima dicitur, vt voluit eadem glo. in vers. summa. in instit. de iur. person. in prin. Et multa alia significat, quod Grammaticis relinquo. Sed hic summa dicitur quasi in gradum amplioris excellentiæ atq; præstantiæ, idest maior & maxima. Quomodo autem quaué ratione paulo infra declarabitur. Sed in statutis, rescriptisué quid hoc summariè, verbũ dicat, declarat speculat. in lib. de libelli concep. §. 15. vers. & qualiter.

Trinitas duplex. Sed Trinitatem (vt tanti nominis significatio haberi etiã possit) duplicem esse sciendũ est. Vnam videlicet increatã, quę proprie Trinitas dicitur, quę est illa diuina hierarchia. Et aliã, quæ creata appellatur, quæ ab illa scilicet increata est, vt latissime infra demonstrabitur. De illa increata, quæ summa est, a qua omnia procedunt, prius dicam. Huius virtus atque excellẽtia tanta est, vt cum mecũm ipse cogito, neque principium, neque exitum inuenire possum, neque de ipsa verbis quidquam explicare atque euoluere valeo, Itaque potius admiratus cum Psalmista dicam,

Omnia a Trinitate increata procedunt.

Quid

Quid mihi est in cælo, superat enim ipsa, atque transcendit cuiuslibet præclari ingenij vires, nedum mei, quod valde exiguum esse sentio; si enim verbis explicare contendo, nulla ratione ipsam consequor neque dicendo complector, quod mens ipsa deficit, & vox silet, quia facultatem humanæ eloquentiæ transcendit; si scribo, non declaro, neque virtus vlla est, quæ illam attingere possit, nullaq; comparatio, aut similitudo valet ad ipsam percipiendam & explicandam, quòd ipsa præter cætera omnia difficillima est ad intelligendum: Et vt Ambrosius dixit, impossibile est diuinæ generationis scire secretum; res enim secretissima est Deus, quod omnium intellectus maxime fugit, quare Propheta verè tu es Deus absconditus. & Paulus, habitat, inquit, lucem inaccessibilem Deus, quem nullus oculus ferre potest. & in summa, quodcunque exemplum ad eam factum debile atque infirmum est; tum propter admirabile ipsius mysterium; tum etiam quia finiti ad infinitum nulla est proportio, nullaque propria perfectaq; comparatio aut similitudo: Imbecillitas enim humanæ naturæ virtutem ac facultatem intelligendi habet certo modo terminatam, & ideo infinitum comprehẽdere nullo pacto potest, cum ipsa finita sit, atque circumscripta & intra fines comprehensa. Itaque quid interim dicam quouè modo illam explicare valeam non inuenio, nisi forte vltro mihi sese offerat virtus illa, vis, potentia, atque efficacitas fidei, quæ mea est erga summum Deum, & sanctissimam Trinitatem, qua mediante spero, diuino illo fauente numine, cuius hodie vim, naturam, ac potentiam explicare cupio, me breui quodam epilogo atque sermone omnia, quæ ad præsentem declarationem pertinent, facile explicaturũ. Legi enim atq; perlegi Canonũ iura, & multos alios sacræ scripturæ libros mente, & oculis percurri, ac diu præ manibus habui, in quibus id apertissime scriptum inueni, quod In principio erat Deus, & Verbum erat in principio apud Deum iuxta illud Ioan. in c. 1. & legitur etiam in libris Platonicis, non quidem ijs proprijs verbis, sed hoc idem omnino multiplicibus suadentibus, vt refert August. 7. Confessionalium, quod verbum erat in principio apud Deum, & Deus erat Verbũ, per quod omnia facta sunt, vt in eodẽ 1. c. Ioan. & Genes. quoque in principio

Sãctiss. Trinitas fugat omnium creaturarũ ingenij vires.

Sanctiss. Trinitas trãscẽdit facultatẽ humanã eloquentia.

Impossibile est diuinæ generationis scire secretum.

Exempla de sanctiss. Trinitate debilia sunt.

Humana natura infinita cum ipsa finita sit comprehendere non potest.

Admirabile misteriũ sãctiss. Trin.

Tres ĩ diuinis personæ sunt.

Noetus excludebat in diuinis psonarũ numerũ & male.

Catholici numerum triũ personarum admittunt.

Subsistentiã ĩ diuinis quo ad personas, & quo ad essentiam dicitur.

In Christo vna est persona duæ naturæ sed non confusæ & tres essẽtiæ.

Diuina essentia ẽ fundamentũ emanationũ & psonaliũ proprietatũ.

legitur. & Deus erat in principio procedẽs a Deo, & verbo, hoc erat in principio, quod est magnum & admirabile mysteriũ sanctissimæ & increatæ Trinitatis. Quæ res, vt animaduerto, apertissime, ac planissime demonstrat in diuinis tres esse personas, quas omnino Noetus perperam & male negabat, dum in diuinis personarum numerum excludebat, illumq; non reperiri contendebat. quod nos Catholici inficiamur omnino, & numerum triũ diuinarum personarũ Catholica fide admittimus, quas personas Greci tres subsistentias dixerũt, quas subsistẽtias nos personas dicimus, & ita Trinitatem pro tribus personis, Vnitatẽ autẽ propter singularẽ naturã, seu propter vnitatẽ Deitatis, quę est ipsa diuina essentia, quæ vnica est. Et ideo sancta & increata Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentijs, sed sancta vnitas extra omnem numerũ est, quæ indiuisibilem habet vnitatem, inconfusamq; gerit coniunctionem, vt Athanas. in suo symbolo declarat; & habetur notaturque, & confirmatur in c. 1. præsentis tituli §. hæc sancta Trinitas. Vnde colligitur subsistentiam in diuinis quo ad personam & quo ad essentiam dici & intelligi: si quo ad personam, & tunc tres subsistentiæ personales sunt, si quo ad essentiam, vnica est natura in tribus personis, vt in eodem 1. c. In Christo vero vna est persona, duæ naturæ, diuina scilicet & humana, vt habetur notaturque 15. distinct. c. 2. post medium. non quidem confusæ, vt dixit Athanasius in suo symbolo. & tres essentiæ, Deitatis scilicet, animæ, & corporis. quare dicitur increatam illam, & sanctam Trinitatem vnitatem esse, atque extra omnem numerum esse, ac summe supremeque vnam, & nullo modo per plures essentias diuisibilem, cum vnica sit, vt est regula in Theologia; quæ etiam est summè simplex, vt in c. 1. in prin. cum seq. §. hæc sancta Trinitas, & in c. damnamus §. licet igitur. eo. tit. idest non composita ex multis rebus, distinctis a se inuicẽ re, nec quæ componi possit cum rebus a se re ipsa distinctis, sed quicquid est in ea propter sui infinitatem est vnum idemque, quod ea, vt not. glo. in c. 1. in verbo natura, ex. de summa Trinitate. & est prima idest radix & fundamentum emanationum, & personalium proprietatum, & omnino prima entitas (vt hoc nomine trito iam vtar, inter omnia entia & in diuinis, & creaturis,

vt not.

vt not. glo. in c. 1. de summa Trinit. in 6. in ver. æternaliter. prope fin. In qua essentia, quæ vna est, vt de consec. dist. 3. & in c. 1. istius tituli in ver. natura. & ibi glo. Triplex est emanatio vel productio scilicet per generationem, per spiratioṇẽ, & per creationem. De tertia creationis scilicet, quæ est in tempore, de qua Genes. in prin. dicitur, hic non loquor. Sed de duabus primis, quarum prior, idest generatio est emanatio, quæ est productio substantifica (vt hoc nomine vtar) per modum naturæ, quæ vt Proph. loquitur ab ęterno fuit cum ait, Ego hodie genui te idest in æternitate, quæ est ei semper hodie, idest præsens, quod oculo æternæ suę virtutis præsentia sunt omnia, neque apud eum est tempus præteritum, neque futurum. Hanc æternitatem etiam declarat glo. in eo. c. 1. in prin. quam in parte Arriani & malè temereq; negare ausi sunt, tenentes filium non esse Patri coæternum, vt glo. refert in c. 1. de sum. Trinit. in Clement. Posterior & secunda per spirationem est, quæ est productio substantifica per modum voluntatis. per modum autem voluntatis dicitur, quia amor est Patris scilicet & filij, & etiam amor secundum voluntatem est, quia est etiam vnitiuus (vt ita dicam) illorum Patris scilicet & filij, sine tamen aliqua confusione, vt Athanas. in suo symbolo. Per generationem vero, idest per productionem substantificam, per modum viamq; naturæ producitur a Patre filius, qui genitus a patre dicitur, sed per productionem substantificam, idest per modum volũtatis producitur Spiritus sanctus, qui ab vtroque Patre scilicet, & filio procedit, non tamquam ex duobus principijs, sed ex vno, neque pluribus spirationibus, sed vnica spiratione, vt in c. 1. in prin. de summa Trinit. in 6. quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnus Deus sunt, vt August. dixit in primo lib. de Trin. c. 13. Quam productionem, donationem dicemus & vocabimus, cum a voluntate tribuatur, vt liberaliter communicetur illis personis omnis perfectio. Et istæ tres diuinæ personæ sunt in vna substantia, quarum vna etiam indiuidua essentia est, & natura, vt de consec. dist. 4. c. vlt. Quomodo autem substantia, essentia, & natura in diuinis dicantur declarat glo. in c. 1. in princ. in ver. omnibus. de summa Trinit. in Clement. In cuius diuinæ naturę vnitate seu essentia tres sunt realiter distin-

Essentia diuina vna ẽ.

In diuina essẽtia triplex ẽ emanatio.

Generatio quid.

Declaratio uerborũ psalmi, Ego hodie genui te.

Diuinã æternitatẽ declarat glosa.

Æternitatẽ filij negant Arriani & male.

Spiratio qd.

Filius a Patre producitur per generationem.

Spũs sãctus ab vtroque Patre. s. & Filio nõ tã- q̃ ex duobus principijs sed tãq̃ ex vno procedit.

Spũs sancti productio donatio dr̃.

Vna ẽ diuina essentia triũ diuinarũ ꝑsonarũ.

Sbã essẽtia & natura ĩ diuinis quõ dicantur.

In diuina essentia tres sunt realiter distinctæ ꝑsonæ.

ctæ

ctæ personæ, quarũ prima est a nulla,& a nulla nata, vt in c.1.eo. tit. quæ nec est nascibilis (vt his verbis vtar)nec ꝓducta,nec producibilis,nec spirata,nec spirabilis,nec creata,nec creabilis,quę est Pater . vt in eodẽ c.dãnamus,hic eo.tit.§.nos vero.Paternitas inquã & innascibilitas sunt duæ ex quinque notionibus,quę soli Patri cõueniunt, quia solus ipse generat potentia patris generãdi pro eo quod significat est Paternitas, si tamen fundamentum connotamus, idest ex qua parte Patris, vt ita dicam,est memoria fæcunda, vt infra dicetur vbi de secunda persona verba erũt,quę filius est, qui genitus a Patre est naturali productione, naturali fæcunditate mentis & intellectus, per memoriã scilicet & generationem a sola prima, & ista est tertia notio,quam filiationẽ appellant, quæ nec Patris est,nec Spiritus sancti,sed filij solum,qui vnus est in diuinis,& merito: Nam sicut vnus est Pater in diuinis, & non plures, sic neque plures esse filios permittitur, vt declarat glo.in c.1.de sum.Trinit.in Clement.in verbo Vnigenitus iuxta illud Athanas.in suo symbolo,Vnus ergo Pater,non tres Patres, vnus ergo Filius,nõ tres Filij. Tertia,quæ est Spiritus sanctus,est per cõmunem spirationem a prima & secunda.i.a Patre, & Filio, non genita, nec creata,sicuti nec secunda persona est creata, nec spirata . De quibus Dominus in Ioan.c.8.15.& 16. ait,Ego enim ex Deo processi & veni, & iterũ.cum venerit Paraclitus, quẽ ego mittã vobis a Patre spiritũ veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Itẽ ille me clarificabit, qui de meo accipiet,& ista est quarta notio,quæ processio appellatur, & sola cõuenit Spiritui sancto,qui solus est,nec alius spiratus reperitur, & procedit à duobus,Patre scilicet,& Filio, qui spirãdi vim a Patre habet,Pater vero ex se. Hanc processionem geminatã reperimus,vnã scilicet æternalem,& alterã tẽporalem,de illa ętérnali, quę ineffabilis est,sermo hic est,qua a Patre,& Filio, æternaliter Spiritus sanctus procedit. Alia est & quinta notio, quæ spiratio dicitur,quę Patri scilicet & filio cõpetit,non tamen Spiritui sancto, cũ ipsi tantũ spirent, & non Spiritus sanctus,qui est spiratus. Atq; hęc de tribus ꝑsonis,& quinq; notionibus,cui,& quomodo cõpetant,dicta sufficiãt. Addo etiã nomen personę merito positũ fuisse in diuinis, vt nos Athan.in suo symbolo qñ dicit,alia est.n. persona

Patris persona natura.

Pr̃nitas & innascibilitas sunt dua ex quinque notionibus.

De secunda persona qua filius est.

Tertia notio.

In diuinis vnus est filius.

De tertia ꝑsona diuina.

Quarta notio.

Processio alia æternalis & alia temporalis.

De quinta notione et qbus cõpetat.

Persona nomen merito in diuinis.

persona Patris, alia filij, ~~dexmit~~. Quod nomen in diuinis singulare quoddā est, in quo Deitas tota existit ab alio singulari realiter separatū. Realiter inquā non ꝑ naturā, sed per proprietatē personalē, vt cū dicimus Deū substātiam, explicamus, naturā diuinā omnibus personis cōem, in qua nō vt dicimus de homine sola vocis distinctione, sed vere & realiter cōem. Cum vero dicimus Patrē aut Filium, aut Spūm sanctum vnū singulare, aut vnā personā dicimus, in qua Deitas etiā tota subsistit. in Deo vero substātia, aut Dei essētia, est ipsa deitatis natura, quæ totā Deitatis perfectionē dicit. Nūc operę preciū est cognoscere tria esse nomina, quę sanctiss. Trinitatis mysteriū declarant, secundū glo. in c. dānamus in ver. neq; genita eo. tit. de sum. Trinit. de quibus in dicta glo. Sed secundū Theologos sunt istæ, notiones. s. & proprietates, ac relationes. Notiones autē vt supra dixi, sunt quinque videlicet innascibilitas, Paternitas, spiratio, filiatio, & processio. Relationes autē sunt hę. Paternitas quia ad filiū refertur, & ad ipsum habet relationē & respectum, non. n. Pater est, nisi sit filius, & sic filiatio ēt est relatio, sunt. n. ista nomina Paternitas, & filiatio, seu Pater, & filius correlatiua, vt not. in l. fi. C. de indicta viduit. tol. Ias. in l. is qui putat nu. 19. ff. de acquir. hęred. Relatio ēt est processio, quia pręsupponit Spūm sanctū, qui a Patre, filioq; procedit, vt credere nos debem⁹, atq; hac fide cōfirmamur. Spiratio est relatio, q̄a pręsupponit Patrē, & filiū, & alter sine altero nō spirat. Innascibilitas vero nō est relatio, eo quod nullā aliā personā pręsupponit in diuinis. Et istæ quinq; notiones duobus istis modis accipiuntur; quę & in aliū quoq; sensum accipi possunt, qn̄ & proprietates appellātur, cū propriæ sint illarū personarū, quibus cōpetunt, vt Paternitas, quę soli Patri cōuenit, Filiatio soli filio, & processio passiue. s. dūtaxat Spiritui sancto, quæ cū istis solis, & singulari quadā, ac præcipua ratione conueniant, non tamen per attributionē proprietates appellātur. Vtrum autē ista nomina Pater, Filius, ac Spūs sanctus personis imposita sint relatiuè, aut a proprietatibus, & sint nomina propria alius erit capitulus. Spiratio vero actiua non est proprietas, cum Patri & filio simul conueniat. Sed innascibilitas. i. omni ortu, origineq; carere, est solūmodo Patris proprietas, soli Patri cōgruens, qui solus omni ortu, & origine caret.

Persona nomen in diuinis quid.

Cum Deus dicitur quid significatur.

Sta in Deo aut Dei essentia quid.

Notiones quot.

Relationes in diuinis quæ.

Pr̄ sine filio nō spirat nec filius sine patre.

Notiones in diuinis quinque sūt quæ duobus modis accipiuntur.

Proprietates quæ.

Spiratio actiua ꝓprietas non est.

Innascibilitas Patris proprietas.

Ideoq;

Pater gñat non autẽ generatur. Ideoq; Pater generat, non autem generatur, neque ſpiratur, neque ab aliquo alio procedit, vt in dicto c. 1. & in c. damnamus §. nos vero eo. tit. quamuis dicantur tres eſſe ſanctiſſimæ perſonæ *Perſonæ diuinæ a diuina eſſentia nõ ꝓcedũt.* in vna eſſentia, Pater videlicet, & Filius, & Spiritus ſanctus; non tamen ita vt ab ipſa diuina eſſentia Pater, & aliæ perſonæ procedant, cum quælibet earum perſonarum ſit illa eadem vnaq; eſſentia diuina, vt in dicta glo. in ver. natura c. 1. eo. tit. quia aliter eſſet quaternitas, conſiderata diſtinctione eſſentiæ ab ipſis *Declaratio diuinæ eſſẽtiæ.* perſonis, vt in dicto c. damnamus §. nos vero eo. tit. Pro declaratione itaque ipſius diuinæ eſſentiæ aduertendum eſſe cenſeo, quòd diuina ipſa eſſentia, in cuius diuinitate tres ſunt illæ ſan- *Diuina eſsẽtia in plures eſſentias nullo mõ diuidi poteſt.* ctiſſimæ perſonæ, eſt ſummè vna, & quæ in plures eſſentias nullo modo diuidi poteſt, & a nullo producta, nec genita, quæ nec etiam eſt generatiua, cum ipſa nec generet, nec generetur, vt *Diuina eſſentia nõ generat nec generatur.* antea dicebam, & habetur, notaturq; in c. 1. poſt principium ibi, tres quidem perſonæ: & in §. hæc ſancta Trinitas in principio & in c. damnamus §. nos vero eo. tit. de ſumma Trinit. & communis eſt etiam Theologorum regula. & hoc confirmat etiam Lateran. Concilium ſub Innoc. 3. eſt enim Pater, qui generat, & Filius qui genitus eſt, & Spiritus ſanctus qui ab vtroque procedit, non autem ipſa abſoluta diuina eſſentia, etſi Pater aliud non *Diuina eſsẽtia incõmutabilis.* ſit, quàm diuina eſſentia, quæ etiam incommutabilis eſt, & incomprehenſibilis, vt in eo. c. 1. damnamus §. nos vero. non enim mutatur loco, quod vbique eſt, neque mutatur forma, quia ſemper actus eſt, neque mutatur tempore, quia æterna eſt, neque variatione & alteratione, quia ſemper eadem eſt, vnica & ſola: *Diuina eſsẽtia increata eſt.* quæ & increata dicitur, quia a nullo habet principium, ſic neque finem habebit, & ſi ipſa principium dicatur, ſed abſque princi- *Diuina eſsẽtia prĩcipiũ dr̃ ſed ſine principio qa Deus rerum oĩum principiũ & finis.* pio, & aliarum rerum potius principium. Et finis dicitur, ſed ſine fine, & aliarum rerũ ſimiliter finis. vt not. glo. in c. 1. in prin. in ver. æternaliter. de ſumma Trinit. in 6. quia quod ad vniuerſum ſpectat, finis Deus eſt, vt dixit Bernardus Claraualllen. in ſuo libro de conſideratione 5. Quod & Saluatoris quoque ver- *A Deo ſunt oĩa vt Platonici etiam dicunt.* bis confirmatur, quando dicit, Ego ſum Alpha, & Omega, ideſt principium, & finis. A Deo enim ſunt omnia, tamquam a principio, vt Platonici etiam dicunt, & ad ipſum omnia tamquam ad

finem

finem referuntur, atque reuocantur: quare etiam Propheta in psal. suo. Dominus regnauit in æternum & vltra. Et hæc est breuis quædam diuinæ essentiæ declaratio, quæ illud vnũ est, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt; quæ personæ nullo modo diuiduntur, neque confunduntur, sed ob eam tantummodo causam, quòd alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti, sunt distinctæ, vt idem Athanas. in suo symbolo in principio dixit. & est vnitas cum Patre præcipue, ac specialiter, quod est consideratione dignum, quando maxime solus filium solum generat, & cum Spiritu sancto, qui a Patre & Filio tantum procedit, quoniam personæ distinguuntur, non autem diuiduntur, sunt enim hæ proprietates, quæ personis Trinitatis singulariter, & vnice competunt, non tamen per attributionem, quia multum differunt ea, quæ sunt personis appropriata ab his, quæ sunt propria personarum, vt innascibilitas, paternitas, filiatio, ac spiratio, de quibus supra disserui; quibus personæ ipsę maxime differunt, atque inter se distinguuntur, sed non diuiduntur. Differũt etiam ratione esse, quoniam filius, & Spiritus sanctus a Patre habent esse, sed diuerso modo, quia filius per generationem, Spiritus sanctus vero per processionem, & ob hanc maxime rem personæ inter se distinguuntur. Propterea dixit sanctus Anselmus in lib. qui de processione Spiritus sancti inscribitur, si per aliud non essent plures Filius & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diuersi. Et ita in omnibus vnitatem esse constat in substantia atque essentia, in se scilicet considerata, in personis vero est distinctio. Ex quibus omnibus colligitur, atque concluditur diuinam essentiam in se consideratam esse prorsus indiscretam, & indistinctam; personam vero in se consideratam suis proprietatibus distinctam esse. Considerata autem essentia in personis, vel personæ in essentia, tunc modum medium tenet, vnitatem scilicet, & distinctionem, vt Theologi communiter dicunt in primo sent. distinct. 6. Ex quo etiam colligitur aliam esse personam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus sancti, nõ aliud tamen, vt scilicet sint res diuersæ Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, quæ idem sunt in essentia, vt Papa dixit in dicto c. damnamus S. igitur. & ibi glo. in ver. alius sit Pater, in fin. In qualibet enim diuinarum personarũ

Dominus regnabit in æternũ & vltra.

Quare diuinæ pſonæ distinctæ sunt.

Personæ distinguuntur non autẽ diuiduntur.

Differũt ꝓpria personarũ ab his quæ sũt personis appropriata.

Diuinæ personæ quomodo inter se differant & distinguant.

Vnitas diuinarum personarum in omnibus.

Quando diuina essẽtia indistincta sit & quomodo distincta.

In qualibet diuinarũ ꝑsonarũ diuina essẽtia ẽ & nõ aliud.

Confirmatio & approbatio sñię Host.

Distinctio in diuinis in q. bus cõsistat.

Quid sit appropriare aliquid psonis diuinis.

Quæ psonis diuinis appropriẽtur.

Illæ tres diuinæ personæ non sunt tres Dij sed unus Deus.

Pestis Macedoniana damnatur.

illa eadẽ diuina essentia simpliciter est, non autẽ aliud: Qua de rẽ merito tres illæ personæ vnum sunt, vt Dominus in Matth. c. 12. dixit, cum ait, Ego & Pater vnum sumus. & aliam dicimus Patris personam, aliamq; filij, & aliam Spiritus sancti, sed non aliud. Quam sententiam sequitur etiã hic Hostien. in sua summa nu. 9. ante fin. & bene, quia in diuinis distinctio est, non secundũ essentiã, sed secundũ personas, siue proprietates personales (Personales dico) quia appropriare aliquid personis diuinis, nihil aliud est, nisi ipsa cõmunia omnibus persouis ad notitiam propriarum personarum facientia alicui personæ attribuere; vt Patri vnitatem, æternitatem, principiationem, omnipotentiam. Filio veritatem, speciem, exemplationem, & omnem scientiam Spiritui sancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem. Et quamuis alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti, & sic tres sint personæ distinctæ, non tamen tres sunt Dij, sed vnus est Deus, vt Athanasius in suo symbolo dixit. Quod maxime illam Macedonis pestem damnat, qui Spiritum sanctum non esse Deum, sed seruum Patris dicebat, vt refert Papa 1. quæst. 1. c. quos in fin.

Nouæ diffinitiones sanctiss. Trinit.

Ex quibus omnibus nouas ego nunc præter alios hic colligo increatæ Trinitatis diffinitiones. Increata igitur Trinitas est triũ personarum inter se æqualium, & a se inuicem distinctarum vna essentia indiuisibilis, quæ etiam est summè simplex, non composita, & quæ nec cõponi potest, quæ fuit ab æterno, a nulloq; creata, & prima entitas est inter omnia entia, vt in dicto c. 1. & c. damnamus §. nos autem in princ. eo. tit.

Secunda noua diffinitio.

Secundo modo dici noua quadam ratione potest. Increatam Trinitatem esse trium ęqualium personarum a se inuicem distinctarum ineffabilem quendam complexum, qui nõ excludit a diuina essentia vnitatem, simplicitatem, & incommutabilitatẽ, quę sibi soli nota est, & homini Christo, vt in Euang. Matthei c. 12. legitur quando dicit, nemo nouit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, & cui voluerit Filius reuelare: quæ cognitio reuelationis non est eadem vel tanta, quanta est Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt in cap. de mysterio sanctissimæ Trinitatis dixi..

Tertia noua diffinitio sanctiss. Trinit.

Vel sic & tertio nouo modo dici potest summam & increatam Trini-

Trinitatem eſſe Dei, & Filij, & Spiritus ſancti tres perſonas, eſſentiam vero vnam, vt Auguſtinus in ſuo tractatu de fide ad Petrum dixit.

Quarta noua diffinitio eiuſdem.

Quare ſummu dicatur ſanctiſſ. Trinitas.

Et vt quarta addatur nouiſſime etiā dici poteſt, quòd ipſa ſanctiſſima Trinitas ſit vna de vna, cum qua & vna. Quomodo autē & qua de cauſa ſumma dicatur. nouis hic rationibus contra verba Abbatis, & qui eius ſententiam ſequuti ſunt, declaro. Abbas, & alij, qui ab eo ſunt, voluerunt ſummam dici iſtam ſanctiſſimam Trinitatem ad differentiam creatarum, cuius verbi, quamuis Abb. nullam rationem reddat, illa tamen in promptu eſt, cum enim aliquid creaturæ competit, quod competat Creatori, illud excellentius dicitur de Creatore: Exempli gratia ſi in creatura eſt ſapientia, illa in Deo ſumma eſt, ſi perfectio eminentiori modo rerum omnium perfectiones in ſe habeat, neceſſe eſt; cum ipſa ſit prima cauſa omnium rerum, vt Ariſtot. dixit. Et ipſum eſſe per ſe conſtans cohærenſque, & ſic de cęteris: quæcumque enim de ſuo creatore dicūtur in ſuperlatiuo gradu ſemper dicenda ſunt; qua de re potentiſſimus Deus cum omnia poſſit, dicitur, quæ eius potentiam decent. Item σοφώτατον. ideſt ſapientiſſimus, qualem vocat diuinus Plato in Parmenide cum dicit, ſolum Deum eſſe ſapientiſſimum. Deus etiam dicitur iuſtiſſimus, optimus, pulcherrimus vt Auguſtinus in libro qui eſt de Trinitate, dixit. Oportet enim Deum, cuius eſt ſumme ſentire atque intelligere (ait ipſe) nec mori, nec corrumpi, nec mutari poſſe, nec corpus eſſe, ſed ſpiritum omnipotentiſſimum, mitiſſimum, optimum, beatiſſimū fateamur oportet. Quod & præter auctoritatem ratione etiā intelligi poteſt, cum propter quod vnumquodque tale, & illud magis, & ſemper eſt aliquid nobilius in ſua cauſa, quàm in cauſato: Videtur enim ac cernitur purior aqua in fonte, quàm in riuulis, qui ab eo profluunt, & lucidiores ſunt radij ſolares in ſole, quàm in aere. Item videtur illud quod mouet excellentioris præſtantioriſque naturæ eſſe eo quod mouetur, & illud quod agit melius & præſtantius eſſe eo, quod patitur, & potentia quoq; ſiue virtus actu nobilior eſt, auctore Ariſt. 9. metaph. & Aug. quoq; ſuper Geneſ. Et his de cauſis dici forte potuit illa ſumma & increata Trinitas ad differentiā

Q. vnū & idem cōpetit creaturę qui cōpetat creatori illud excellentius de Creator: dr̄

Platonis dictum.

Mouens excellentioris naturę eſt eo q mouetur.

distinctionemq; scilicet aliarum creaturarum, vt Abbati & alijs, qui illum hic sequuntur placuit, illud candelæ exemplum adducendo, in qua est splendor, vt ipsi dicunt, & ignis, & calor. Item in sole, & anima etiam hoc pacto exemplum sumi potest, & in alijs rebus, in quibus ipsam increatam Trinitatem relucere supra dixi. Sed August. de verbis Domini dixit. Tria continere ignem motum videlicet & vere motum, cum nulla requies detur elementis, ex quibus mundum Deus & natura coagmentauit atque composuit: qua ex re nonnulli voluerunt mundum a mouẽdo dictum, vel quòd in assiduo motu moueatur; & lucem, & calorem quoque continere ignem; Cum autem motus, lux, & calor tria in ignis natura sint, vnum tamen lumen est, cũ vni aliud nec præeat nec antecedat, nec cõfuse, nec promiscue sint vnum, simul vero operentur, & indiuidue, neque seiuncte, sed coniuncte ad similitudinem & exemplum sanctissimæ Trinitatis, vt Abbati, & alijs, qui eum sequuntur placuit; cuius si bene aduerto longa est dissimilitudo, ac diuersitas, quia nulla creatura talis esse potest, qualis creator eius: tum etiam quia tanta non potest similitudo afferri quin inter ipsas maior dissimilitudo afferri valeat & adduci, vt infra in eodem cap. damnamus §. cum ergo veritas. Dixit etiam & notauit Hostien. hic in sua summa nume. 2. post princ. licet aliquando hoc fiat ad eruditionem, instructionemque simplicium, vt hic Abbas dixit num. 1. Tamen vere assimilare non possumus, neque attingere, quòd is qui fecit, & factum inter se maxime differunt. Vt Augustinus quoque arbitratus est, & causa ipsa narratione superior est, quã minus demonstrare possumus, quum rem quamlibet per causas ostendamus, quia scire nihil aliud est, quàm rem per causas cognoscere. At vero Deus causas non habet, quia ipse est prima causa causans, non causatus, cum sit primus motor, & primum ens. vt in 1. phys. disciplinæ tex. com. 1. & in 2. metaphys. & in 8. phys. Omnino autem ac per totum Deus demonstrari, neque definiri nulla ratione potest, quamuis aliquando per res ab ipso creatas, & ab ipso causatas demonstretur, quæ tamen vera demonstratio existimanda non est, neque cognitio, vt idem in hac eadem rubrica num. 1. dixit. quia de Deo, & creaturis æqualiter dicere

Mundus vnde dictus.

Abbatis opinio.

Deus causas nõ habet quia prima causa rerũ omniũ creatarum est.

Deus demõstrari nõ põt omnino.

Quõ Deus demonstret.

dicere non poſſumus. Ita neque de Trinitate; plus enim eſt de Trinitate cognoſcere, quàm de Deo ſimpliciter dicere, qui omnino ſine exemplo eſt: Vnde Proph. pſal.82. & 88. Deus quis ſimilis tibi? ita multo magis ſanctiſſima Trinitas nulli exemplo ſubijcietur. Itidem & diuina generatio quum omnem ſenſum effugiat, neque ingenio vllo comprehendi, neuè mente & cogitatione percipi, demonſtrarique verè poſſit, nec vlli rei creatę comparari aut conferri, cum a creaturis diſtet plurimum, ſi rationibus inhæremus, quemadmodum inhærendum eſſe exiſtimo. Differt etiam diſſimiliſque eſt ſecundum rationem, & modum æquiparationis, quia filius a Patre eſt genitus ſecundum ſubſtãtiam, propter quam vnus eſt cum Patre, qui in eum totam eſſentiam ſuam communicauit, quando dixit in Euangelio, Ego & Pater vnum ſumus, vt ab igne differat, a quo nullus neque motus, neque lux, neque calor ſubſtantialiter eſt genitus, ſicuti nec cor ipſum ſubſtantiuum parit verbum, quod cordis eſt accidens, neque conceptum, ſeu animi ſenſum, neque prolatum, neque mens rationem, neque ſplendor lucem. Ab igne enim procedit ſplendor, & a ſplendore lux, & ab igne & ſplendore calor. Et in hoc etiam maxima eſt differentia, cum inter alia quaternitas in ipſo igne demonſtretur, vbi eſt ignis, ſplendor, lux, & calor. Item in hoc etiam differentia agnoſcitur, quod in ipſa diuina Trinitate perſonæ ſunt inter ſe ſe diſtinctæ pro ipſarum proprietatibus & vt perſonæ; nihilominus quamuis etiam diſtinguantur, vnitas ab eſſentia non excluditur, quum vna illarum eſſentia tantum ſit, quæ ſi etiam in ſe ipſa conſideretur, omnino indiſtincta ab ipſis perſonis eſt, & indiſcreta, quod earum quælibet illa eadem eſſentia eſt, & natura, vt gloſa dixit in verbo, natura, in c.1. eo. tit. ad differentiam ipſius candelæ; de qua Abbas, & qui illum ſequuntur loquuti fuerunt: atque etiam ipſius ignis, de quo Auguſtinus multa diſſeruit, qui aliud eſt ab ipſo motu, & aliud ab ipſa luce, ſicuti etiam aliud eſt ab ipſo calore, qui a etſi ignis motum faciat a centro ad circumferentiam, vt de ipſo igne cuius ſimilitudo magis conſiderãda eſt potius loquar, & quamuis lucem habeat, & calefaciat, non idcirco tamen illorum quilibet eſt ipſe ignis; qui vt aliqua de eius natura dicam, quod

Plus eſt de Trinitate cognoſcere q̃ de Deo ſimpliciter dicere.

Deus omnino ſine exẽplo eſt multo magis ſanctiſſ. Trinitas.

Diuina generatio nulli rei creatæ cõparari vere poteſt.

Ab igne qd procedat & quid a ſplẽdore & quid a luce.

Natura ignis. quod ab re non erit,ardet,& lucet,non in ſua ſphæra,ſed in aliena materia, cum ipſe non ſit cōpactæ, concretæq; naturæ,cum ſit corpus diaphanum, hoc eſt perſpicuum atq; tranſlucidū,& corpora diaphana,ſiue tranſlucētia non lucent,ſed potius nata ſunt, vt luminentur,atq; in eorum ſuperficie illa lux ſe perfundit,non vti eſt in corporibus denſis, & vmbroſis, vt Auguſt. intellexit. Si autem ignis in ſua ſphęra compactus eſſet, omnes ſtellas eclipſaret. hoc etiam habet aer, qui nec lucet cum diaphanus ſit, ſed eſt illuminabilis potius; ideo ignis qui ab ipſa luce differentem habet naturam, apud nos lucet ex coacta in vnum, cōgeſtaq; materia, cui ipſe quaſi pabulo inhæreſcit, & non ex ſua natura in qua lux ipſa non eſt adeo ſcilicet magna, vt apud nos luceat quando videlicet ignis eſt in ſua ſphæra, ſed propter accidens magis lucet apud nos, ſicut & propter accidens frigefacit quandoq; vt in aceto; ſuapte enim natura lucet ignis, lumēq; naturale habet nō aliunde mutuatū, ſed non adeo magnū,vt alijs quoq; rebus, corporibuſq; valeat lumen impartiri, ſi in propria naturaliq; raritate perſtiterit: Verum cum primū fuerit adſcitus ad materiam dēſiorē,quę tamen nō ſit omnino opaca, ſed homini peruia, confeſtim lucem emittit ipſe ignis,qui eſt etiā accenſus,& quis accenderit ipſe dicat, qui ſimiliter aquę humorē attribuerit, ſeu illum eliquauerit,vt Lact.Firm.in 2.lib.c.10. dixit. Deus enim eſt, qui hęc omnia facit,vt Geneſ.dicitur.Sed vt aliqua hoc in loco de ef-

Effectus ignis. fectibus ignis attingā,quæ neq; ab re propoſita aliena eſſe videntur,illud ſcire operę precium eſt: ipſum ignē qui eſt quartū elementum extra ſuam ſphæram ſiū naturā ſtare non poſſe ſine materia,quam poſtea ſibi appropinquatam conſumit,& hic eſt vnus de effectibus ipſius ignis, & natura, cui competit figura Piramydis, quę motui ſurſum eſt apta; qui etiā aggregat, in vnūq; cogit omne quod ſui generis eſt: naturæ enim atq; eſſentię ipſius attributum eſt,vt aggreget in vnumq; cogat.ꝙ ſi qñq; diſgregat,ſeparat & conſumit,id ſuapte natura & per ſe non facit, ſed per aliud & per accidens. Reducit etiā inferiora ad ſuperiora, quia terrea in aquoſa reſoluit,& aquoſa in aerea,dura mollit,quia etiā mollit ferrum,& lapidem crematum in cementum vertit. Atq; etiam extenuat,vt quū glaciē liquefacit ac reſoluit. Naturaliter quoq;

Ignem quartum elementum.

igni

igni eſt inſitum vt condenſet & cãdida ad nigredinem,& nigra ad candorem traducat. Ignis etiam ventum ſuſcitat,ignis ſplendet, rutilat, calefacit, fumum progenerat, ligna deuorat & cõſumit, cibos dequoquit,lædit etiam atq; offendit qñ materialis eſt, non tamen magis Salamandrã lædit, quàm ignis infernalis virum iuſtum ac probum. multa alia quoq; peragit natura ignis,penetrãdi, & cõicandi,& diuidendi poteſtatẽ habet. De Salamandra vero ne credas ipſam generari in igne,aut nutriri, cum iſta eſſe non poſſint abſq; humore, qui auctorẽ Ariſt. in lib. de animalibus ab igne prorſus excluditur, ſed ex nimio frigore ſibi ingenito Salamandra ipſa tranſit per ignem, neq; quidquã detrimenti patitur per ſpatium aliquod,tamen ſi ibi diu moraretur, omnino ab ipſo igne cõſumaretur. Cui ſumma ſiccitas ineſt,quę ſua qualitas eſt, quãquam ei calor quaſi ſua propria qualitas attribuatur: ſed hęc Philoſophis relinquo,& ad propoſitũ vnde receſſi reuertor.Itaq; de candela,& igne, quod iam dictum eſt ẽt de ſole dici poteſt, in quo tria etiã ſunt,ſphæra ſcilicet,claritas, & calor. In ſphæra ſolis ignea Patrẽ intelligere debemus, in ſplendore filium,in calore Spiritum ſanctum. Sphæra ſolis,ſplendor,& calor,non tamen ſunt tres,ſed vnus ſol,qui viſibilis eſt & magnus, eſt enim decies maior terra, vt quidam exiſtimãt, vt vero Ptolemeo placet ſexagies ſepties, qui annuo ſpatio per ſigniferum orbem curſum ſuũ conficit proprio motu. is planeta calidus eſt,& luminis parens vt ipſe ignis. itaq; cẽſebat Anaxagoras eſſe ſolẽ ipſum quaſi ignitũ carbonem, & quod inter ſidera lucem effundat, ſolum eſſe a quo & ceteræ ſtellæ, quæ per ſe non lucent,lumen accipiunt. Aliqui voluerunt, ꝙ tantũ luna lumen accipiat, quæ habet nomen deriuatiuũ a ſolis luce,vnde luna dicta eſt quaſi Lucina,eo ꝙ ſola lumen accipiat, acceptumq; reddat, quod eſt propriũ ſolis lumen dare, & ꝙ nulli alij ſideri magis competit. vnde nomen ipſe accepit, qui & mundi quoque oculus appellatur. De anima intellectiua hoc idem referri poſſe non ambigetur,quę ſecundum nomen anima dicitur quatenus corpus animat, quæ ſine corpore vtique non viuit vitam corporalem: menti ipſi & intelligentiæ aliud vitæ genus eſt, ſed de anima intellectiua ſermo eſt, quæ abſque corpore corporaliter non viuit, 1.q.3.c.ſi quis obiecerit.

Salamãdra in igne nõ generaĩ nequ nutritur.

Salamãdra per ignẽ tranſit & qñ.

Propria ignis qualitas.

Tria ſunt in Sole.

Sol decies maior terra vt quidã dixerunt.

Opinio Ptolemęi de magnitudine Solis.

Sol curſum ſuũ per anni ſpatiũ facit ꝓprio motu.

Anaxagoris opinio de Sole.

Luna vnde dicta.

Sol vnde dictus.

An anima dicaĩ ſm nomen.

Anima intellectiua ſine corpore corporaliter non viuit.

Neque

Anima intellectiua in quo corpore habitat. *Animati corporis propriũ est habere sensum.* *Animæ vires & facultates ac potentiæ.*

Neq; vero anima in qaolibet corpore habitat, sed in eo tantum, quod sensum habet, id quod animati corporis propriũ est habere sensum vt 23.q.3.c. quod vero non formatum. Non enim hic de corpore vegetatiuam animam habente sentimus. Quantum vero recordatur est memoria, quæ dum percipit & intelligit est intellectus: dum consentit est voluntas: & mens quantum ipsa recolit: animus vero dum vult: ratio dum recte iudicat: Spiritus dum spirat & contemplatur: & sensus dum sentit, vt Isidorus dixit in 11. libro Etymologiarum. Quæ omnia in anima si considerentur numerum, multitudinem, & quantitatem potius efficiunt, quàm Trinitatem, quæ animæ facultates, potentiæq; sunt; non tamen vt personæ sanctissimæ Trinitatis substantialiter genitæ,

Opinio glosę & Hostiensis reijcitur.

quamuis glo. hic in verb. simplex, & Hostien. in sua summa num. 2. in princ. perperam dixerint hasce potentias idem esse quòd anima est secundum substantiæ rationem: ob hanc maxime causam, quòd illarum altera neq; anima est, sicut neque memoria est homo, neque intelligentia, neque amor, neque dilectio,

Homo meminit intelligit & diligit. *Tres diuinæ personæ non vnius Dei sũt sed vnus Deus.* *Verbum est vis motiua quę cordi inest.*

homo enim meminit, intelligit, & diligit, & hæc tria habet, tamen ipse homo non est hæc tria, neq; illa tria homo sunt, sed vnius hominis; id quod de personis diuinis dici non potest, nempe tres illæ sanctissimæ personæ non vnius Dei sunt, sed vnus vere, & essentialiter Deus sunt, vt Magister sent. l. 1. 2. dist. dixit; quemadmodum etiam neque verbum est conceptus, aut prolatus, nec motus, seu vis motiua, quæ cordi inest, suamque essentiam positam habet in animalibus perfectis pulmonem, & cor habentibus, immo potius vt Aristot. dixit in lib. 3. qui est de anima, istæ virtutes, siue animæ potentiæ formaliter, ac re ipsa inter se distinguuntur, & sicut quælibet forma habet proprie sibi suum accommodatum instrumentũ, quo vtitur ad agendum,

Sensus corporis in multis differunt inter se. *Corporis sensus vnã habẽt originẽ.*

ita etiam & quinque corporis sensus; nam quilibet ipsorum habet speciale instrumentum, & tamen in multis differunt inter se, quamuis vnam habeant originem scilicet sensum communem, a quo illi exteriores exeunt veluti a centro particulariter. At vero in diuina Trinitate, in qua Filius substantialiter est genitus, iuxta ipsarum proprietates simpliciter distinctæ sunt, quarũ quęlibet illarum est eadem illa substantia, & illa seu in illa est proprie

prie

prie trium vnitas, trium personarũ, quæ inter se vicissim distinctę sunt, non potentiarum alicuius substantiæ seu subiecti. neque actionum & operationum quales in anima esse & cernuntur, & intelliguntur, neque proprietatum vt in sole, & igne secundum Arist. in lib. qui est de gen. & corrup. quæ Trinitates impropriè appellantur, sed quaternitates si magis proprie illarum substantia, essentiaque consideretur in subiecto ignis, & solis: In sole enim radij sunt multi, qui ad generationem corporum sensibilium satis conferunt, vt Aristoteles 2. phys. dixit, tamen vnum lumen sunt, & vna substantia ipsius solis, radij vero qui a sole procedunt effectus eius seu proprietates, ac vires sunt solis, sicuti memoria, intelligentia, & voluntas quæ mentis sunt proprietates seu vires, vt dixit Magister sentent. dist. 1. & hoc si ita consideres in quolibet indiuiduo, vt dixi, facile comperies in quo hæc tria substantia, qualitas, & quantitas considerantur, & sunt in qualibet re. Præterea (vt modo etiam dixi) adest nimium parum, & mediocre, similiq; ratione in huius modi genere rerũ inuenitur multitudo, ordo, imperfectio, atque connexio, in quibus tamen trium vnitas non existit: & quãuis tria sint in vna substantia vel in vno corpore aut in vno subiecto, vt plures arboris rami vni radici inhærescũt, ij quidem multi sunt, sed robur vnũ & stipes vnus tenaci, impressæq; radici alte fundatus. Virtutes quoque ex vna charitate procreatæ, & membra in corporibus animantum existunt, in quibus substantialis proprie non est generatio, neque trium vnitas, vt est in diuina Trinitate, in qua Filius, qui est substãtialiter genitus, est illa eadem integralis substantia, quæ est & Spiritus sanctus, qui a Patre, & Filio eadem vnitatis coniũctionisq; ratione procedit; Deus etiam est bonus, æternus, & immensus, quãuis hæc nomina sint adiectiua, Deoq; attributa, sunt etiam essentialia maxime vt glo. dixit in c. damnamus §. nos vero sacro approbante Concilio in verbo neq; genita. extra eo. tit. de summa Trinit. & tamen non hæc arguunt in Deo aliam Trinitatem, quod si ita esset, in diuinis darentur plures Trinitates, quarum multæ quoque essent in Filio, qui suas multas habet proprietates, vt symbolum ponit, cum dicit, & in personis proprietas: Et multæ in Spiritu sancto, id quod nullo

Radij Solis ad gñationẽ corporũ sensibiliũ satis conferunt.

Radij Solis vires Solis.

Memoria, intelligẽtia, & voluntas mentis vires seu proprietates.

In quolibet indiuiduo sba qualitas & quantitas est.

Nouũ authoris exemplũ de sum. Trinitate.

Quæ requiruntur vt Trinitas vere dicatur et triũ vnitas.

Bonus æternus & imensus in Deo sunt nomina adiectiua ipsiq; attributa.

In diuinis vna ẽ Trinitas proprie.

In Christo tres sbia. Ad cõstituẽdã Trinitatẽ verã non satis est tria esse in vno subiecto.

Diuinarum personarum magna æqualitas.

modo dicendũ est. Itẽ in Christo sunt tres substãtiæ diuinitatis.s. animæ, & corporis, in quo tamen Trinitas non est, quia non satis est tria esse in vna substãtia vel subiecto, sed supradicta cõcurrãt necesse est, ac etiã quòd eadẽ sit potentia, & vnitas ipsarũ, & q̃d ijdẽ sint effectus, quẽadmodum sunt diuinarũ personarũ, quarũ verè magna est æqualitas vt August. dixit, & dixi quoque in illo capitulo de ęqualitate personarũ, quæ in creaturis non tanta est, neq; in omnibus, quẽadmodũ in diuinis personis esse videmus. Et quãuis in vno corpore varia membra cernamus contineri, & varios in Ecclesia fideles, nihilominus varia sunt fidelium dona, & vt Pauli vtar verbis alij datur sermo scientiæ, alij sapientiæ, & alij fides, & cętera huiusmodi; quæ diuersitas non datur in personis diuinis, & si ipsæ appropriata teneant, quum æquales sint, vt in c. de æqualitate personarum dixi, quarum tantum potest vna, quantum & ceteræ, & eadem est natura ipsarum, & voluntas: ob quam naturæ identitatem, & voluntatem fit illa trium vnitas, quæ Trinitas dicitur & appellatur, concurrentibus etiam supradictis, & alijs multis, quæ nobis nota non sunt propter magnum diuinæ naturæ arcanum: & sic differt in modo æquiparationis, qui in creaturis cõsiderari minime potest; nẽpe in creaturis illud quod procedit cernimus non idem esse cum eo, a quo procedit quẽdmodum in diuinis esse videmus. homo enim meminit, intelligit, & diligit, nõ enim illa tria sunt homo, sed vnius hominis. In diuinis vero illæ tres personæ, etsi à diuina essentia non procedant, cum altera ipsarum sit illa eadẽ essentia, sed vna ab altera est genita, & altera a duabus illis procedit, non tamen vnius Dei, sed vnus Deus sunt, vt dixit quoque Magister sent. & Athan. in suo symb. Erit ergo cõclusio quod nulla alia reperitur verè & propriè Trinitas nisi illa diuina, vt etiã dixi in illo capitulo qui est de mysterio sanctissimæ Trinitatis. Caueant igitur qui de hac sanctissima Trinitate differere volunt, ne illam similitudinibus adeo comparent, vt omnino illi similes esse existimẽt, aut æquales, quin potius sic arbitrẽtur in omnibus similitudinibus, quas ei adhibere student magnas existere dissimilitudines, nec quicquã summæ Trinitati conferri, cõparariuè posse, vt ita ẽt cũ Horatio poeta dicã poeticè tamen, Trinitate nil maius gene-

Quõ trium vnitas.

Differt causa à causato in creaturis.

Nulla ppria Trinitas nisi diuina.

Sanctiss. Trinitati assimilare nihil potest.

generatur ipsa, nec uiget quidquam simile aut secundũ. id enim propè dixit Horatius per caliginẽ, quod nos de Trinitate dicimus firmiter credentes. nihil igitur summæ Trinitati comparari potest propter admirabile mysteriũ triũ diuinarũ personarũ Patris uidelicet & Filij à Patre geniti, & Spũs sancti ab utroq; procedẽtis, ut Athan. in suo symb. dixit, & cõis est etiã Theologorũ catholicorũ sententia. Habetur hoc ẽt & tractatur in c. fin. de cõsec. dist. 3. omnia. n. sunt ualde alias dissimilia, & tantę maiestati difformia. nulla itaq; creatura ẽ, quę Deo ęquiparari possit, neq; cuipiã rei cũ ipso similitudo intercedit, etsi hominẽ ad Dei imaginẽ & similitudinẽ factũ esse Genes. c. 1. legatur, cum de impropria & imperfecta Trinitatis similitudine loquatur, ut illa dictio, ad, propriè declarat, quæ non perfectionẽ, sed imperfectionẽ arguit, & demonstrat, quasi non ad perfectã sed ad imperfectã sanctiss. Trinitatis, & Dei imaginem & similitudinẽ homo factus sit, vt in illo capitulo, quomodo sit homo factus ad imaginẽ Dei declaratur, sed quidquid sit vestigium dicitur potius similitudinis aut ęmulationis tm̃ existere. Solus. n. Filius est plena Dei imago, & similitudo pp expressam in se Paternę claritudinis vnitatẽ, vt Ambr. dixit in sua homil. super Luc. c. 22. & Propheta ĩ suo psal. 82. & 88. cum ait, Deus quis similis tibi? Huc ẽt accedit, vt ex ijs, quæ supra dicta sunt cõclusum est, qđ in diuina natura nõ est aliquo modo diuisa, seiunctaq; diuinitas, vt blasphemauit Arrius, neq; cõfusa est ipsa diuina Trinitas in vna persona, vt praua fuit Sabellij opinio, sed sine confusione coniuncta, vt Athan. cecinit in suo symb. atq; hæc est, vt supra dixi, quare triũ vnitas dicatur, quia vnitas est pp maiestatis cõionẽ, & tres pp personarũ ꝓprietates, duo videlicet mutuo se amantes Pater, & Filius, amor aũt, qui est eorũ nexus est Spũs sãctus, qui vt latius infra dicetur ante initia tẽporũ, & ante oĩa sæcula in illa ęterna, & sẽpiterna gloria producitur ex Patre & Filio. Vnde Dñus in Matth. c. 11. ille me clarificabit, qui de meo accipiet; quãuis Gręci sed non recte existimauerunt, Spũm sanctum a Patre tantum procedere, vt glo. refert in c. 1. de summa Trinit. ex. in ver. Gręcorum. nisi dixerimus, quod & tũc quando a Patre solum procedit, intelligant & ipsum in Filio permanere. Non est ex Filio tamquam ex se infundẽte,

Quare sanctiss. Trinit. cõparari nihil possit.

Creatura nulla est quę Deo assimilari æquari ve possit.

Hom. ad Dei imaginẽ ĩpropriè.

Dictio, ad, significat im proprietatẽ.

Solus Filius ẽ plena Dei imago.

Homo vestigium potius.

Solus Filius ẽ plena Dei imago.

Arrij opinio reiecta.

Praua Sabellij opinio.

Quare dicatur triũ vnitas in diuinis.

Spũs sanctus amor est.

Græci sed nõ recte existimarũt Spiritũ sanctũ a Patre solum procedere.

Spūs sāctus tāq; ex vno principio a Pře & Filio procedit.

neq; ex Patre, & Filio tamquam ex duobus principijs, sed tamquam ab vno, vt in c. 1. in princ. de summa Trinit. in 6. Quia ex Patre procedit per Filium, & in Filio quiescit, Omnia enim, dixit Ioannes, per ipsum facta sunt; tamen omnia intelligēda sunt prout ego semper intellexi, & intelligo secūdum sacras scripturas, & catholicas traditiones. Itidem Spiritus sanctus qui a Patre, filioq; procedit per omnia æqualis est illis secūdum scilicet diuinitatem, secundum vero humanitatem, secundum quam secundo Filius a Patre producitur ꝑnulla est æqualitas, sed in hoc discrepant Filius a Patre & Spiritu sancto quantum videlicet ad passiuam assumptionem humanitatis, quam neque Pater habet, neque Spiritus sanctus, de qua humanitate multa etiam dixi in illo cap. vtrū vna persona sit maior altera. Num autem ipsa sanctissima Trinitas fuerit de gloriosissima Virgine nata, alio in loco hanc quoque rem perstringam. Sed ne hoc aliud ignoretur, & aliqua dubitandi occasio de Spiritu sancto oriatur, animaduertendum est, & pro maiori quoque declaratione tenendum; quòd Pater est Spiritus & est sanctus, & Filius est quoque Spiritus & sanctus, prout & Spiritus sanctus quoque ipse & Spiritus est & sanctus, spiritum pro substantia incorporea, & immateriali accipiēdo: Cum vero spiritum pro persona spirata accipimus, & per hoc quod dicimus Spiritus sanctus tāquam per vnum nomen eandem personam circumscribimus. Pater non dicitur Spiritus, neque Filius, sed tantum Spiritus sanctus, qui est vtriusq; nexus, qui etiam infinitè operatur: implet enim ipse regit, agit, refrēnat a malis, & a vitijs protegit, quod & Apostolis contigit, qui post Pētecosten non amplius, vt mortales mortaliter peccauerunt vírtute sancti Spiritus; & multa alia facit, vt Augustinus in sua homil. super Matth. c. 12. declarat, habeturq; etiam & notatur in summa Theologiæ c. 9. Neque hic prætermittendum illud esse censeo, quòd Papa in c. damnamus refert, Abbatem Ioachimum dixisse; vnitatem scilicet in Trinitate non esse propriā, sed quasi collectiuam, seu similitudinariam iuxta illud populi exemplum, vt enim multi homines populum faciunt, sic multi fideles in vno simul spiritu congregati, & sub vno capite, ijsdéq; sacramentis, vna sunt Ecclesia, vt in actibus Apostolorū 4. Vna enim

Qˢ differat Filius a Patre.

Qñ Pr̃ dicať Spūs & qñ Filius & qñ non.

Spūs sancti operationes.

Refellit opinio Abbatis Ioachimi.

Vna Ecclesia vnū cor multitudinis credentium est.

enim Eccleſia vnum cor multitudinis eſt credentium, cuius caput, & fundamentum eſt Chriſtus, qui licet plures ſint ac diſtincti, fide tamen & cultu vnum ſunt, & vna tãtum Eccleſia, & qui adhæret Deo vnus eſt ſpiritus, Idẽ in lib. Regum, Populus meus, & populus tuus vnum ſunt, vt in dicto c. damnamus. Nos vero ex Canonum decreto, ac ſacro etiam approbante Concilio credimus, & confitemur vnam quamdam rem eſſe incomprehenſibilem, & inextimabilem, quæ vere eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vt Papa dixit in dicto c. dãnamus S. nos vero. in glo. in ver. natura. eo. tit. Tres ſimul perſonæ, non tamen confuſæ, neque a re ipſa ſeparatæ ſeu diſtinctæ, quia diſtinctio eſt in perſonis tantum, vt Athanaſ. dixit in ſuo ſymbolo, neque vero collectæ, ne omnino illa diuina eſſentia denegetur, in qua proprie trium eſt vnitas, & verè Trinitas trium perſonarum, vbi vlterius nullum aliud eſt, nec minus: cum illarum quælibet ſit illa eadẽ eſſentia, ſeu natura diuina, vt in eo. c. damnamus. in glo. in ver. natura eo. tit. Nec altera perſonarum pars Deitatis eſt, quia nulla ſit partium in Deitatis vnitate diuiſio, quæ omnes perfectiones ſimul, & ſemel indiuiſibiliter continet, ſed vnus eſt Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ideſt ipſa Trinitas vnus eſt Deus, vt dixit Auguſtinus in lib. 3. contra Maximinum hæreticum, vt Athan. in ſuo ſymb. Sed interim antequam ad alia progrediar, hoc etiam conſtanti fide tenendum eſt, quod multo admirabilius eſt, vt antea dicebam, ab æterno fuiſſe, vt Athanaſij ſymbolum declarat, & dicitur in 1. c. Ioannis, habeturq; & notatur etiam in primo c. de ſumma Trinit. ex. Quare Propheta pſalmo ſuo ſecundo: Ego hodie genui te, dixit, ideſt in æternitate contra illud Abbatis Ioachimi negãtis Trinitatis vnitatem eſſe veram, & propriam, ſed tantum collectiuam: quæ ſi collectiua eſſet, præterquam quòd illa diuina eſſentia denegaretur, vt ſupra dixi, nulla quoque eſſet earum perſonarũ connexio, & vnitas in vna ſubſtantia, & eſſentia, vt voluit Papa hic in eodem c. damnamus, atque vt communis Theologorum ſententia eſt, neque vero ab æterno fuiſſet cõſiderato illo tempore collectionis. Itaque Auguſtinus in ſuo tractatu de fide ad Petrũ breuiter aperiens quomodo intelligenda ſit, planiſſime docet inter ipſas diuinas

Caput Eccleſiæ eſt Chriſtus.

Qui Deo adhæret vnus eſt ſpũs.

Sanctiſſ. Trinitas qd ex canonũ decreto.

Diſtinctio ĩ perſonis tantum eſt.

Nulla partium diuiſio in vnitate Deitate.

Vnitatẽ diuinã æternã

Rationes cõtra Abbatẽ Ioachimũ.

Theologorũ cõis opinio ꝙ Trinitatis vnitas ẽ vera & nõ collectiua.

Cõtra Arrij opinionẽ de æqualitate ꝑsonarũ Augustinus.

Notatur hic sũma æqualitas personarũ diuinarũ.

Pr̃ est in Filio & Spiritu sancto & Filius in Patre & Spũ sãcto et Spũs sãctus in vtroq;.

S. Bernard. declarat scrutari pluralitatẽ ꝑsonarũ in vnitate essentiæ et vnitatẽ essẽtiæ in pluralitate personarũ esse temeritatem.

Omnia apud Deũ possibilia sunt.

Crediĩ sanctiss. Trinitas & nõ ꝓbaĩ rõnibus.

Quare creditur & nõ ꝓbaĩ rõnibus sanctiss. Trinitas.

In sacramẽto vere est corpus Christi.

Sanctiss Trinitatis mysteriũ & (?) sanctiss. Trinitas caret omni exẽplo

uinas personas, quæ æquales sunt, cõtra Arrij opinionem, vt Papa refert 15.dist.c.2.& in c.vlt. de consec.dist.3. tantam reperiri æqualitatem, vt alia aliã æternitatis ratione non antecedat, neq; potestate superet, & omnipotentia, immo nõ esse maius aliquod, vel duo, vel omnes, quàm vnũ, nec minus aliquod, vel oẽs, quàm singulas, quin potius id quod magis est, Deum Patrem ipsum totum esse in Filio, & totum in Patre Filium, & Spiritum sanctũ in vtroq; totum, & singulum in singulis, vnde Dñus in Matth. c. Pater in me est, & ego in eo. Quod etiã aliud est mysterium sanctiss. Trinitatis, & omnium rerũ maxime mirabile, nec alibi inueniri, neq; veram reperiri aliã Trinitatẽ, vt vnde discessi reuertar, nisi diuinam, cuius mysteriũ considerare per quam arduũ ac difficile est, vt antea dicebam, sic vt nec verbis quidẽ Angelicis illud exprimi possit. Quare S. Bernardus, scrutari pluralitatem personarum in vnitate essentię, & vnitatem essentię in pluralitate personarum temeritas est, dixit. Quanto ergo maior temeritas est illã scrutari, affirmareq; in candela, vt Abbas voluit, & in cæteris rebus creatis, in quibus non insunt illæ virtutes, illa potẽtia, admirabilitas, mysterium, vis, facultas, & possibilitas, cũ omnia apud Deum esse possint. Credimus ergo sanctã Trinitatem, vt Leo Papa dixit in suis scripturis, & sanctus quoq; Bernardus asseruit nõ exemplis declaratam, non ratione probatam: si enim humana ratio præberet experimentum, non esset mirabile mysteriũ, & fides non haberet meritum, ut August. dixit in sua 3. epist. & Gregor. in suis homil. super Ioan. c. 2. & Papa in c. in domo. post princip. iuncta etiam ibi glo. in uerb. non deuitare. Quod si etiam exemplis demonstraretur non esset sola, nec singulare quid, ut idem August. testatus est. Neque uero mysterium diceretur, quemadmodum nos docemur ijs uerbis, incarnati uerbi mysteriũ, & sanctissimi Sacramenti arcanum, in quo uere est corpus Christi, tantum quantum fuit in Cruce, & quantum nunc est in cœlo, quamuis non sit sub modo, specieq; tanta quantitate conspicua. Quapropter hęc diuina omnia de quibus agitur propter magnum arcanum atq; mysterium ipsorum omni exemplo perfecte demonstrante carent, ut in illo c. de misterio sanctiss. Trinitatis apertissimè etiam demonstraui, nisi noua afferant, deducantq; ipsi, qui noua-

nouarum Trinitatũ sunt auctores. hæc enim mysteria sensu percipi, naturaliq; ratione comprehendi non possunt: quis enim ex suo sensu dicere, ac uerbis consequi poterit, quomodo illa altissimi diuina uirtus, quæ neq; tractabilis, neq; aspectabilis est Mariam obũbrauerit, & tractabile corpus humanum generauerit, & produxerit? quis pręterea suo ingenio, naturaliq; ratione demõstrare poterit matris Marię uirginitatem ante partum, in partu, & post partũ, quę clausa peperit, & clauso ipsius virginis vtero Dominus exiuit? hic si ratio quæritur vtiq; non inuenitur; cum hæc diuina quidem mysteria eiusmodi sint, ut non humana scientia, non doctrina, prudẽtiauè, aut ratione ulla probẽtur, sed alia potius via, & alia mentis, ingenijq; ratione excogitentur, sic ut rebus occultis in tali mysterio fides habeatur, ut meritum cõsequi ualeamus, si quidem ipsa diuina uirtus, ac maiestas nõ corporea, nec aspectabilis, neq; tractabilis, tractabile tamen corpus humanum, atque aspectabile generauit, & in lucem edidit, quod uidelicet ad discipulos clausis ianuis introiuit, & ꝙ in cõspectum per natiuitatem clauso Virginis vtero peruenit humanũ. Fide quoq; hęc diuina probantur mysteria, per quam fidem uidẽtur, cognoscuntur, & intelliguntur: nisi enim credideritis non intelligetis. Isaias c. 7. dixit, non enim hoc fidem excedit dixit Ambrós. in sua epistola ad Syricium Papam, quòd homo exiuit de Virgine, quãdo etiam petra profluxit, scaturiuitq; ferrum, & super aquas ambulauit homo: nam si hominem unda portauit, nonne potuit hominem uirgo generare? ut Ambros. dixit. Itaque cum ad illud sacrum arcanum sanctissimæ Trinitatis accedimus, abigatur procul omnino omnis terrenarum caligo rationum, & ab illuminato oculo fide, mundanæ sapientiæ fumus abscedat, & Trinitatem ipsam fide roboratam, atq; sacrarum scripturarum, quæ auctoritate uidelicet sanctæ matris Ecclesiæ probatæ sunt diuino testimonio confirmatam credamus, sicuti credere nostrum officium est, ac tenemur. quare Augustinus quod intelligimus debemus rationi, quod credimus debemus auctoritati. Titubabit autem fides si diuinarum scripturarum uacillat auctoritas, dixit idem August. in lib. 12. c. 24. de doctrina Christi, & S. Bernardus ait, sanctum Trinitatem credere pium est, sed in rebus

creatis

Mirabile misteriũ obumbrationis Virginis.

Virginitas Mariæ semper & ante partũ in partu & post partum.

Fides in istis diuinis occultis habenda est.

Diuina virtus incorporea corpus gñauit visibile & palpabile.

Christus introiuit clausis ianuis in vtero Virginis.

Diuina misteria fide probantur.

Fide sanctissima Trinitas creditur fuisse scripturis roborata.

Quòd credit authoritati debetur.

Titubat fides cũ diuinarum scripturarũ vacillat authoritas.

Pium est sanctã Trinitatẽ credere.

Misteriũ sã ctiss. Trin. in rebus creatis considerari non potest.

creatis maxime inferioribus mysterium considerari non potest. nec aliud simile secundum videlicet naturam, & propriè, sed per ænigma potius, vt scriptum legitur, in lib. sancti Epiphanij Episcopi aduersus hęreses. & certo quodam modo, & metaphoricè magis, atque improprie in illis, illa diuina & increata Trinitas cognoscitur, & consideratur, quæ vna est & sola in diuinis, quæ in creaturis, quæ modo sunt, nunc per speculũ videtur atque cognoscitur. Vt apud Paulum legitur 1. Corint. c. 13. quia creaturæ Creatoris sunt speculum in præsenti, sed in futurũ Deus erit speculum creaturarum, in quo omnia videbimus, quæ ad gaudium nostrum pertinebunt. & sic per creaturas certo quodam modo quasi cognoscitur, & consideratur diuina Trinitas; non autem ipsæ propriè Trinitates sunt, & in ipsis propriè insunt, vt vere Trinitates dici, & appellari creatæ possint, quemadmodum in diuina inest substantia, vt Abbas, & alij nonnulli voluisse videntur cum dicunt summam dici & increatam Trinitatem, vt a creaturis distinguatur, & differat. id quod falsissimum esse comperi ex his, quæ supra dixi, cum per creaturas deueniatur ad cognitionem quandam sanctissimæ Trinitatis solum, quę verè Trinitates creatæ dici non possunt, nec vera imago aut similitudo, sed potius vestigium diceretur, vt antea dixi, quia per eas solum deuenire intendimus ad quamdam cognitionem illius, quæ vera est, & sola, vt sequentia etiam demonstrant, cum aliud sit diuinitas ipsa & diuina natura essentiaque, in qua vere est trium vnitas, & aliud imago Trinitatis in creaturis, per quam imaginẽ seu vestigium cognoscimus, quantum scilicet humanæ rationi conuenit diuinam ipsam increatam Trinitatem, & aliud est etiã Trinitas res ipsa, & aliud imago Trinitatis in re alia, vt Genes. legitur quæ cognoscitur etiam per auditum verbi Dei, & per visum sacrarum scripturarum vt faciunt Theologi. Physici autẽ illam in creaturis contemplantur & speculantur, vt supra dixi, veteris enim memoriæ philosophi (ne a proposito iam instituto digrediar) vt habetur in physicis maxime in 8. lib. per rationes naturales, non aliter quàm per creaturas quæ nos ad Dei considerationem contemplationemq; perducunt, vt sanctus quoque Thomas dixit in sua summa par. 1. q. 32. & Apostolus Roman. 1.

Creatura Creatoris sit speculum in præsenti.

Per creaturas diuina Trinitas certo quodã mõ quasi cognoscitur & cõsideratur.

Contra Abbatis sequaciũ opinionẽ

Aliud est diuinitas ipsa, et aliud imago Trinitatis in creaturis.

Ex creaturis quõ cognoscatur diuina Trinitas & quàm cognitionem ex ipsis habeamus.

Theologi sãctiss. Trinitatẽ cognoscũt per auditum verbi Dei et per visum sacrarum scripturarum.

Philosophi per creaturas ad vnius Dei cognitionẽ deuenerunt.

ad vnius

ad vnius Dei cognitionem peruenerunt, quem primum principium uocabant, quasi enim gradibus sibi factis a rebus, quæ sensu percipiuntur ad eas, quæ intelligentia rationeque cõprehenduntur, perueniebant, quemadmodum nostra procedit humana cognitio, vt egregius prædicator Paulus etiam nos docuit, qui inuisibilia Dei a constitutione mundi per ea, quæ facta sunt, intelligi voluit, secutus illud summi creatoris exemplum, quod nobis in veteri lege demonstrauit, quó in loco omnia, quæ ibi præcipiuntur, & traduntur sensibilia sunt corporeaque, & visibilia, vel quæ sub aspectum veniunt ea gratia, vt per illa facilius ad spiritualia, & imperscrutabilia mysteria perducamur, quasi gradibus scalarum nobis factis ad ipsam cognoscendam, & percipiendam, quemadmodum ab effectu ad causæ cognitionem deducimur, atq; ex actione corporis animi potentiam, virtutemque cognoscimus. Sanctus enim Augustinus (quamuis nulla conueniens consentaneaque similitudo afferri possit eius rei, cuius imago non cernitur, vt Gomesius quoque dixit in rubr. de constitutionibus in 6. maxime de rebus creatis, per quas personarum Trinitas in vnitate Deitatis intelligi possit, iuxta illud Dauidis psal. suo 82. & 88: Deus quis similis tibi? illam de igne similitudinem in medium adduxit, non vt alteram ostẽderet rei creatæ Trinitatem diuersam ab illa diuina, quemadmodum Abbas, & qui ab eo sunt, re ad candelæ exemplum traducenda facile decepti fuerunt; namq; illa supra humani ingenij rationem est, ac sensu minime comprehenditur, quippe quæ vt Dominus dixit in Matth. c. 12. sola diuina reuelatione cognosci potest, vt in c. de mysterio sanctissimæ Trinitatis declaraui: Sed potius vt animus noster ex his, quæ nouit, surgat, & conferat se ad incognita, quæ non nouit, vt scriptum reliquit Gregor. in sua Homilia super Matth. cap. 1. & ita quasi mentis ratiocinatione, quæ sua ipsius proprie est assequendo, non propter quid, sed propter certam quandã æquiparationem, & certo quodam modo sancta Trinitas demonstratur ex proprietatibus præsertim ipsius scilicet ignis & operationibus, quæ tamen operationes magnæ sunt in sanctissi

Primũ principiũ Deus.

Inuisibilia Dei per ea q̃ facta sunt a constitutione mundi cognoscuntur.

Omnia q̃ in veteri lege præcipiuntur & tradũtur sẽsibilia sũt.

Animi potẽtia ex actione corporis cognoscitur.

Rei, quæ non videtur nulla conueniẽs similitudo dari potest.

Deo nulla creatura assimilatur.

Decepti q̃uo Abbas et sui sequaces fuerunt qũi de creata Trinitate loquuti sunt ostenditur.

Sola diuina reuelatione sanctiss. Trinitas cognosci potest.

Exempla de sanctiss. Trinit. ponũtur vt animus noster ex his q̃ nouit surgat ad incognita q̃ non nouit.

Sanctiss. Trinitas sensu non percipiĩ neq; intellectu comprehenditur.

Operationes magna in sa ctiss. Trinit & infinita.

ma Trinitate, & magnam atque incredibilem admirationem habent, Propheta dicente in suo psalmo 74. & 108. mirabilia opera tua domine, & in plerisque alijs locis, & infinitę sunt, cuius infinitudinis ratio infinitum quid magis ostenderet, quàm Trinitatem, si infinitarum operationum, & proprietatum eiusdem sanctissimæ Trinitatis, vt Abbati, & ijs qui cum eo sunt, placuit, ratio haberetur, quod nullo modo est dicendum.

Nulli rei creata sanctiss. Trinitas comparatur.

Neque vero ista sanctissima Trinitas alicui rei creatę proprię comparanda est, cum illud mysterium tam inenarrabile, atque incomprehensibile, neque verbis exprimi, neque intellectu intelligi, neque sensu comprehendi, neque ratione demonstrari queat, Esaia dicente cap. 13. generationem eius quis enarrabit? Itaque de inuisibilibus, & omnibus quæ sub aspectum, & sensum non cadunt, non est quidquam affirmandum, tanto magis de hac sanctissima Trinitate non est quidquam asserendum, quasi quod vere ac proprie sciri, ac percipi queat, sed quasi quod tantum credatur, & constanti fide teneatur, non autem sciatur, neque vlla ratione demonstretur: sic enim credendo homines fidei confirmantur, & corroborantur; quod enim homines ipsi oculis istis corporeis, & terrenis diuina mysteria videre non possunt, ne mirentur, quia nihilominus ea videbunt oculis mentis, quæ nunc corporis oculis non possunt, si mundi corde fuerint, si nitidam animam habuerint, ipso dicente, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. cuius visionis explicandæ quia nunc non datur occasio, haud ab re fuerit si aliqua in suo quodam proprio ac præcipuo capitulo pro maiori etiam declaratione sanctissimæ Trinitatis breuiter attigero. Nunc vero quidquid supererit de sermone sanstissimæ Trinitatis, quantum ad rubricam istam spectabit, & quare summa dicatur prosequar. Summa itaque ista sanctissima Trinitas dicitur idest maior, & maxima, non vt Abbas censet, & alij qui ab ipso sunt ea gratia, vt cęteræ creatæ Trinitates ab ea distinguantur, atque itidem aliæ species sint, sed quia ab ipsa cuncta procedunt vulg. l. 2. C. de vet. iur. enucl. quæ nec est sub genere, cum Deus qui est fons & principium omnium, vt Philosophus ait, quem etiam commemorat Abbas in hac rubr. nu. 1. neque

Sciri nõ pōt sanctiss. Trinitas sed tm̃ creditur & constanti fide tenetur.

Beati mũdo corde qm̃ ipsi Deum videbunt.

Quare summa dicat sã ctiss. Trinit. Refellit opinio Abbatis et sequacium. A sanctiss. Trini. cũcta procedunt. Deus enim principium.

neque genere comprehendatur, neque sub diffinitionem cadat, vt à Syriano quoque in Metaphoricis affirmatur. Deus enim omni genere prædicamentorum excluditur, neque Deus demõstrationi subijcitur, cum ipse omne genus transcendat, neq; in aliqua substantia sit ipsa sanctissima Trinitas, quasi scilicet accidens, & attributum in subiecto. Quin etiam omnes alias substãtias mente præditas, & intelligentias omnes ipsa sanctissima Trinitas antecedit, & transcendit, vt Azoni etiam placuit hic in sua summa, & recte ibi & sine dubio maxima est omnium rerum, cũ ab ipsa cuncta procedant, vt in d. l. 2. & in c. 1. huius tituli; atque etiam hoc idem voluit Hostiensis hic in sua etiam summa cum dicit, Trinitatem summam dici, idest omnium rerum maximam & excellentissimam esse, ad eius supremam excellentiã exprimendam, & declarandam, non distinguendam, simili atq; eadem ratione cũ summus Deus dicitur, illud nomen summus, non ponitur ad differentiam aut distinctionem vllam constituẽdam, neque ad demonstrandum alios quoque Deos esse, & multos reperiri, qui summi non sunt, cum non sit nisi vnus, & verus, & solus Deus, qui summus est, & magnus appellatur. Quare Propheta magnus es tu, & faciens mirabilia tu es Deus solus. Sed ad demonstrandum supra omnia, quæ sunt, eius præstantiã eius maiestatem, & celsitudinem, positum videtur. Nunc deinceps antequam aliorum verborum rubr. interpretationem faciam, quia, vt antea dicebam, productus est filius primo ab ęterno secundum diuinitatem, secundo temporaliter secundum humanitatem, ne hoc quoque silentio prætermittam, vt antea promisi, scire maxime huic diuinæ doctrinæ consentaneũ est secundum eamdem humanitatẽ ipsam eãdem Trinitatẽ de Maria virgine nõ fuisse progenitã, neq; natã, sed tantũmodo filiũ, quãuis opera sanctiss. Trinitatis separari ac distingui inter se nõ possint, atq; etiã indistincte sanctiss. Trinit. personæ operẽtur, & inseparabiliter, vt not. glo. in c. 1 .§. & tandẽ. in ver. a tota Trinitate. eo. tit. nostro. Nõ enim solum de Maria virgine solus natus est, sed solus etiã sub Põtio Pilato est cruci affixus, & solus passus, cõtra illos qui dicebãt Patrẽ esse cũ Filio passum ex quo Patripassiani appellati sunt, de quibus alibi, vbi de articulis fidei sermo erit, latius

Deus nõ est sub gñe neq; sub diffinitione cadit.

Opinio Azonis cõfirmatũ & Hostiẽsis quoque.

Sũmus verbum cum de Deo dicitur non ponitũ ad differẽtiam et distinctionem aliquã cõstituẽdã.

Trinitas sãctiss. secũdũ humanitatẽ de Virgine nõ ẽ pgenita neq; nata.

Opera sanctis. Trin. nõ distinguunt.

Christus filius solus de Maria virgine natus ẽ solus passus cõtra illos q Patripassiani appellati sunt solus ẽt mortuus solus sepultus & solus tertia die resurrexit et in cęlũ ascẽdit.

Incarnationis actus fuit a tota Trinitate explicatus & ad instituendũ illũ actũ oẽs diuinæ ꝑsonę æqualiter cõcurrerunt et oẽs vestierũt tñ solus filius remãsit vestitus.

Sãcta & benedicta incarnatio a tota Trinitate indiuise efficiẽterq; ẽ effecta.

Plures esse filios in diuinitate nõ cõuenit.

Abbatis exẽplum reycĩt.

Mysteria sãctiss. Trinit. humana rõne cõprehendi nõ possũt.

latius differetur; solus etiam mortuus est, solus sepultus, & solus tertia die resurrexit, & in cœlum ascendit. Actus enim incarnationis fuit a tota Trinitate explicatus, vt in primo c. huius tituli dicitur in §. & tandem vnigenitus Dei Filius. & ad instituendum illum actum omnes diuinæ personæ æqualiter concurrerunt, & omnes vestierunt, vnus tamen solus remansit vestitus videlicet filius, vt ex dicto c. fin. de consecr. distin. 3. colligitur. Sancta ista & benedicta incarnatio a tota Trinitate indiuise, efficienterque est effecta, licet ad solam personam verbi sit terminata, quia filius in quantum homo a tota Trinitate dicitur missus, quod est aliud magnum mysterium, & arcanum. Et non remãsit Pater vestitus, ne idem Pater & Filius essent. neque enim conueniens erat plures esse filios, vnum videlicet in diuinitate, & alterum in humanitate. Sic neque Spiritus sanctus humana carne remansit vestitus sed solus Filius in duabus substantijs nõ confusis, neque immistis, quemadmodum Timothegiani dicebant, sed ex societate Trinitate facta. Reconciliati enim sumus per solum Filium secundum carnem, sed non soli Filio secundũ deitatem dixit Augustinus de fide ad Petrum. Sed quis ipsum vestierit, quamuis Abbas hic num. 2. exemplum deducat, quod ego non multũ approbo. & quomodo solus vestitus remanserit, cum inseparabiliter illæ sanctissimæ personæ operentur, ille dicat, qui solus solum Filium genuit, vel qui solus à solo Patre & filio processit. hæc enim miræ virtutis opera sunt, quæ neque ingenio attingere, neque explicare oratione quisquam exactè potest, pręter Deum, cuius etiam opera existunt. Quis enim est, qui in specie Columbæ super Iesum solus descendit, nisi Spiritus sanctus? vt in Mattheo c. 3. legitur. Quis etiam est, qui de cęlo dixit, hic est filius meus dilectus, cum baptizatus est Filius à Ioanne? aut quando vox sonuit de cęlo dicens, Clarificaui, atque iterum clarificabo nisi Pater? vt dicitur in Euang. Ioan. cap. 2. Atq; hæc omnia singulis literis consignata habentur, & notantur in d. cap. omnes quos, de Consec. distin. 3. & hæc est fides catholica, vt August. dixit in suo primo lib. c. 4. de Trinit. hæc etiam mysteria sunt, & secreta sanctissimæ Trinitatis, quę ratione hac nostra perquiri, & inuestigari non possunt, sed fide duntaxat indagantur,

tur,& cognoſcuntur,& à Spirituſancto reuelantur,vt ſupra dicebam; Theologi tamen, & qui in ſacris literis doctiſſimi ſunt, & magnum in eis vſum habent,quia hunc locum ſubtiliter tractãt, & præſertim Auguſt.ſubtilis eccleſiæ doctor, vt paucis rem abſoluam. Aliquas eſſe dixerunt ſanctiſſimæ Trinitatis operationes,& actiones,quæ extrinſecus conſiderantur,& intelliguntur, quæ indiſcretæ, & indiſtinctæ ſunt & qua ſeparari non poſſunt, vt de conſecr.diſt.5. c. Saluator. quia Pater non regnauit ſine filio, & Spiritũſancto, nec Filius ſine Patre, & Spirituſancto, nec Spiritus ſanctus ſine vtroque, tamẽ officia regiminũ ſunt diſtincta, ait enim Dominus in Ioan.c.6. Pater meus vſque modo operatur,& ego operor. Item non poteſt Filius à ſe facere quidquã, niſi viderit Patrem facientem,quęcumque enim ille fecerit,hęc & Filius ſimiliter faciet. Pater enim diligit Filium,& omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, ſicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit Filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatẽ dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt dixit Ioannes cap.6. De Spiritu ſancto habetur in eiuſdem Ioan.c.14. quando dicit, Cum venerit Spiritus ſanctus, quẽ mittet Pater in nomine meo ille vos docebit. Nonnullas eſſe operationes alias, quæ interiores ſunt intuſque permanent, quęque in cõtemplationem, & intelligentiam cadunt,& ſeparari poſſunt,vt dicitur in ſumma Theolog.c.8.Id autem quidquid ſit, hic diſputandi nõ eſt locus; ſed illud tantum ego ſentio, quod & cęteri catholici ſacrarum literarum interpretes ſenſerunt, & præſertim Auguſtinus in ſuo lib.de Trinitate de qua nunc vlterius inquirere peruerſa magis (vt ita dicã) curioſitas eſſet, vt S.Bernardus dixit in eo ſermone, quem de Trinitate cõſcripſit; ſed credere & tenere ſicut Sancta mater Eccleſia tenet, fides & ſecuritas eſt, aliàs vt hęretici iudicarentur dixit glo. in ver. docuit de ſumma Trinit.in 6. Noſcere vero eam, & videre felicitas maxima eſt.

Diſtinctio operationum S.Trinitatis

Non poteſt Filius a ſe quicquã facere niſi viderit Patrẽ facientem.

Operationes Interiores quæ ſint.

Securitas maxima eſt credere et tenere S. Trinitatem ſicuti Sãcta mater Eccleſia tenet & credit.

Sequitur deinceps rubrica, & de fide Catholica: De hac dictione,&, neq; multa loquar, quia vulgaris eſt illius declaratio, atque expoſitio,quæ etiam poni quandoque ſolet inter diuerſa, vul.l.Titia textores.ff.de leg.1. quemadmodũ hic ponitur, quia aliud eſt cauſa, & aliud effectus, qui a cauſa oritur, diuerſaque cauſa

Differt cauſa ab effectu & diuerſa e.

causa est a suo causato. namque sanctissima Trinitas, a qua omnia procedunt vt in d. l. 1. C. de vet. iur. enucl. est causa fidei, & ab ipsa quæ sceptrum est orthodoxæ fidei ista sanctissima fides catholica procedit, vt Athanasius in suo symb. in princ. dixit, & ideo ponitur illa dictio, &, tamquam inter diuersa ad ea simul copulanda & coniungenda, & ad demonstrandum quemadmodum in hac quoque rubrica de duobus coniuncte agẽdum sit, de summa scilicet Trinitate primum, cum ab ea fides tota pẽdeat & procedat. Deinde simul in eodem titulo de ipsa diuina & catholica fide dicit, sicuti etiam dicitur de iustitia prius, & consequenter in eo de iure, cum a iustitia ius ipsum oriatur, & pendeat, vt in titulo de iust. & iur. ff. & in instit. & de ipsa fide dicit, quæ diuina est, & catholica, in qua fuit Ecclesia desponsata, quæ vna est, vt in Clement. 1. in princip. cuius vere Christus est caput, vt infra de sacr. vnct. c. fin. de qua deinceps erit dicendum.

Sanctiss. Trinitas sceptrũ ẽ orthodoxa fidei.

Dictio et ponitũ inter diuersa & est copulatiua diuersorum.

Ecclesia in fide catholica fuit desponsata.

Fides itaque (vt diuinæ fidei, de qua in hac rubrica agitur, facilior sit interpretatio) animaduertendum est, vt Abbas refert in princip. istius rubr. in ver. item adijcit, quod simpliciter sumi potest, seu generaliter, & tunc secundum ethimologiam, & vim nominis sui dicta est, eo quod fiat, quod dictum est: vnde Cic. 1. lib. offic. fides, inquit, est dictorum, & conuentorum constantia, dicta quod fiat, quod dictum est. Id quod & in humanis, & in diuinis dici potest. In diuinis, quia omnino fiet, quod Prophetæ prædixerunt, & quod Christus Saluator, ac redemptor mundi sermone suo pronũciauit, & promisit, quod firma spe cõcepimus. In humanis, quia, nisi fides data seruaretur, pręsertim in rebus iustis, honestisque, sublata quasi esset societas omnis generis humani. Fides tamen humana, & diuina inter se distinctionem habent; quod diuina ea complectitur, quę ad æternam animæ salutem pertinent, humana pactis conuentis, & contractibus hominum præest, & actionũ humanarum fides regina dicitur. Inhæret etiam fides, atq; nititur auctoritati dicentis, & reuelantis, quę etiã humana est, & diuina. Et hac de causa Papa in hac rubr. catholica verbũ adiũxit, & sic, vt Abb. dixit, ad restringẽdũ illud fidei verbum, vel potius ad demõstrandum quemadmodũ primo insti-

Fides simpliciter sumi potest seu generaliter.

Distinctio diuinæ fidei et humanæ.

Quare Catholica verbum in rub. ista fuit positum.

instituerit, & intenderit tam in rubro, quàm in nigro de ipsa fide catholica agere velle, tum de diuina, tum de materiali, quæ in his quæ creduntur consistit, vt colligitur ex cap. 1. istius tituli, & omnino, atque per totum, non autem de humana fide. Nihil enim aliud in hac Rubrica & suo nigro dicitur, neq; de re vlla alia agere instituit, nisi de diuinis principaliter, vt cõmuni cõsensu dixerunt Doct. in istius, & subsequentis rubricæ serie. Vt quilibet etiam videre potest, si rubrum, & nigrum aspexerit quis. In oratione deinceps consequenti similiter de humanis sacrisq; agetur, & præcepta tradentur, quæ ad ea cognoscenda, & conseruanda pertinere videntur. Atque hæc est vera ratio; quamobrem verbum illud, catholica, in hac rubrica adiunctum fuerit, vt Abb. declarauit. Intelligendum est etiam, fidem simpliciter sumptam multis modis dici posse, aliquando enim pro constantia ponitur, vt idem Cic. primo lib. offic. & aliquando pro promissione de futuro, vt in §. vendite instit. de rer. diuis. & in c. 1. ext. de sponsa duorum, & 27. quæst. 2. c. final. quo in loco dicitur, duobus modis dici fidem, pactionis scilicet, & consensus. Nonnumquam fides etiam sponsionem dicit, vt Cicero pro Lentulo, Pompei fides quam de me Cęsari dederat. Sæpe etiam pactum appellatur. & tunc etiam hosti seruanda esset, 23. quæst. 1. c. noli. & Doct. in l. j. ff. de pact. & in l. 1. de constitu. pecu. Accipitur etiam fides pro fidelitate quandoque; vt in tit. de leg. & fidecom. & pro credulitate etiam, seu facilitate ad credendum, secundum quam dicitur quis bonę fidei possessor, & secundum quam id credimus, quod non videmus. Atque probationem aliquando significat, vt in tit. de fide instrum. Nonnumquam etiam implorationis est, & pro auxilio ponitur, vt apud Iuuenalem, Nos hominum, diuumque fidem clamore ciemus, & illud Comici proh Deum atque hominum fidem. Est etiam cum creditum demonstrat, seu collectionem nominum, & creditorum; Et varijs alijs modis fides accipi solet, vt refert glos. in hac rubrica in princ. & Ioan. And. in hac eadem rubrica; quæ nonnumquam etiam propositum, consilium, seu mentis institutum demonstrat, vt in contractu uel extra; in re etiam alterius contrahentis; vel non ad illud

Fides alia materialis & qua.

De diuinis principaliter in hac rubr. tractatur.

Fides simpliciter sumpta multis modis dici pōt.

Mala fides qua. *Bona fides qua.*

lud decipiendum, quæ tunc mala fides dicitur, vnde etiam bona fide agere dicitur, quòd sine malo dolo agi interpretamur. Itaq; fides alia diuina est & alia humana. Humana autem duplex erit, bona scilicet & mala, vt in tit. de pręscrip. ff. & C. per totũ de qua nunc non loquor, & si fides mala, humana fides proprie non sit appellanda, sed fides humana bona tantũ fides appellanda est, sed de illa diuina, & catholica fide dicam, quæ semper bona est & nunquam mala. Cuius fidei opera, uirtuteq; speramus, quia credimus quod non uidemus iuxta illud Apostol. ad Roman. 8. quod videt quis, quid speret, vt refert etiam glos. in hac præsenti rubrica in princip. per quam etiam fideles uocantur, qui in Christo baptizantur, cuius uerè ipse est caput, ut supra dixi. & ista etiam diuersis modis dici potest, ut in c. primo in fin. de sacr. vnct. & in c. ueniens de presbyt. non bapt. Aliquando etiam fidei actus fides appellatur, quia vt Augustinus dixit, fides est credere quod non uides. Et quandoq; etiam facilitas ad credendum pro fide accipitur, iuxta illud Saluatoris nostri. Non inueni tantam fidem in Israel, ut legitur Matth. c. 8. & quandoque pro obseruatione fidei ut Prouerbiorum c. 20. Virum fidelem quis inueniet; Nec non etiam specialis deuotio fidei, fides nuncupatur, ut Matth. c. 15. Mulier magna est fides tua. Aliquãdo etiam fidei articulus, vel collectio articulorum, fides appellatur, vt in hoc eo. tit. & in symbolo Apostolorum ac Nycęni demonstratur, vt Athanasius quoque declarat in suo symbolo, cum ijs uerbis utitur, fides autem catholica hæc est. Quandoq; etiam fides accipitur pro fidei sacramento, & aliquando pro habitu mentis, ut de consecr. dist. 4. c. Nihil. Nonnunquam etiam pro castitate, ut 28. q. 1. c. caue. & 27. q. 2. c. coniuges. Sæpe etiã ẽ cum uita æterna fides dicitur, eo quòd ipsa fides uia quædam est ad uitam æternam. Quandoq; fides communis concordia, vnitasq; dicitur, per quam fidem omnes fideles grex vnus fiunt sub vno pastore, sic enim ait Vgo de Sancto Victore, qui per fidem, communem concordiam, atque vnitatem accipiendam existimat, & per charitatem viuificationem; ex qua re etiam duplicẽ vnitatem esse demonstrat. vnam, quę fit per charitatẽ, per quam, tamquam per iuncturas membra iunguntur, vt capiti suo scilicet Christo

Fides alia diuina & alia humana. *Fides humana bona tantũ fides appellatur.* *Hic tractatur de diuina & catholica fide.* *Fidei uirtute speramus* *Fideles uocantur qui in Christo baptizantur.* *Fides catholica diuersis modis dici potest.*

Vnitas duplex. *Vnitas alia per charitatem.*

Christo cohæreant & per quam constituitur corpus illud, quod dicitur esse sine macula. Et hoc modo ciuitas Ecclesiæ consistit in vnitate caritatis, qua membra mutuò se diligunt, & Deum. Alia vnitas est, quæ fit per fidem, vt modo dixi, & alijs diuersis modis dici potest, de quibus Hostien. etiam in sua summa de fide catholica num. 1. & in c. mouet 22. q. 1. vbi uide omnino glos. in verbo, neque. Fides diuina, & catholica, vt de ea diffusa, habeatur oratio, quamuis in se vna sit, & sola, tamen ad similitudinem etiam fidei generaliter sumptæ, quæ diuina est & humana, dupliciter consideratur. Primo pro ea, qua creditur, & tunc virtus est, qua scilicet operante, atq; efficiente credimus, idest constanter, & firmiter assentimus ijs, quæ a Deo reuelata sunt, de qua Paulus verba facit ad Hebręos c. 11. est enim virtutis, & laudis, & pietatis credere Deo in his rebus, quas sensus, vel ratio dissuadere videtur, vt credidit Abraham de quo legitur Rom. 4. Secundo fides materialiter accipitur, pro his quæ creduntur, de qua Athanas. in suo symbolo plane loquitur, in quo multis recitatis, quę credenda sunt, hæc verba subijcit, hæc est fides catholica, quorum verborum hæc sententia est. hæc sunt, quæ credi ius, fasq; est, & quæ non credi nephas. hæc itidem sunt, quæ a fidelibus percipi, ac teneri debent. & hoc modo accipitur in rubrica ista fides, quæ hoc modo sumpta, non est propterea virtus, & ab ea differt, quia vt Augustinus dixit, aliud sunt ea, quæ creduntur, & aliud fides qua creditur. Illa enim est in rebus, quæ vel esse vel fuisse, vel futura esse creduntur. Hæc autem fidei virtus in credentis animo consistit, de qua deinceps dicendum erit. Atque hæc secunda diuisio fidei est. quæ tertio etiam modo diuidi potest, vt refert etiam glos. hic in rubrica, quoniam alia dicitur fides viua, seu formata, de qua Paulus ad Hebr. c. 11. vnde vt hic glos. dicit, fideles perfecti dicuntur quicunque in illius fidei virtutem sacro baptismatis fonte perfunduntur, & alleg. tex. in c. si qui apud. de consecr. distin. 4. quæ caritate formata dicitur, & tunc definitur, vt sit qualitas, qua quis credit, quod diligit, alia fides informis dicitur, quę etiam in duas distribuitur quodammodo species scilicet in mortuã, & vt ita dicam semimortuam. Semimortuam fidem eam volunt esse, quæ est in

Vnitas alia fit per fide.

Dupliciter cõsideratur fides diuina.

Deo credere virtutis est & quando.

Quando fides materialiter accipiatur.

Quę sint q̃ a fidelibus credi debent et teneri.

Q̃mo in hac rubri. fides accipiatur.

Fidei virtus in credẽtis animo cõsistit.

Tertia diuisio fidei.

Fides viua seu formata quæ.

Fideles perfecti qui.

Diffinitio fidei.

Fides informis in duas diuidit̃ spẽs.

Semimortua fides q̃ sit & eadẽ ẽ cumero cũ fide viua.

F pecca-

peccatore, & in homine iniusto quæ quamuis eadem sit numero cum illa quæ erat formata, & viua, tamen, quia caret dilectione, & charitate, & consequenter spiritu, vt Iacobus dixit in secunda sua epistola, mortua certo quodã modo dicitur, ideſt inanis atq; otioſa, nuda, & inefficax, vt idem Iacobus dixit in eadẽ 2. epiſt. quia tunc meritoriè operari non poteſt. In quantum vero habet formam interiorem, & certo quodam modo operari poteſt, quãuis non meritoriè, vt montes transferre, credere Deũ idcirco nõ mortua omnino dicitur, ſed potius ſemimortua, vt Vigue. etiam voluit in ſuis inſt. de gratia fidei c. de diuiſione fidei Theologicæ. ea gratia, quòd apta etiam idoneaq; eſt ad capiẽdam formã, & peccatorem inſtituere, idoneumq; ipſum, atq; efficacem charitate adueniente reddere ad bene agendum, & operandum, vt quando ope diuinæ miſericordiæ reſtituitur peccatori gratia ſimul & charitas, nam tũc eadẽ fides eſt, quę ſine forma erat, ideſt ſine dilectione, & charitate; adueniente dilectione, & charitate formã accipit, atq; efficax iam eſſe incipit ad bene operãdum, & iſta fides eſt, quam ſemimortuam vocãt, quæ per gratiam poſtea vitam priſtinam ac ſpiritum recipit. Quæ res tamen in dãnatos, & dæmones non cadit, neque eis conuenit, quòd illorũ omnino mortua eſſe dicitur, vt idem Paulus dixit, in quibus propriè nec fides eſt, quãuis & credant, vt Io. Andr. quoq; voluiſſe videtur in hac rubr. in gloſ. ibi, dęmones. Sed pura magis & ſimplex, ac ſola quædam credulitas, de qua idem Vigu. in ſuis inſtit. de virtute fidei c. de habente fidem. quo in loco declaratur qui ſint, qui fidẽ habere dicantur, & qui non. quorum credulitas nil poteſt operari, quia dæmones ſunt, & perpetuò Dei iudicio damnati, de qua dæmonis credulitate latè infra copioſeq; dicetur. Ex his igitur rebus ſic expoſitis illud habetur, & intelligitur, fidẽ infuſam in natura dæmonum, & damnatorum acceptã, in quibus amplius reuiuiſcere non poteſt, quia nihil operatur, & penitus inefficax, infructuoſaq; eſt, mortuam dici, ac deperditã, ꝙ in ipſis vere amplius non reſidet neq; radices agit; & ita in natura ipſorum fidẽ penitus periſſe dicendum eſt. Aliam quoque fidem eſſe quibuſdam placet, videlicet verborum ipſorũ quibus interpoſitis fides datur, & accipitur, & creditur quod non videtur. Aliam quoque fidem

Quãdo mortua fides dicatur.

Fides mortua meritoriè non operatur.

Fides ſemimortua idonea eſt ad capiendum formam.

Quã fides dicatur informis.

Quõ fides ſemimortua vitam recipiat ac ſpiritum.

In dãnatis fides omnino & in totum mortua eſt.

In dæmone et damnatis eſt ſola quædã credulitas nõ fides.

Qui ſint qui fidẽ habere dicantur.

In dæmone et damnatis fides aplius nõ reuiuiſcit

Alia ẽ fides uerborum et quæ.

Rerũ fides ꝗ

fidem rerum esse volunt, cuius interuentu in æternum, quod nūc credimus obtinemus. ita Beda in exposit. Pauli ad Rom. c. 1. Quū autem beati sunt in patria cælesti, non amplius fidem habere dicuntur, quia tunc clara luce fruuntur, quæ fidei repugnat, sed agnitionem habent, vt Gregorius censet in sua homil. in Euang. Ioan. c. 20. Quæ agnitio tamen non est plena diuinitatis, & Dei scientia, sed certa quædam de Deo cognitio, quam habet mens humana soluta corporis huius vinculis, & compage. Nam Deus, & diuinitas ipsa talis qualis ipsa est, nec videri, nec cognosci ab vlla creatura potest, sed eo modo cognoscitur, & videtur, quomodo videlicet & quo visionis genere creaturis cōpetere æquū est. Ipsę enim creaturæ nō habent nisi quandam agnitionem rerum diuinarum, vt Gregorius asserit in supradicta homilia. Sed vt aliqua nunc etiam de illa dæmonum credulitate, & quid illa sit loquar. illud maxime cognoscendum est, dæmones ipsos & credere, & Christum esse scire, atque eius nomen valde horrescere, vt Papa refert in c. si enim de pænit. distinct. 2. quippe cuius audito fugam faciunt, atque eorum corpora, quæ ingressa sunt, deserunt exorcizata per Christum. Christum itaque dæmones esse sciunt, non tamen in ipsum credunt teste Augustino de verbo Domini serm. 61. Illud autem multum differt credere Christum, & credere in Christū qui locus tamen apud nonnullos obscuritatē habet, quæ si rectè consideres, nulla est. Quia ipsum esse Christū dæmones quoq; credunt, non tamen in Christum. Ille enim credit in Christum, qui & sperat in Christum, & illum diligit ex toto animo, atq; ex tota mente sua, vt nos Christiani facere debemus, atq; vt hac fide, legeq; tenemur. Credo Antoninum Cæsarem esse, & Rom. reip. imperiū gerere. tamen nihil est quod sperem, quod expectē boni ab ipso vel quod sperem me ab eo aliquam esse dignitatem cōsecuturum, immo potius odio habeo, & persequor vt tyrannum. Quæ res longe secus se habet apud nos Christianos, qui & Christum esse credimus, & qui in ipso omnem salutis nostræ spem positam habemus, & qui illum toto ex animo, ac tota mente diligere, & vt verū Deū adorare non desistimus, ac vitā sæpe, & sanguinē pro fide profundimus. Has autē virtutes tres, ac tria optima bona habet in se, atq;

Beati qñ sūt in patria cælesti nō amplius fide habent.

Fidei repugnat clara lucis fruitio.

Beati in patria agnitionem habēt.

Beatorū agnitio nō est Dei sciētia.

Deus & diuinitas, talis qualis ipsa est nec videri neq; ab vlla creatura cognosci potest.

De dæmonū credulitate.

Dæmones credunt & Christū esse sciunt.

Fugam faciunt dæmones & corpora ingressa deserunt cū Christi nomē audiūt.

Christū dæmones esse sciunt & in Christū non credunt.

Differentia inter credere Christum et credere in Christum.

Dæmones credunt esse Christū sed nō credunt in Christū.

Qui dicantur credere in Christū.

Viua fides tres hēt virtutes atq; cō plectitur.

complectitur viua fides, salutaris Dei cognitionem, fiduciam, & amorem in Deum cognitum. nam si fidem habet quis sine spe, & sine dilectione, is Christum credit, sed non in Christum, sicut dæmon facit, qui cognoscit Christum filium Dei esse, vt 37. distinct. cap. si quid veri. non autem credit in Christum, sicut & damnati scelerum a iudice, ipsum iudicem credunt, & sciunt esse, tamen in ipsum non credunt, quia nihil boni sperant ab eo sibi, nisi supplicium. Ita dæmon Christum credit, sed non credit in Christum. Iacobus dixit, ipse dæmon credit, & contremiscit etiam, quia non ex fide facit, neque ex pio animi affectu, qui in fide requiritur, vt in ipsum credat, & speret, sed

Magna est intellectus dæmonū ꝑspicacitas.

ex perspicacitate, quæ summa est intellectus suus naturalis, atque ex perspicuis, & euidentibus signis, quæ omnem naturæ facultatem excedunt, in testimonium doctrinæ Christi adhibitis, necessitate compellitur, cogiturque assentire firmiter, & credere Christum, & doctrinam Christi, Apostolorum, ac ecclesiæ

Displicēt dæmonibus res quas Ecclesia docet.

Dæmonum malitia qa credūt in aliquo nō minuitur.

esse a Deo, & si ipse res, quas Ecclesia docet, non videat, ac sibi valde displiceant illa signa adeo perspicua, & euidentia, vt credere ipsum impellant, & hac de causa illius malitia, & improbitas ex hoc quòd credit, in aliquo non minuitur, sicut etiam in damnatis, in quibus vt dicit Augustinus magis potest esse fides informis, quàm spes non tamen re ipsa est fides ipsa informis, sed dicit potest esse quam idem Paulus fidem mortuam appel-

Qui nihil credūt peiores sunt quā dæmones.

Fides informis differt ab illa formata & viua.

lauit, vt ab ijs differant, & distinguantur, qui nihil credunt, & isti peiores sunt, quàm dæmones, & tardiores, vt Augustinus in lib. 10. de Caritate dicit. & illa fides informis seu mortua, multum differt ab illa formata, & viua, qua credimus, & quæ per dilectionem operatur quæ vera fides est, vt de pænit. dist. 2. in c. firmum Dei firmamentum; De qua etiam Paulus 11. c. scripsit, vti dictum est. Quæ qualis sit, & qualiter capiatur, & quomodo definiatur, seu describatur, multorum opinionibus reci-

Diffinitio fidei viuæ S. Pauli seu descriptio.

Diffinitio fidei sm̄ ordinē doctrinæ.

tatis deinceps dicendum videtur. Fides igitur qua credimus, & quæ per dilectionem operatur secundū Apostolum c. 11. ad Hebræos, est substantia sperandarum rerum argumento non apparentium. Sed vt aliquo ordine, ac ratione doctrinæ loquar. Fides virtus est, qua ea, quæ ad fundamentum religionis pertinent,

nent, rectè, firmiterq; creduntur. Credere autem vt Paul. ad Rom.c.31. dixit nihil aliud eſt, quàm credere, & aſſentiri verum eſſe quòd dicitur. conſentire enim cũ Eccleſia, eſt credere quęcunque ſacræ litteræ loquuntur, ac teſtantur, cum dilectione, & caritate, & cum expectatione futuræ ſalutis per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, vt in cælo vita fruamur ſempiterna. Hæc addi ſolent, vt intelligatur ipſum credere in rebus humanis hac ratione diſtingui ab eo, quod dicitur in diuinis quòd credere in humanis ſimpliciter dicitur, aliquid eſſe, vel futurum eſſe, vel fuiſſe, quod ad actiones pertinet humanas, & de quo conſtat. Sed credere in diuinis duo ſibi potiſſimum adiuncta habet, ſanctiſſimam Trinitatem eſſe quomodo credit Eccleſia, atq; expectationem ſalutis animarum, & iſta fides eſt vna ex certiſſimis illis rebus, quæ fidei attribuuntur, quas ſacræ ſcripturę loquuntur, iſta inquam eſt fides vera, & formata, quę cum ſit principium actus perfecti abſoluta virtus neceſſario eſt. vt ſanctus Thomas dixit ſecunda 2. art. 5. q. 4. non autem fides informis. gloſ. vero in hac præſenti rubr. more etiam atque inſtituto eo, quod Magiſtri tradunt eam diffinit, vt ſit voluntaria certitudo abſentium infra ſcientiam, & ſupra opinionem. Dixit autem certitudo voluntaria, vt diſtinguatur ab ea certitudine, quæ fit duce ratione, vel aliqua mente, & intellectu, vt differat ab ea certitudine, de qua conſtat, cum certum propriè dicatur illud, de quo propria & indubitata circumloquutione conſtat. vt not. gloſ. in capitulo. Cum & plantare. de priuil. ex. & in §. nominatim inſtit. de exhæred. liber. vel dicit voluntaria, quia ex imperio voluntatis tendentis in bonum, quæ voluntas a Deo mouetur, atque vt differat a fide informi, quam in dæmone eſſe ſupra dixi, quę coacta eſt, & non voluntaria. Cogitur enim dæmon ex euidentibus ſignis inniti diuinæ authoritati. (abſentium dicit) quia longe abſunt a nobis, cum ea, quæ credimus, ſupra hominis naturam ſint, & quibus aſſentiendo ſupra ſuam homo naturam extollitur, alteq; aſcendit. Itaque qua ad aſſenſum, neceſſe eſt, ſit a Deo intrinſecus mouēte per gratiam, & non ex nobis, quippe qui ex nobis inutiles, ac parum efficaces ſumus (infra ſcientiam) dicit, quia quæ communiter & ſimpliciter ſub fide conti-

Credere verbũ in diffinitione quõo intelligatur.

Conſentire cũ Eccleſia quid.

Aliud ē credere ī rebus humanis aliud in diuinis.

Credere in diuinis ē ēt credere ſanctiſſ. Trinitatē atq; expectationem ſalutis animarũ et duo hæc potiſſimũ hēt adiuncta fides.

Fides formata q̃ principiũ actus perfecti ē neceſſario virtus ē & nō fides informis.

Diffinitio fidei per gloſā tradita.

Quare dr̄ fides certitudo voluntaria.

Certitudo voluntaria differt ab ea q̃ fit duce rōne & ab ea de qua conſtat.

Certũ q̃d ſit

Quare volũtaria dicat̃ certitudo fides.

nentur sub ſcientiam non cadunt, neque ſcita ſunt. Nam ſi ſciremus, ea quę per cauſam cognoſceremus, & quaſi videremus, eſſet potius ſcientia, quàm fides, & nullum ineſſet fidei meritũ, Qua ratione adductus Auguſtinus dicit, fides eſt credere, quod non vides, vt de pænit. diſt. 4. c. in domo. Atq; hæc eſt laus fidei, pręmiũ verò, adeptione creditorum gaudere. vel [infra ſcientiã] dicit, quia illã cognoſcimus, & ſcimus, ac credimus non ex vera ſciẽtia & propriè, ſed ex aliqua cauſa, quę a ſacris ſcripturis exiſtit, quia hic ſacræ ſcripturæ ex ore diuino loquuntur, vnde quãquam fidem ipſam nõ perfecte, & verè per cauſam cognoſcimus, eam tamen cognitã, perſpectãq; habemus, ex his videlicet quæ Prophetæ loquũtur, ſancti viri prædicant, & ſacræ ſcripturæ docent, & miracula apertè demõſtrant. nulla enim alia ſecta, vt legitur, habet miracula ad confirmandã religionem ſuã, quamquã nulla præter Chriſtianam religio habenda eſt. Et hoc verũ fidei lumẽ eſt, quod in ſacris litteris, quod in Prophetis, quod in Euãgelijs, & in Apoſtolicis documentis, & eccleſię traditionibus, & cõcilijs, decretiſq; cõtinetur, & miraculis, hac de cauſa dicit verbũ illud, infra ſcientiã. Dicit etiã ſupra opinionem, quia firmiter credere plus eſt quàm opinari. Vnde Ariſt. 4. Top. Fides eſt vehemens opinio, & non dixit ſimpliciter opinio, ſed vehemẽs, & pluſquã opinio, & ſic ſupra opinionem. Vel dicet infra ſcientiã, & ſupra opinionẽ, quia medium locum tenet infra ſcientiam, & opinionẽ. vel quia fides vt infra demõſtrabitur, vtramq; participat. Sed S. Bernardus in lib. de conſec. hæc verba ſcripſit. Fides eſt voluntaria quædã, & certa prælibatio nondum propalatæ veritatis. vel ſic etiã & ſecũdum Auguſt. Fides eſt illuminatio mẽtis ad ſummam veritatẽ. Vel fides dici poteſt lucerna, quam Dei ſapientia accendit per recuperationẽ animarum deperditarum. Vel vt ex dictis Theologorum colligitur; eſt certa, & firma animi adheſio, qua toto animo aſſentimus Dei promiſſionibus ob quas nobis ſi memores beneficij gratiq; erimus in Deũ, illiq; obſequẽtes per Chriſtum offertur remiſſio peccatorũ, & iuſtificatio, vel fides viua eſt habitus charitate informatus illuminans mẽtem ad credẽdũ. Scotus verò de fide ſimpliciter ſine charitate loquẽs, dixit in 3. lib. ſent. 23. diſt. diffiniens fidem, fides eſt virtus intelle-

Fides eſt credere q qs nõ videt.
Laus & præmium fidei.
Quare dr̃ infra ſciẽtiã.
Quare credimus q nõ videmus.
Nulla religio præter Chriſtianã habet fidẽ.
Verũ Fidei lumẽ quale.
Quare ſupra opinionẽ dicitur.
Quare dicit infra ſcientiã & ſuprã opinionem.
Deſcriptio fidei diui Bernardi.
Diffinitio fidei sm̃ Aug.
Fidei diffinitio ex dictis Theologorũ habita.
Diffinitio fidei ẽ Scoti.

ctualis

ctualis super naturalis, immediata, a Deo infusa, inclinās intellectū viatoris in assensum credibilium reuelatorū, vel in propositiones Theologorū. Vel sic, fides est donum Dei instruentis, & mouentis hominē ad credendum ea, quę non videt. Sed secundū August. in lib. de prædest. fides actus interior est, ideoq; fides est cogitare cum assentione totius animi ea, quæ ad cultū, Christianāq; pertinent religionē, Christum videlicet verum esse Saluatorē in lege promissum, & iam venisse, vt in c. omnes quos de cōsec. dist. 3. & in c. 1. ex. eo. tit. de sum. Trinit. Qua in re tota Christianæ fidei professio cōsistit. quare tota illa pars, quæ Christum Saluatorem confessa fuit, & illum recepit, fecit hāc confessionē. Benedictus qui venit in nomine Dñi. Pars vero illa, quæ negauit, dixit, non habemus Regē nisi Cęsarem. Et quoniam dicit, est cogitare cum assentione, non dicit cogitare, vt cogitatio ad vim spectet cogitatiuā, sed vt cōiter pro qualicumq; actuosa mentis consideratione sumitur. Sed vt mens, & intellectus ipse considerationē infert cum aliqua inquisitione voluntatisq; cōsensu. Vt vero placet S. Tho. 2. 2. q. 8. art. 1. Fides est habitus virtutis, qua inchoatur vita ęterna in nobis, faciēs assentire intellectum non apparentibus. Vel fides est propriè dictorū, vel conuentorū constantia dicta eo ꝙ fiat, quod dictum est, capiendo fidē simpliciter, vt Abb. dixit, hic in rubr. non loquendo de viua fide, & de illa, quæ per dilectionem operatur, de qua Paulus in sua diffinitione, seu descriptione loquutus fuit, quæ est fundamentum omnium virtutum, vt in c. cum Paulus 1. q. 1. & vt dixit quoq; S. August. vel fides dici potest donum Dei, ac lumen, quo illuminatur homo, vt firmiter omnibus assentiatur, quæ Deus reuelauit, & nobis per ecclesiam credenda proposuit, siue illa scripta sint, siue non scripta, neque vllis consignata litteris. Vnde regula est fidei, seu omnium quæ in ecclesia credenda sunt summa, symbolum Apostolorum in duodecim distinctum, distributumq; articulos. Vel fides catholica dici potest assensus, uel credulitas quædā optima ex libero animi arbitrio Spiritu sancto unà operante, & adiuuante, credentiū cordibus impressa, ad ea credēda, quę sancta mater Ecclesia statuit, cēsuit, & decreuit. Assensus autē dicitur, uel credulitas. i. facilitas, atq; animi affectio propensa ad cre-

Alia diui Augustini diffinitio.

Dictū illorū qui Christū confessi sunt Saluatorem & illū receperunt.

Gētes q̄ negarūt Christū Saluatorē aliter & alio modo dixerunt.

Diffinitio diui Thomæ.

Fidei regula symbolū Apostolorū.

Assensus q. d vel credulitas.

ad credendum, quia per ipsam credimus quæ non videmus. Vnde Augustinus fides est credere quod non vides, fides enim, vt supradictum est, de re non visa, neque apparente dicitur, vt de pænit. distinct. 4. c. in domo. Quare dicitur fidem non habere meritum, vbi humana ratio præstat experimentum. Et est virtus ipsa fides catholica, quia virtus est instrumentum aptum, idoneumque ad ea credenda, quæ fidem catholicam efficiunt, atque constituunt, vt in symbolo Athanasij. Quod autem maius atque efficacius agẽs esse potest, quàm Deus ipse, a quo omnium principe fides oritur. Ipse enim intrinsecus mouet nostram mentem per gratiam quantum ad assensum, qui actus fidei principalis est. Deus enim est principale agens, virtus verò, quæ ab ipso Deo infunditur instrumentnm ad fidem, quæ ab ipso primo fonte emanat, & oritur, & cuius ipse principium, & causa est, vt sanctus Thomas 2. 2. quæst. 6. dixit. Atque etiam est liberi arbitrij, ac liberæ voluntatis ipsa fides, quamuis & donum Dei etiam dicatur, vt de consecr. distinct. 4. c. gratia. quod donum non datur inuitis, & nolentibus, sed ipsum desiderantibus, & cupientibus. & dicitur, Spiritu sancto cooperante vnaq; adiuuante, idest per inspirationem Spiritus sancti corrigentis voluntatem nostram, & in viam bonam reducentis ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, a vitijs ad virtutem. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, naturalem esse dicunt, & nobis natura insitam, & ingenitam, quodammodo fideles esse omnes illos dicunt, qui ab ecclesia Christi alieni sunt, & qui institutis Apostolicis, atque dogmatibus aduersantur, & qui contrarij repugnantesq; sunt sed his opponitur Apostolo ad Philip. 1. Corint. dicens confidimus. quia qui incepit in nobis bonum opus, perficiet vsque in diem Christi, & illud, vobis datum est pro Christo non solum vt in eum credatis, verum etiam vt pro illo patiamini, cuius gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex nobis (Dei enim donum est, & Spiritus sancti opus). Vel fides virtus est diuinitus infusa ad credendum firmiter ea, quæ non apparent, & sacræ scripturæ loquuntur, & ad sperata operibus consequendum, quia fides est de ijs quæ non videntur, & ideo habet meritum, vt in c. in domo de pænit. distinct. 4. Ideo

Fides de re nõ visa neq; apparẽti di. *Fides nõ habet meritũ vbi humana rõ pstat experimentum.* *Catholica fides virtus ẽ* *Nullũ maius agens q̃ Deus ipse.* *Liberi ẽ arbitrij & volũtatis ipsa fides.* *Fides donũ Dei dicitur.* *Qui fidem qua in Deũ credimus naturalẽ esse dicunt quodãmodo fideles esse illos dicunt q ab ecclesia Xpi alieni sunt.* *Quare fides habet meritum.*

Beati

Beati in patria non dicuntur habere fidem, cum sint in clara visione; fides quoque dicitur seminarium quoddam beatitudinis super naturalis, & quoddam præsuppositum ad gratiæ, & charitatis vsum. Sed sanctus Thomas 2. 2. q. 1. art. 1. sex modis fidem definit, qui omnes tamen ad illam definitionem reducuntur, quã Paulus affert, vt perfectam & absolutam. Quam tenendo Abb. hic bene declarauit, docuitq; fidem a spe, & opinione differre, quamuis Abb. faciat distinctionem fidei a spe tantum, quæ est in definitione, seu descriptione Pauli, vt dixi, de qua etiam plenius dicetur, sed hic de spe, & opinione pauca prius dicetur, quę ad rem videntur interesse. Spes igitur est virtus, qua spiritualia & æterna bona sperantur, idest, cum fiducia expectantur. & sermo est de viua spe, non de vana, de qua sanctus Petrus in sua epistola scripsit dicens, regenerauit nos in spem viuam. Et conuenit spes cum fide, quia inuisibilis est sicut & fides, idest vtraque & spes, & fides est earum rerum, quæ neque cernuntur, neque videntur. Nemo enim est qui speret, ea quæ videt, nam fides credit, spes & charitas orant, quæ sine fide esse non possunt, ac propter hoc etiam fides orat. Differunt autem inter se fides, & spes. quòd spes est tantum de futuris, fides autem habet se ad omne tempus, præsens, & futurum, hac de causa quælibet simplex pactio dicitur fides, Quare veniens cõtra promissionem, venire dicitur contra fidem datã, vt in l. 1. ff. de pact. & in l. 1. ff. de constit. pecu. Dicitur ergo hac de causa fides quasi fiet. & hoc ratione, respectuq; promissionis de futuro, Alia est, quæ cõsensus de pręsenti dicitur, & hęc facit matrimonium, vt in c. 1. de spon. duorum, quæ sic generaliter sumpta habet se ad vtrumque tempus. Et ita Abbas illam in hac rubrica intellexit. Spes autem quæ aliter definiri potest, est virtus diuinitus infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis, & æternæ vitæ bona expectamus, vnde modum recte sperandi, & petendi didicimus ex illa Dominica oratione, quam Christus proprio ore protulit. Vel secundum Augustinum in libro qui est de Ciuitate Dei, Spes est qua quis ad id quod credit, se peruenturum presumit. Sed vt censet Thomas 3. senten. dictinct. 26. q. 1. art. 1. Spes est extensio appetitus excellentis boni cum fiducia obtinendi. Obiectum enim

Beati in patria non dicuntur habere fidem. *S. Tho. sex modis diffinit fidem.* *S. Pauli diffinitio perfecta.* *Fides a spe & opinione differt.* *Spes quid.* *Spes cũ fide conuenit.* *Nemo sperat ea quæ videt.* *Fides credit spes & charitas orant.* *Differũt fides & spes.* *Veniens cõtra promissionẽ venire dr̃ contra fidẽ.* *Fides quasi fiet dicta ẽ.* *Fidem quõ Abb. in hac rubr. intellexit.* *Spei diffinitio.* *Modũ rectè sperandi & petẽdi docet nos Dominica oratio.* *Diffinitio spei sm̃ August.* *Alia definitio spei sm̃ Thomam.*

spei quatuor habet conditiones, bonum videlicet, arduum, futurum, & possibile, id est quod consequi possumus. Opinio autem est actus mentis, siue intellectus declinantis, in vnam partem contradictionis cum formidine alterius. Et opinio, fides, scientia, dubium, & scrupulus inter se differunt. Sed fides quasi media est inter opinionem, & scientiam, quia opinio se habet ad vnam partem contradictionis cum formidine alterius partis, & sine causæ cognitione. Scientia vero se habet ad aliam partem contradictionis sine formidine reliquæ, & cum causę cognitione per media necessaria. Quare scientia est necessariorum, vt Philosophi dicunt, & ita constat fidem vtramq; participare. Nunc vt ad illam Pauli descriptionem redeam, a qua paulo ante recessi, quæ nobilior est cæteris. dicitur fidē esse substantiā rerum sperandarum argumentum non apparentium; substantiam ponit hoc in loco pro fundamento, vt alibi etiam Paulus declarauit ijs verbis. Fundamentum nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, hoc est, Iesu Christi fides, vt ibi glos. declarat. Hoc idem Origenes, dum de virtutibus fidei, spei, & charitatis loquitur, arbitratus est, cum ait, putò prima salutis initia, & primum fundamentum nostræ salutis fidem esse. In hanc sententiam vt hoc etiam animaduertas omnes fere Theologi loquuti sunt (Rerum sperandarum) dicit hac de causa, quòd rerū omnium, quæ in fide continentur, expectatio spes est, vt Hieronymus dixit in sua quinta epistola primæ partis, id etiam Apostolo affirmante ijs verbis, spe enim salui facti sumus. Vnde glos. in hac rubr. in eo verbo descriptionis Pauli exponendo sic dicit. Fides est substantia, *id est* fundamentum rerum sperandarum, quia per ipsam sperare debemus, quod dictum est a Prophetis, & Apostolis esse futurum Christum, videlicet esse venturum, & iudicaturum viuos, & mortuos. Quæ omnia in fide catholica continentur, & inter fidei articulos connumerantur, vt in quatuor symbolis, de quibus latius deinceps sermo erit habendus. Et hæc sunt, quæ nobis fides credenda proponit, & hæc inter alia, quæ speranda declarat, quæ alium modum cognitionis non habent, quàm per fidem; & hæc est natura ipsarum, quoniam futura sunt, de

Opinio qd. *Opinio fides scientia dubiū & scrupulus differunt.* *Scientia est necessariorū.* *Diui Pauli diffinitio.* *Diffinitio Pauli nobilior cæteris.* *Stia ponit hic pro fundamento.* *Fides primū fundamētū nræ salutis.* *Rerū sperādarū quare dicit Paul. in sua diffinitione.* *Expos. glos.* *Quare dr in diffinitione rerū sperandarum.* *Quæ sine q̄ fides credenda ppenit et q̄ inter alia sprāda declarat.*

de quibus alia cognitio haberi non poteſt. Præterea Deus de quo principalis eſt cognitio, lucem inhabitat inacceſſibilem, quem nullus vnquam hominum, vidit nec videre poteſt qualis re ipſa, ac maieſtate ſua eſt. Reliqua illa verba, quæ deinceps ſequuntur, & quæ in illa extrema parte deſcriptionis poſita ſunt, plana ſunt, faciliaque ad intelligendum, & conſequenter demonſtrantur, & declarantur, quia ſi fides eſt fundamentum, quo nitimur ad ea ſperanda, quæ dixerunt Prophetæ, quæ non videntur, neque ratione comprehendi poſſunt, conſequens erit, vt argumentum ſit non apparentium, ideſt probatio quædam non autem concluſio. quæ nos compellit ea credere, ſimulque illa ſperare quæ non videntur, nec ratione aliqua probari poſſunt, dum credimus, & fidem habemus. Hac de cauſa facile Chryſoſtomus in hanc ſententiam verbum illud argumentum, interpretatur: quum dicit, argumentum non apparentium, ideſt conuictio earum rerum, quæ non videntur, fides eſt, propterea quod per eam conuincimur, arguimur, & cogimur ea credere. Per eam quoque quæ ſub aſpectum noſtrum non cadunt, & penitus oculos effugiunt, à nobis quodammodo cernuntur quaſi poſita ante conſpectum noſtrum. ipſa enim fides rerum inuiſibilium certitudo eſt, vt dicit gloſ. ſuper Galat. 5. Ipſa quoque ea eſt, quæ probat, & non id quod probatur. Itaque concluſio non eſt. quibus ex rebus vera inſpicitur ſententia totius deſcriptionis Pauli, atque etiam verborum omnium ſignificatio, & expoſitio, & quid ipſa deſcriptio demonſtret, facile cernitur. Demonſtrat etiam ipſa nos per fidem ambulare debere, vt ad ſpem peruenire poſſimus, vt dixit Auguſtinus etiam in ſermone 18. Atque ea gratia credimus, vt credendo ſperemus, & ſperando cum dilectione etiam poſtea ſaluemur, vt Apoſtolus Corinth. 1. cap. 15. ne vana ſit fides noſtra, & ſpes, vt idem Apoſtolus Roman. cap. 13. Vnde Dominus in Ioann. cap. 11. dixit. qui credit in me, non morietur in æternum. Is eſt finis præcepti veræ religionis, is Chriſtianæ, & catholicæ fidei terminus conſtituitur. Quare in Apocalypſi c. 11. ea verba leguntur. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ, quæ præuia

Deus lucem habitat inacceſſibile.

Quō fides argumentū ſit non apparentium.

Interpretatio Chryſoſt. et fidei dſcriptio ſeu dclaratio.

Argumentū nōn apparētiū.i conuictio ſm̄ Chryſoſtomum.

Fides rerū aliquarū inuiſibiliū certitudo eſt.

Fides ē quæ probat et nō id ꝙ ꝓbat̄.

Ambulamus per fidē vt ad ſpem ꝑuenire poſſimus.

Quare credamus.

Cauſa finalis fidei ſpei & charitatis.

Finis catholicæ fidei qs ſit.

Sine fide nullus saluari pōt. fide nobis conceditur, ſine qua non ambulamus, neque ſaluamur vllo modo. Quare hoc etiam te ſcire volo, ſpem ſine fide *Spes & charitas vere nō sūt sine fide neq; sine ipsa p̄sunt sacramenta.* non eſſe, ſine fide etiam charitatem veram non inueniri nihil baptiſmum prodeſſe, nihilque confirmationis ſacramentum, & nihil pænitentiam, nihil Euchariſtiam, & nihil extremam vnctionem, atque etiam alia ſacramenta nihil poſſunt, remota fide. *Fidei vis quanta sit.* Immo potius vt cognoſcas quantam vim fides habeat, vbi baptiſmus, vel aliud ſacramentum haberi non poteſt, ipſa fides ſupplet. vt de conſec. diſtinct. 4. c. Baptiſmi. Et nihil bonorum operum ad vitam æternam cōſequendam exercitatio iuuat abſque fide. Vt enim quis omnem pietatem colat, iura humana, atque diuina ſeruet, neminem violet, & omnem iuſtitiam tueatur, quia tamen bonis operibus non bene operatur, nullo præmio, ac merito ęternę ſalutis dignus iudicatur. Certū eſt enim, *Sine fide placere Deo nō possumus.* vt inquit Paulus ad Corint. c. 11. nos ſine fide Deo placere non poſſe, Peccat enim, & cōtra Deum eſt, qui a fide catholica alie- *Qui cū Deo nō est immediate cōtra Deum est.* nus eſt, & cum Deo non manet, vt in l. cælicolarum c. de Iudæ. & cælic. Et fruſtra ſperat quis æternæ bona etiam ſi bene opera- *Frustra speret quis aeterna bona etiā si bene operatur si fidē non habet.* tur, qui in eum non credit, a quo æternæ vitæ gaudia eſt habiturus. credere itaque decet, & fides cum charitate, & dilectione, vt fundamentum præcedat neceſſe eſt. Vt idem Paulus ad Rom. c. 11. vt quæ ſperanda ſunt, ſperare poſſimus. & ſperando ſaluemur; & ideo Apoſtolus dixit fides ſubſtantia eſt rerum ſperandarum argumentum non apparentium. Et iſta Apoſtoli hoc in loco, vt rem penitus abſoluam, & ab ea nunc recedam, deſcri- *Diuus Paulus magis describit q̄ diffiniat fidē.* ptio magis dicitur, quàm definitio. Cum Apoſtolus non procedat eo conſilio, vt proprie eam definiat, ac rem per ſubſtantiam, vt ita dicam, demonſtret, ac legitimam docēdi viam rationemq; inſtituat. aliter enim virtus eſſet in definitione, & non ſubſtantiæ, ſeu fundamentum, ſed ea gratia procedit vt deſcribat tantum, atque eius vim notam faciet, ac declaret, cum dicit, ipſa *Hostien notificationē fidei esse dicit illam diui Pauli nō diffinitionē siue descriptionē* eſt ſubſtantia, id eſt fundamentum rerum ſperandarum. Id quod etiam ſenſit gloſ. hoc in loco, quem Hoſtienſis quoque in ſua ſumma ſequitur, cum dicit, illa Pauli magis eſt notificatio, quàm definitio, quia dilucide, atque expreſſe nobis demonſtrat Paulus, non quid ſit fides proprie, atque eius propriam vim, &

eſſen-

eſſentiam ſed ipſam principalem, ac primam omnium eſſe debere demonſtrat, ac docet, ea gratia, vt ſalui, & incolumes eſſe poſſimus, in Chriſtoq; ſaluari in perpetuum. Ita vim, atque ipſius fidei dignitatem oſtendit, & principatum, quem ipſa tenet inter alias virtutes, & circa ſalutem animarum. Ipſa enim fides omnium virtutum, & Chriſtiani ædificij eſt primum principiū, & fundamentum. Immo quòd libere dicere audeam, ſine ipſa ſacramenta in nobis non haberent effectum, & in efficacia iacerent. Fides enim initium, & fundamentum optimum ſalutis noſtræ conſtituendum eſt, ſine qua reliqua deinceps, quæ ad ſalutem pertinent, corruant, & collabantur, neceſſe eſt. Quod etiā ſanctus Thomas ſenſiſſe videtur. Quod ſi quis recte conſideret omnia ex quibus fides poteſt definiri, in prædicta Pauli deſcriptione tanguntur, & ſi verba ipſa ad formam definitionis non diſpoſita eſſe videntur. Itaque ſanctus quoque Thomas etiam deſcriptionem illam appellat, non definitionem, cum ipſa verè per Apoſtolum non definiatur ibi, ſed propriè deſcribatur, planumq; nobis faciat Apoſtolus fidem eſſe fundamentum, & rerum ſperandarum ſubſtantiam, ſine cuius ope, virtuteq; nemo ſaluus eſſe poteſt. Quam ſpem certiſſimam, atque firmiſſimam habere debet optimus, & fideliſſimus quiſque Chriſtianus, vt antea dicebam, vt ſe filium Dei fieri poſſe, ſperet id aſſerente Ioanne in c. 1. cum dicit, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Itemq; Apoſtolo atteſtante ad Corinth. ſperamus, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem; quæ omnia ſperanda ſunt. Item alibi fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno Patris eorum, idem Apoſtolus dicit, mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo, cum enim Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum Chriſto in gloria. Atque hæ res ſperandæ ſunt, ob quas tantopere in vita laboramus. multæ aliæ quoque ſunt penè innumerabiles, & infinitæ, quarum copia in latiſſimo ſacrarum ſcripturarum compendio ſatis abundè pertractatur, & explicatur. Neque verò te afficiant, aut turbēt, quæ de baptiſmo ſupradicta ſunt, quod ipſum quoq; fundamentum ſalutis appellatur. Fundamentum enim proprie eſt, vt Pa-

pa re-

Vis & dignitas fidei.

Sine fide in nobis ſacramēta nō habent effectū.

Fides fundamētū nr̄æ ſalutis optimū

Omnia ex quibus fides pōt definiri in deſcriptione vbi tanguntur.

S. Tho. illā Pauli deſcriptionē appellat non definitionem.

Sine fide & operibus nemo ſaluari pōt.

Chriſtianus quilibet [illegible]iſſimā [illegible]re debet fidē vt ſaluari poſſit.

Quomodo filij Dei efficiamur.

Per firmiſſimā fidē cū dilectione ſperamus corruptibile hoc induere incorruptionem & mortale hoc induere imortalitatem.

Baptiſmus ēt fundamētū ſalutis appellatur & prima porta ſed poſt fidē.

pa refert, in cap. veniens. §. porro extra de presbyt. non baptiz. & prima porta est, & ianua etiam aditusque ad salutem, vt in cap. cum itaque in fin. de consecrat. distinct. 3. vbi similiter Papa ipsum baptismum ianuam appellat, quia fundamentum est ad salutem, ac prima porta, sed post fidem. Constat enim fidem ipsam esse primam portam, & fundamentum, radicemque nostræ salutis adeo proximam sine qua propria vel aliena si infans fuerit nullus omnino mortalium quouismodo saluus esse potest, neque baptismatis vnda perfundi, vt idem Paulus ad Galat. cap. 5. affirmauit tali ratione, Neque circumcisio est aliquid, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur, per quam efficimur filij Dei, qua Deo nos totos committimus, qua omnia ad Deum referrimus, & qua Deo per spem & charitatem copulamur. quoniam primum fundamentum est ipsa fides, & porta prima (fundamentum dico) proprie, & non improprie, & quasi ad similitudinem quandam, sicuti proprie substantia dicitur, & non per similitudinem, vt idem Paulus etiam alibi testatus est, dicens, fundamẽtum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, idest, Iesu Christi fides, vt etiam Papa refert in c. fin. §. porro. & contra de presbyt. non baptiz. Hoc idem voluit Origenes cum de fidei virtutibus, spei, & charitatis hæc verba loquitur, Ego sic existimo dixit prima salutis initia, & primum fundamentum fidem esse. Neque vero dicunt Paulus, & Origenes fidem a substantia differre, seu fundamento, & esse ab ipsa sciunctam, atque separatam, veluti causam a suo causato, vel actum ab agente, seu substantiam ab accidente, quoniam ipsa est fundamentum propriè, vt dixi, & substantia loquendo de potentia, præstantiaque ipsius fidei, vt antea exposui, quo fundamento proxime a Deo interueniente spem salutarem consequimur, vt idem Paulus, & Origenes dixerunt, ita fidem fundamentum propriè appellant. Opera enim, dum homo habet fidem præcedentem, ne cuipiam de hac re dubium sit, necessaria sunt, sine quibus non valet 1. quæst. c. sicut vrgeri. & de pœniten. distinct. 2. §. non est mirum, quamuis fides fundamentum sit, vt & sanctus Ambrosius declarauit dicens. Fides facit

Sine fide nullus omnino saluari põt neq; baptismatis vnda perfundi.

Circumcisio nihil ẽ neq; præputiũ sed fides cũ dilectione operatur.

Fides cath. fundamẽtũ primũ et prima porta ad salutẽ ꝓprie & non imꝓprie.

Fides ꝓprie fundamẽtũ di. & ꝓprie sbia.

Fundamentũ aliud nemo põt ponere pter Iesu Xp̃i fidẽ.

Prima salutis initia fides.

Fides a sbia non differt.

Fides precedere opa quæ necessaria debet.

Fides sine operibus mortua est.

Deum

Deum proximum nobis, si bonis operibus approbetur, atque alibi etiam hæc verba leguntur, bona fides est, vt cum pulchro operum tenemur ornatu, & in summa opera necessaria sunt. & homo vt etiam Iacobus dixit ex operibus fide formatis iustificatur, & ita iustus redditur, vt regni cælestis hæres efficiatur. & huc tota beati Iacobi spectat epistola, atque etiam omnium Pauli epistolarum ad Roman. præsertim doctrina hanc sententiam complectitur, vnà cum summa totius Christianæ religionis, quam ex fide constare dicit. Apud eundem etiam Paulum secunda ad Roman. hæc verba habentur. Non enim auditores legis sunt iusti apud Deum, sed factores iustificabuntur, quia vt idem Paulus ait 1. ad Corinth. omnes manifestari oportet ante Tribunal Domini Iesu Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum, siue malum, quod est contra hæreticos, qui hac vtuntur astutia, seu versutia, vt diuus Augustinus refert. Hi enim pessimum genus hominum coguntur semper, quando possunt, ex scripturis sacris malè, & cauillosè intellectis, ac pestilenter expositis defendere errores suos, atque prauos mores. Itaque dixerunt iustum ex fide tantum viuere, non ex operibus simul, quemadmodum ex sacris litteris, euangelicisque documentis probare contendunt, cum illud maxime dicant, Abraham credidit Deo, & reputatum est illi àd iustitiam, iuxta illud Pauli ad Roman. cap. 4. Vnde Matthæ. cap. 9. Fides tua te saluam fecit. Item & alias multas sacræ scripturæ similes authoritates afferunt, quas nec, quid illæ velint, intelligunt, nec sciunt, neque scire curant, semper in malo sensu pertinaces. Hunc errorem iam diu obliuione deletum diabolico instinctu Lutherus suscitauit, cuius author fuit Eunomius quidam, vt Augustinus refert in suo libro de hæres. cap. 54. quòd nos Catholici fatemur, & dicimus iustum ex fide viuere, vt etiam Papa refert in cap. in domo §. primo de pænitentia distinctio. 4. tamquam ex fundamento tali iacto. Et ita per ipsos allegata declarantur. Est enim fides fundamentum spiritualis ædificij, & sperandarum rerum substantia, vt Paulus in sua descriptione dixit, sed ex sola tantum fide, vt hæretici disputant, viuere quempiam

Fides facit Deũ ꝓximũ nobis s. bonis operibus approbetur.

Homo ex operibus fide formatis iustificatur.

Doctri. Pauli epistol. ad Ro. ꝑsertim & diui Iacobi finis qualis sit.

Nõ legis auditores iusti sunt apud Deũ sed factores.

Astutia & malitia hæreticorũ hic notatur.

Hæretici aliqui dicũt iustũ ex sola fide viuere vt ex sacris litteris euãgelicisq; doctrinis ꝓbare cõtendunt.

Hæretici authoritates quas adducũt et oñdũt ꝙ sola fides sufficit ad salutẽ illas nõ intelligunt.

Lutherus suscitauit errorẽ iã diu deletum cuius author Eunom. fuit ꝙ sola fides sufficit ad vitã æternã ꝙ est falsum.

Ex sola fide nos viuere procul è a veritate qa iustus ex fide viuit cũ dilectione.

Si sola fide viueremus magna cõcederetur licẽtia delinquẽdi & peccandi.

Fugiẽda sũt fornicatiões et adulteria

procul est a veritate, & a Pauli sententia valde discrepat, qui numquam repertus est, qui ita simpliciter dixerit, iustum videlicet ex sola tantum fide viuere. Si enim Paulus, & omnia sacrarum scripturarum volumina ita intelligerentur, vt hoc loco ab hęreticis accipiuntur, illud sequeretur absurdum, & incommodum, delictorum magnam licentiam permitti, & peccatores omnes impune abire, ac potius in quouis flagitij genere peccandi viam aperiri, & ad omne malum ingentem fenestram patefieri. quod nullo pacto dandum est, neque concedendum. Audio enim Paulum clamantem, & vociferantem 1. ad Corinth. c. 6. fugite fornicationem, quoniam fornicatores, & adulteros iudicabit Deus, idem dicitur 32. q. 6. c. nihil. Audio etiam dominum Deum in Exodo c. 20. dicere, furtum non facies, neque falsum testimonium dices. & in c. 21. ait, non occides. Similiter & Christus Iesus dixit, Audistis quia dictũ est antiquis non mœcaberis, Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœcatus est in corde suo.

Vult Christus subditos suos pacificos & pudicos esse.

Abraha dictum declaratur.

Vult enim Christus redẽptor generis humani subditos suos debere esse pudicos, pacificos, & modestos, vt dicitur in prohem. decret. in princip. Et ideo voluit illos & credere, & bona simul opera facere. Quod autem obijcitur de Abraham, non aliter respondendum censeo, quam a Theologis respondetur 4. sententiarum; qui in medium illud proferunt a Iacobo relatum in sua epistola canonica c. 2. ijs verbis, Abraham pater noster ex operibus iustificatus est offerẽs filium suum Isaac super altari in holocaustum. Ex quo demonstratur fidem comitari opera patris Abraham offerentis filium super altari: atque ex his operibus perfectam, & consumatam eius fidem fuisse, quæ sine operibus omnino mortua esse dicitur, vt corpus omni spiritu, ac sensu carens.

Rñsio ad illud Pauli c. ad Rom. & ad Ephes. 2.

neque illud Pauli obstat ad Rom. 5. & ad Ephes. 2. cum dicitur, hominem iustificari per fidem, quia illud non dicitur, ea de causa intelligẽdum esse, alia omnia ad fidem necessaria, quæ ibi expressa non sunt, fide exclusa esse debere. Si enim ex hoc illa exclusa intelligerentur, quod hoc in loco expressa non fuerunt, frustra Christus in Euang. Ioan. c. 2. nos monitos fecisset, si quis ex aqua, & Spiritu sancto renatus non fuerit, introire in

regnum

regnum Dei non poterit hoc idem habetur 1. q. 4. c. detrahe. ac etiam ecclesia perperam de alijs sacramentis dixisset, quorum nonnulla necessaria sunt, sine quibus homo fidelis regulariter saluari non potest. Sed illud ea de causa dixit Apostolus, quia fides principium est, & fundamentum, ac radix omnis iustificationis, sine qua Deo placere impossibile est, vt idem Apostolus in sua epistola ad Hebr. scriptum reliquit: atque in hanc sententiam verba illa Apostoli accepit, & interpretata est sancta Synodus Tridentina sub Pontifice Paulo III. sess. 6. c. 8. & quamuis verba illa ita intellexerit, non opera tamen a fide exclusit, cum ipsa sint maxime necessaria ad salutem, vt in eodem c. 8. cum sequen. & vt supra demonstraui; Quod etiã Marci sententia apertè demonstrat planè dicentis: qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, & etiam Paulus ad Rom. 2. ait, non auditores legis, sed factores iustificabuntur, & in posteriore epistola ad Corinth. inquit, omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum, siue malum. Ex quibus omnibus locis perspicuum est, pręmia esse singulis distribuẽda pro operibus eorum. In quam sententiam loquutus est & Iacobus in sua Canonica epistola verba hæc, qui perspexerit in lege libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in suo facto erit; & in alio eiusdem epistolæ loco sic inquit: Vis autem scire ò homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est. & ibidem etiam dicit: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum, vt in 3. senten. dist. 23. 24. & 25. quia sola fides, vt supra dixi non sufficit, vt etiam redemptoris nostri verba confirmant, cum ait: Qui diligit me mandata mea seruabit, & sermones meos diliget. Item Apostolus Petrus: Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc sunt verba sancti Petri ex ore Spiritus sancti missa, quibus hæreticorum opinio refellitur. Quibus etiam hoc loco Theologi ipsi respondent, & contra disputant in 3. dist. 69. supra allegatis. & bene etiam respondet Alphonsus de Castro in suo tractatu, qui est de hęreticis lib. 7. quem omnino vide, qui elegantissime quæstionem, atq; hunc grauissimũ locum pertractat,

Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit.

Præmia iuxta opera singulis largiẽda.

Ex operibus iustificatur homo et non ex fide tm̃. Rõnes qbus rñdeĩ ad ea q̃ dixit Eunomias qdã Arrianus q dicebãt solã fide sufficere ad salutem. què errorem suscitauit Lutherus. Alphõsus de Castro soluit ét hãc q̃ſtionẽ & tenet q opera sint omnino necessaria.

& omnes nodos etiā diligentiſſimè ſoluit, & controuerſias tollit, remq; omnem ſubtili ratione concludit. Quippe qui vnà cum alijs catholicis hanc ſententiam tenet, fidem ſine operibus nihil ad ſalutem prodeſſe, immò potius corpus ſine ſpiritu appellari, vt S. Iacobus dixit, cum opera ſint omnino neceſſaria, ſine qui-

Contra illos reprobos qui dicunt q ſola miſericordia Dei ſaluabit nos fideles.

Cū peccatis nō poſſumus ingredi regnū cælorū.

bus mortua fides dicitur. Nec valet illud, quòd multi reprobi dicunt, quòd miſericordia Dei ſaluabit nos fideles, & ſic in illa confidunt ſolum, creduntq; poſſe cum peccatis ingredi regnum cælorum, dicuntq; multoties, nonnè ſaluauit Petrum negantem Chriſtum, quem (vt dicendum eſt) ſaluauit, ſed propter pænitentiam, ſic & Paulum perſecutorem; quod & de Maria Magdalena, & alijs dicendum eſt, quos fides, & pænitentia bonis admixta operibus ſaluauit. Propterea Iob 34. opus hominis reddet ei Deus, & iuxta vias ſuas ſingulorum reſtituet. & Propheta pſal. ſuo 17. retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meā, & ſecundum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius. Et Matth. 16. Reddet vnicuique iuxta opera ſua. Et

Vnuſquiſq; propriā mercede recipiet ſecūdū laborem ſuum.

Luc. 6. Eadem menſura, qua menſi fueritis remetietur & vobis. & Paulus 1. Corinth. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum laborem ſuum. Et ad Epheſ. 6. Vnuſquiſque

Quomodo Dei miſericordia ſaluat nos in qua fidere debemus.

quid fecerit bonum percipiet a Domino. Et Ezechiel. 7. Iudicabo te iuxta vias tuas; miſericordia Dei ſaluat nos, in qua fidere debemus, & fides ſaluat nos pænitentia, ac bonis operibus immixta. Opera enim neceſſaria ſunt, & pænitētia poſt fidem:

Opera neceſſaria ſunt, et pænitentia poſt fidem.

Nemo in ſua iniquitate confidat.

quæ ſi neceſſaria non eſſent, Chriſtus, Prophetæ, & Sancti alij ita prædicatum non reliquiſſent. Ideo nemo confidat in ſua iniquitate, ſed condignam expectet malorum ſuorum retributionem, & credat quòd pænitentia, & bona opera ſaluant. Quo-

Pænitentia & bona opera vnà cū fide ſaluant.

Quō & qn̄ impendenda ſint opera.

Tēpus bene operandi ad ſalutem.

modo autem, quandouè impendenda ſint opera ipſa, operandumq; ſit, in his, quæ deinceps ſequuntur, declarabitur. Impendenda igitur opera ſunt, operandumque eſt eo maxime tempore, quo ſcilicet homo bona opera facere poteſt, quod tempus eſt, cum homo ad fidem conuerſus eſt, & baptizatus; Is enim vſque ad id loci, & temporis cum mortuus fuerit, per fidem reuiuiſcere incipit, & fides illi tunc ad iuſtitiam operatur, quam Paulus fidei iuſtitiam appellauit. Quod ſi ad fidem conuerſus,

& ba-

& baptizatus renuerit bona opera facere, tunc fides illum minime adiuuat, neque opitulatur, neque is iustus est, nec vir probus in ecclesia Dei. Siquidem ex operibus fide formatis iustificandus est homo, quia vbi post regenerationem hoc pacto ambulauerimus, non iam sola fide, verum etiam ex operibus iustificamur; de qua iustificatione scriptum inuenitur in Apocal. 22. in qua hæc verba sunt, qui iustus est iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Vnde Gregorius inquit, vera fides est illa, quæ in hoc quod verbis dicit moribus non contradicit. Et S. Bernardus in sermone quem de resurrectione habet, expresse loquitur fidei vitam ex bonis operibus dignosci magis, sicut corporis huius vitam ex motu suo. Atque ex operibus, quæ scilicet fidem subsequũtur iustificandus erit homo, non ex his, quæ prȩcedunt vt Augustinus declarauit his verbis; Opera quidem tua præterita antequam crederes, nulla erant, quamuis bona viderentur, quia fide formata non erant, vt sanctus etiam Iacobus intellexit, quia qui bene operatur sine fide, est sicuti ille, qui facit structuram super arenam. Itaque dixit etiam Augustinus in expositione proph. nu. 22. non elegit Deus bene operantes, sed credentes potius vt ipse illos faciat bene operari per Spiritum sanctum, per quem Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, vt nos misericordes efficiat, & ibidem id legitur. Nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se peruenire ad donũ iustificationis, quæ est in fide, sequuntur enim opera iustificatum, non præcedũt iustificandum. Et idem August. de fide & operib. c. 14. iustificamur enim, inquit, per gratiam, & gratis, nullis prȩcedentibus meritis nostrorum operum, alioquin gratia non esset gratia. Et alibi c. 26. dicit iustificationem opera meritoria non præcedunt, sed opera omnino subsequi debent, quorum bonorum operum exercitatione restitutio bonorũ baptismi fit, & vitã æternam consequimur. Et hoc est præmium bonorum operum, vt etiam Apostolorum symbolum dicit prope finem ibi. Expecto resurrectionem mortuorum. Et isti sunt fidei effectus, atque virtutes inter alias, quia fides si fuerit charitate formata homines iustificat, vt legitur de latrone illo, vt dixit Chrysostom. in suo sermone de fid. & le. quia credidit dumtaxat & iustificatus

Fidẽ suscipiẽs si postea renuerit bona opera facere tunc fides minime illũ adiuuat

Vera fides ẽ illa q̃ in hoc q̃ verbis dicit mor bus non contradicit.

Opera subse qui fide debẽt vt iustificemur.

Opera p̃terita anteq̃ qs crederet nulla sũt ad salutem.

Qui bene operaũ sine fide ẽ sicut ille qui facit structurã super arenam.

Per Spiritũ sanctũ charitas Dei in fundiẽ cordibus nostris.

Opa sequũẽ iustificatum nõ præcedũt iustificãdũ.

Per grãm et gratis nullis p̃cedentibus meritis iustificamur.

Præmiũ bonorũ operũ.

Fidei effectus & virtutes.

est a iustissimo Deo, quia hac fide, & per eam credidit, & iustificatus est. Cuius rei illa causa est, quòd ipsa fides est primum, & verum fundamentum nostræ salutis, & hoc præcipuum habet, & optimum, & antiquissimum, quòd numquam auferetur ab ea, quia in fide ipsa tamquam in fundamento sine vlla dubitatione omnis nostra salus sita, & posita est, cui cū accedit charitas eam informans nostra perficitur iustificatio. Hoc autem præcipuū, & particulare munus ipsius fidei formatæ est. Et hac re distat a sacramentis, quæ sine ipsa non iustificant, neque saluant, ipsa verò aliquando etiam sine sacramentis actu susceptis sola id facit ob excellentem, præstantemq; efficaciam suam, quæ sibi a Deo est attributa. Vt legitur de Abraham, qui ante sacramentum circumcisionis Deo placuit, iuxta illud Genes. 15. Credidit Deo Abraham, & reputatum est illi ad iustitiam. Sed Sacramenta sine fide Deus quasi pro nihilo reputat, quia sine fide impossibile est placere Deo. Sine fide ergo, quæ per dilectionem operatur, nemo quouis modo saluari potest. Et quamquā hoc dictum est, tamen sæpe ac sæpius dicendum arbitror, vt in pectore optimi Christiani altissimus agat radices, quæ extirpari, atque euelli nullo modo possint. Sine ipsa fide opera omnia vacua redduntur, & inania esse ad salutem æternam iudicantur. vt Matth. quoque in c. 19. declarauit, dum de obseruatione mandatorum verba facit, quæ sine fide perfici nequeunt, quoniam ea lege, & conditione opera fidei annectuntur, vt cum illa multum proficiant ad æternam salutem quæ sine illa inania omnino esse dicuntur. Vt Papa etiam refert 1. q. 1. c. sicut vrgeri & de pœnit. distinct. 2. §. non est mirum, quæ fidem ipsam vti principalem, primam & magistram, & fundamentum subsequi debēt. Ipsa etiam primum Dei hostem scilicet sensum humanum occidit, ac destruit, qui primus fidei effectus verè actuosus existit, & ipsa mentem, & intellectum a rerum humanarum sensibus abductum Christo tradit in seruitutem perpetuam, dicente Apostolo 2. Corinth. c. 10. in captiuitatem redigentes omnem intellectū in obsequium Christi. Item fides matrimonium inter animam initiat, vt Oseæ 2. Desponsabo te mihi in fide, quam charitas consumat 1. Corint. 6. qui adhæret Domino, vnus spiritus est

cum

Precipuū fidei esse primum fundamētū ad salutē & propriè primū ē

Quōmō fiat iustificatio.

Quō fides a sacramentis distet.

Excellentia pstāsq; fidei efficacia.

Sacramēta sine fide pro nihilo Deus reputat.

Deo placere impossibile ē sine fide.

Sine fide opera quāis bona inania sunt.

Opera fidei annectuntur bona.s.

Fidei effectus & primus qs sit.

cum illo. Huc accedit, quòd fides mentis intelligentiam a macula, corruptioneq; erroris seruat. Ipsa etiam est prima porta, & primus aditus ad Baptismum, qui in verbo, & elemento consistit, ac cæteris ritibus, & institutis, quæ ad sacramenti vsum ecclesia addit. Cuius opera opeque, vt ad æternam gloriam peruenire possimus, in aqua & Spiritu sancto lauamur, & renascimur. Vt in Euang. Marci c. 12. dicitur & post baptismum per pænitentiam ministerio videlicet clauium ecclesiæ, quæ Pontificibus deinceps subeuntibus in personam Petri traduntur, cum in Euang. dicitur a Saluatore mundi, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, ligatum erit & in cælis, & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis. Atque hæc pænitentiæ ianua non aperitur nisi per Spiritum sanctum illuminantem, & conuertentem. Per ipsam quoque fidem proximè a baptismo confirmationis sacramentum suscipimus, illique cõfirmamur. Ipsa quoque ea est, quæ cultum, & honorem, qui diabolo in mundo habebatur, abstulit, & expellit diabolum ab hominibus, fugatq; qua & animarum, qua & corporum, Domino id attestante in vlt. Marci c. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequuntur. In nomine meo dæmonia eijcient. Et ista est quæ diabolo repugnat, ac resistit iuxta illud Petri. Cui resistite fortes in fide, & sua virtute clericos ordinat, & sacerdotes consecrat. Et in hæreditatem æternam cum sanctis Angelis collocat. Atque etiam virtute sua, vt Augustinus de verbo Domini dixit, peccatores homines saluat, & custodit incolumes. Hæc est præstantia viuæ fidei, excellentiaque, vt Cyrillus etiam demonstrauit, quæ cæcos etiam illuminat, infirmos curat, fideles iustificat, quæ veteres etiam patres propter fidem quam de Christo futuro habuerunt, iustificauit; ipsi enim patres ex veteri testamento iusticati fuerunt, & a peccatis absoluti propter fidem de futuro quemadmodum Paulus ad Hebræos c. 12. scripsit numero recensens omnes principales patres veteris testamenti incipiendo ab Abel, probandoq; omnes illos per fidem Christi futuri passos fuisse persecutiones, & operibus iustitiæ operatõs, consequi tamen non potuisse repromissionem nisi per Christum. Ex quo sequitur, vt omnes illi

Fides prima porta est ad baptismum.

Põtas q̃ habuit D. Petrus a Christo & ipsius Petri successores.

Pænitẽtię ianua nõ aperitur nisi per Spũm sanctum.

Fides cath. abstulit diabolo honorẽ qui in mũdo illi hẽbat.

Signa credentium.

Fides diabolo repugnat.

Quæ sit excellentia fideiq; præstãtia.

Veteres p̃res ex veteri lege iustificati fuerunt & a peccatis absoluti p̃p fidẽ de futuro Christo.

D. Paulus recensit oẽs principales p̃res veteris testamenti incipiẽdo ab Abel.

Per fidẽ Xp̃i de futuro veteris testamẽti patres passi sunt ꝑsequutiones.

illi per fidem in Christum futurum facti sint membra Christi, vt Paulus ad Rom. 4. & ad Galat. 3. & de limbo per Christi passionem, quam crediderunt, liberati fuerint, vt patet Zachar. c. 9. & 12. Sed beatiores tamen (vt ita dicam) ipsis Patriarchis seu Patribus veteris testamenti nostri fuerũt, quæ ad status ipsius legis conditionẽ, Domino in Euangelio Lucæ c. 10. dicente ad discipulos suos, & sub persona eorum ad quoscunq; nouæ legis cultores. Beati oculi qui viderũt, quæ vos videtis, dico enim vobis, quòd multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt. Et audire, quæ vos auditis, & nõ audiuerũt. Similiter ipsa fides viua iustos perducit ad beatitudinem, deuotis diuinã infundit medelam, in deuotis vero damnationẽ perpetuam, pœnitentes reparat, in vnum connectit, quos diuersitas meritorum tenet, vt 42. dist. c. si rector post medium omnia purgat, vt 15. q. vlt. & 24. q. 1. c. si Petrus. Item omnes procellas militantis ecclesiæ superat, vt 24. q. 1. c. non turbatur in fin. & rempublicã magis quam sudores corporales gubernat, 23. q. 8. c. tributum c. quamuis. Et vbi humana ratio non potest attingere, fides comprehendit 24. q. 1. c. non turbatur. Mentem quoq; dat, & intelligentiam, quia credendo, & orãdo vt intelligat quis, quod credat, intelligit iuxta illud Esaiæ proph. nisi credideritis non intelligetis. Supplet etiam ipsa, mentem purgat, contra mundũ pugnat, postulata impetrat, constantiam, perseuerantiamq; affert, humana & terrena contemnit, contemplationis fundamentum extruit, ædificatq; Quorum bonorum operum illa præcipua causa est, quòd qui sine proposito fine cõtemplatur, ei similis est; illi qui solem sine oculis videre nititur. Filios etiam Dei dignos vita æterna efficit, ac Deo similes reddit. Deum enim ipsum per fidem cognoscimus, & videmus. Purgat atq; eripit animam a caligine peccati, errorumq; tenebris in lucem vindicat, & mediãte gratia omnem infidelitatem expellit, & eijcit, iustos meritis auget, & amplificat, martyres coronat, tamquam substantia, & fundamentum primum salutis, vt alibi Paulus de huiusmodi fide loquutus dixit. Iustitia vera esse non potest vbi sana, viuaq; non est fides. Atq; illud in primis sciendum, animaduertendũq; est, quòd ista fides noui testamenti eadem est, quæ & fides anti-

quorum

Beatiores quodãmodo fuerunt nr̃i ipsis patriarchis seu p̃ribus veteris testamenti.

Apostoli viderũt q̃ videre non potuerunt prophetæ multi et reges multi & audierunt.

Fides viua ĩ deuotis dã nationẽ inducit perpetuam.

Magna vis fidei.

Fides viua superat vires humani ingenij et humana rõnis immo dat mentẽ et intelligentiã.

Fides viua pugnat contra mũdũ.

Fides viua, humana & terrena contemnit.

Fidei viuæ præmium.

Deũ p̃ fidẽ cognoscimus

Fidei vtilitas et p̃miũ.

Iustitia non est vbi viua nõ est fides.

Noui testamenti fides eadẽ ẽ q̃ &

quorum, vt hic glos. dixit, & probat S. Thomas q. 14. art. 12. eo quod de eodem obiecto, vnde Ephes. 4. Vnus Deus, vna fides, sed cum dicit antiquorum addas tu Hebræorum. Et secundum glos. opinionem differt a fide Hebræorũ in qualitate, quia quod ipsi credebant de futuro, vt etiam hodie credunt, nos credimus de præterito, quia credimus Christum de Virgine natum, crucifixum, & passum, vt in c. omnes quos de consecr. distin. 3. & in c. 1. huius tituli in fin. sed tu illud etiam adiungas velim, in alijs quoque differre; & præsertim in ceremonijs & ritibus, & forma ipsorum, & in alijs nonnullis, vt in moribus etiam, vt in c. ad hæc §. fin. de Iud. & Saracenis ext. iuncta ibi etiam glos. in ver. concordant. Sed quoniam satis abunde de fidei virtutibus dictũ est, quot etiam requirantur, paucis absoluam. Primum illud necessario requirendum, ac postulandum videtur, vt fides ipsa primæ veritati innixa sit; Prima autem veritas est Deus. Secundum, vt sit charitate informata. Tertium, vt religione deuotioneq; ferueat, & adsit frequens. Quartum, vt sit bonis operibus probata. Quintum, vt sit fortitudine roborata, & munita. Sextum vt sit propensa ad parendum, & obtemperandum in omnibus quæ dicta sunt. Septimum, vt humiliter, ac submisse se gerat. Tu adde octauum, quod in secundo loco quasi ponendum videbatur. Vt summa, ac fidelissima spe prædita, septaque sit. Spes enim necessaria est ad salutem, quia per spem aditum nobis patefacimus ad illud videndum, quod credimus, vt Sap. 3. c. dicit si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate est plena. Et ista fides, de qua Paulus loquutus est in sua descriptione, ualde differt ab illa materiali, quæ in rebus quæ creduntur, consistit. De qua Athanasius in suo symbolo in quo recitatis ijs quæ necessario credi debent, ea verba subijcit. Hæc est fides catholica, quæ tunc absoluta, perfectaq; connumeratur inter ipsas virtutes Theologicas, quę vt supra dictum est, sunt tres, fides scilicet spes & charitas, de quibus latè diffuseq; in 3. senten. distinct. 23. Reliquum inde est, vt de articulis fidei verba faciam. Sed prius de symbolis ipsis, in quibus articuli continentur, pauca loquar necesse est Gl. in præsenti rubr. ante fin. & Isido. in c. 17. lib. 8. asserunt quatuor esse

antiquorum Hebræ [H]ex-ceptis ut inf.

Vnus Deus una fides.

In qbus differat fides noui testamenti ab illa Hebræor.

Differt et fides noui testamenti ab illa antiq. testamenti in moribus & ritibus & alijs multis.

Quot in fide requirãtur

Spes ad salutem necessaria.

Fides ꝗ qua Paulus in sua ꝺscriptione ualde differt ab illa materiali.

Qñ fides connumerat inter ipsas virtutes Theol.

Virtut. theologales tres.

De articulis fidei.

Fidei quatuor symbola, & quæ.

vnum

Apoſtolorũ ſymb ad inſtructionem noſtrã factũ

vnum videlicet,quod Apoſtolorum ſymbolum appellatur,& ad noſtrã inſtitutionem, diſciplinamq; factum. quod eſt illa editio Apoſtolorũ facta in primitiua eccleſia,in qua fides catholica cõplectitur. Quam editionẽ Apoſtoli fecerunt eo ſcilicet tempore quo,vt S. Clemens teſtatur,Apoſtoli de ſententia, pręceptoque Domini Saluatoris alius ab alio digreſſi, in omnes orbis terrarũ partes profecturi erant. Eunteſque per vniuerſum mundũ Euangelium omni creaturæ prædicaturi in ſalutem animarũ. In vnũ igitur contulerunt, quòd vnuſquiſque de Deo ſentiebat. atque etiam vt ab illis Hebręis internoſcerentur,qui ſe Chriſtianã vitã agere ſimulabant:lucro enim, ac pecunię dediti, ventriq; obnoxij Chriſtum nominabant, in oreq; habebant, & prædicabant, corde verò & factis alieni erant, & a vera, cathoilcaq; doctrina abhorrebant. Hac de cauſa Apoſtoli ſymbolum illud, ſiue editionem compoſuere, ad eos videlicet cognoſcendos, qui verè atque ex animo Chriſtum prædicabant, & ſecundum præcepta, doctrinamque Apoſtolicam. Quare Ignatius continuè populos edocebat, & hortabatur, vt diligentius, ac firmius traditionibus Apoſtolorum inhærerent; quas traditiones, & conſtitutiones cautelæ potius gratia poſteris ſcriptas reliquiſſe aſſerit in ſymbolo illo Apoſtolorũ; quòd hodie dicitur in matutino,iuxta illud Prophetę pſa.118.media nocte ſurgebã ad cõfitendum tibi, & alibi etiam dicit,lauabo per ſingulas noctes. Cuius matutinæ prædicationis,&confeſſionis vt effectum aliquẽ & vtilitatem oſtendam, illud referam ſcitu digniſſimũ, & auditu mirabile.Legitur in homilia beati Gregorij de quodam viro,qui ſemper a media nocte ſtatim ſurgebat, & continuè vigilans perorabat,qui in hoc inſtituto tamdiu perdurauit, & perſeuerauit, vt tandem vocem Domini cæleſtẽ cum magno animi gaudio miſericorditer audiret dicentem: peccatum tuum remiſſum eſt. Et in prima etiam hora dicitur, & ad completoriũ. Sed hęc oratio matutina ad Deũ clã, occulteq. habebatur. Atq; hęc etiã editio Apoſtolica fuit lata eo tempore, quo ꝑſequutiones eccleſia patiebatur: Itaq; nondum fides publicata fuerat, neque in oẽs emanarat. Hodie autẽ diciturin memoriã illius,& quaſi etiã contra tenebras errorum præteritorũ, & futurorum, vt dixit S. Thomas

Apoſt. ſymb. factũ ẽ ẽt vt Xpiani ab illis Hebr. cognoſcerenĩ ꝗ Xpianã vitam agere ſimulabant.

Symb. Apoſtolor. quare fuit ab Apoſtolis editũ alia cauſa.

Ignatij hortatio.

Apoſt. ſymb. illud ẽ ꝗ hodie dr in matutino & ad cõpletoriũ.

Vtilitas matutini vna receſetur inter alias.

Aſſidua deb eſſe oratio.

Tꝑe quo Eccleſia ꝑſecutiones patiebatur fuit lata editio ſymb. Apoſtolici.

Apoſt. ſymb. hodie cur dicã & quid.

2.2.q.

2. 2. q. 3. art. 9. vbi etiam quod ad fidem pertinet, posuere, constitueruntq; ibi duodecim fidei articulos, vt glos. hic etiam refert, pertinentes directè, & principaliter ad sanctissimam fidem. Quorum Apostolorum quilibet articulū suū posuit, vnde symbolum dictum est. Symbolum autem vnde dicatur, & vnde propriè deriuetur, ex subsequenti sermone apparebit vt glosa hic & glos. in c. 2. 15. distinct. in ver. Apostolus. Quidam existimāt à sym & bolus dictum esse, eo quòd quilibet Apostolorum suum bolum, & bucellam apposuerit, id quod non satis placet. Sed potius dictum est à verbo Græco συμβάλλω quod est in mediū, & quasi in commune aliquod signum, & quasi pignus conferre, vt est apud Comicum in Andria, symbolum dedit, cænauit. Quia igitur omnes in vnam, eamdemq; de fide concordes conuenere sententiam, neque re vlla discrepauerunt, neque dissenserunt ab eo articulo, quem separatim quisque contulit, idcirco symbolum dictum censuerim. Quibusdam etiam hominibus doctis placet, appellatū symbolum quasi Græco verbo σύμβουλον, quod est simul, & βουλὴ quod est consilium, eo quòd in vnum de fide catholica consultarunt, in vnumq́. contulerunt, & consenserūt, quo facto, fidei regulam postea tradiderunt, quæ Apostolorum symbolum est appellata, continens duodecim fidei articulos. De hoc vide quoque Ioan. Andr. in hac rubr. col. mihi 4. Neq; vero illud ignorandum est, symbolum Apostolorum tres habere partes principales, sicut etiam tres personæ sunt sanctissimæ Trinitatis, quarum prima summus Pater est, secunda Filius, tertia Spiritus sanctus. Apertissime autem declaratur, & demonstratur, quemadmodum nostra intersit, ac nos deceat, singulas personas credere, & diuinitatis vnitatem, paremq; personarum potentiam confiteri, vt Papa etiam refert in c. 2. §. harum prior iuncta glosa in ver. cum de ęqualitate 15. distinct. & in symbolo etiam Athanasij dicitur, quæ vt pares sint, æqualiterq; a nobis venerētur necesse est, vt Athanasius quoque in suo symbolo testatum reliquit. Aliud etiam secūdum est symbolum, quod Nicęnum dicitur, post Apostolos factum, & conditum, vt dicitur 15. dist. c. canones post prin. iuncta glos. in ver. Apostolos. Ad fidei explanationem, & declarationem quoque symboli Apostolici,

Symb. Apos. duodecim fidei articulos continet pertinente ad sanctiss. fidem.

Apostolorū quilibet suū artic. posuit.

Symbolū vnde dicatur.

Symb. aliq a sym & bolus dictū asserunt.

Quare symbolū dicat.

Alia sm aliquos symboli deriuatio.

Symb. Apostol. fides cathol. regula.

Apost. symb. tres hēt partes.

Tres sunt sāctiss. Trinit. personæ.

Prima psona pr est, secūda filius, tertia Spūs sāctus ī Trinit. sanctiss.

Diuinæ tres psonæ æqualiter et vt pares a nobis venerari debent.

Sm symb. q Nicęnū ē & quare Nicęnū & qua d causa factū sit.

stolici,

Quãdo Nicani symbolũ fuit publicatum.

stolici, vt sanctus Thomas dixit 2. 2. quæst. 6. not. 9. quòd in Nicæno concilio sancti Patres fide tũc publicata composuere pr[illegible] ter eos, qui Spiritum sanctum ab vtroque procedere negabant, vt in cap. penult. & glos. etiam in ver. ex Deo, de consecr. distin. 5. post princ. & glos. etiam hic in præsenti rubr. ante finem

Mandante Damaso Papa alta voce Nica. symb. in missa decantatur.

dixit. Et illud est, quod ecclesia pacem habente, mandante Damaso Papa, alta voce in missa decantatur, vt not. Archidiac. 15. distinct. c. 2. in glos. Apostoli. Tertium est quòd in prima hora similiter, sed in Dominicis diebus alta, vt omnes intelligant,

Tertiũ sym. ẽ illud Ath.

voce dicitur, ad fidei defensionem promulgatum, quòd Athanasij dicitur ab Athanasio videlicet Patriarcha Alexandrino fa-

Quartũ est iuris symbo. ꝙ est titulus iste de sum. Trini. ꝙ Innocẽtianum di. & quare.

ctum. Est & quartum, quod iuris symbolũ appellatur, quod est titulus ipse de summa Trinitate, quod Innocentianũ appellatur, quia in Concilio Lateranensi fuit editum, & confirmatum ad fidei scilicet obseruationem, de quibus recte glos. in hac rubr. ante fin. & hæc de quatuor symbolis dicta sufficiant. De articulis nunc agere atque præcipere, vt supra pollicitus sum, per opportunum videtur; Vnde autem dicantur imprimis sciendum erit.

Articuli qd sint.

Quid igitur sint articuli, & quibus publicari debeant, & a quo, & de natura ipsorum breuiter dicam. Ar-

Articuli vnde dicãtur.

ticuli ab arctando dicuntur, quia nos arctant, impelluntque ad credendum, ut glos. dixit in cap. præsentiam §. testes, in uer. articulus, in additione de test. & attest. in 6. & secundum

Articulus fidei sm̃ Isidorum quid.

Isidorum, articulus fidei est præceptio diuinæ ueritatis tendens in ipsum. Quæ enim in Deo unum sunt, in intellectu nostro multiplicantur, qui etiam laicis in ecclesia sunt diuulgandi, & publicandi, ut de consecrat. distinct. 4. cap. symbolum, in

Rom. Eccle. consuetudo seruãda quę in articulis fidei præualet alijs.

quibus præualet consuetudo illa Romanæ Ecclesiæ, quæ ubiq; seruanda est in articulis fidei & sacramentis Ecclesiæ, ut glos. not. in cap. 1. in uer. docuit eo. tit. de summa Trinitate in 6. & Papa solus edit symbolum articulorum, ut in decret. dist. 43. & 24. q. 1. dicitur: Et hæc est fides, iuncta glosa in uer. comprobat.

Septem sunt articuli principales.

Et Io. c. 2. inquit, pasce oues meas: & ut glos. hic declarat, septẽ sunt principales, quemadmodum etiam sunt septem dona Spiri-

Quilibet Xpian. arti. scire tenet.

ritus sancti, quos quilibet Christianus scire tenetur, & credere, sicut tenet & credit sancta mater Ecclesia. In quibus an Papa

possit

poſſit diſpenſare uide gloſ. in c. ſunt quædam in uer. Apoſtoli 25. q. 1. per totum. Et ſunt hi, Incarnatio, ſiue Natiuitas, baptiſmus, paſſio Chriſti, ſiue mors eius, deſcenſus ad inferos, reſurrectio, aſcenſus in cælum, aduentus eius, iudicium, qui continentur in c. 1. iſtius tituli, & in uerſibus illis, quos gloſ. hic recitat; de quibus etiam ut glo. refert Io. fleuit, ut in Apocalypſi legitur, ubi dicit. Vidi librum ſignatum ſeptem ſigillis formam imprimentibus in cælo, & in terra, & apud inferos. Et nemo fuit dignus aperire librum, niſi leo de tribu Iuda. Si tamen reſpiciamus ad eos, qui primum ſymbolum ediderunt, & ſic ex parte cauſæ efficientis, ut Ioan. Andr. hic dixit, qui fuerunt duodecim Apoſtoli, ſunt ſimiliter duodecim articuli, quorum doctrina, ut Gregorius quoque Nazianzenus de fide quodam in loco teſtatur, unà cum temporibus accreuit, quantum ad eam explicandam attinet, & declarandam in uniuerſo orbe terrarum, non quantum ad cohærentiam, & ſubſtantiam ipſorum, qui editi in lucem fuerunt, uiua uoce ab ipſis Apoſtolis cum omni cura, & diligentia. Quod ſi conſiderare uelimus omnia, quæ fide uerè, ac medullitus concipienda, & ſuſcipienda ſunt, & ſic ex parte cauſæ materialis, ut idem Ioannes dixit, articulos quatuordecim comperies, quorum ſeptem ſpectant ad diuinitatem, & alij ſeptem ad humanitatem Chriſti, quæ ſignata ſunt in ſeptem ſtellis, & ſeptem candelabris aureis, in quorum medio filius hominis ambulabat. De ijs igitur, quæ ad diuinitatem ſpectant prius dicam. Quorum primus eſſentiam reſpicit, tres alij perſonas reſpiciunt, alij tres qui ſequuntur perſonarum functiones, & operationes vt idem Ioan. Andreas in hac eadem rubrica recenſuit colum. 4. ante fin. Sed quorum reſpiciunt eſſentiam, vt Theologi in 3. diſtinct. 24. & 25. dicunt, primus ille eſt, credere in vnum Deum, non plures ea gratia, vt fideliſſimi Chriſtiani ab alijs diſtinguantur, qui Angelos colebant, vnde Angelici vocati ſunt, vt in cap. quidam autem 24. quæſt. 3. Item & ab alijs, qui aſtra cæli, & planetas venerabantur, ut gloſ. dixit in cap. 1. in princ. in uer. unus ſit, eod. tit. Nonnulli alij fuerunt, qui elementis ſeruiebant, vt in cap. quidam autem §. nos vero, & illum in

An . . . apa poſſit ſup artic. fidei ſic enumeratis diſpenſare.

Fletus Ioãnis.

Nemo dignus fuit librũ aperire niſi leo de tribu Iuda.

Quando ſint artic. duodecim & quando quatuordecim.

Fides vnà cũ tẽporibus aucta eſt & in quo.

Artic. ſepte ad diuinitatẽ ꝑtinẽt & ſeptẽ ad humanitatem Chriſti.

Artic. ſeptẽ q ad diuinitatẽ ꝑtinent qui ſunt.

Qui ſunt artic. q eſſẽtiã reſpiciunt.

Nõnulli Angelos coluerunt.

Nõnulli elemẽtis ſeruiebant.

quam verum Deum esse, & prospicere rebus humanis iuxta illud, Accedentem ad Deum oportet credere ipsum Deum esse, & inquirentibus se remuneratorem esse, illumq; trinum, vnum videlicet in essentia, & trinum in personis, in quo manifeste errauit Manichæus, qui dixit, vnum esse bonum Deum, alterum malum, Quæ praua & detestabilis opinio facile arguitur, quia nullus Deus suapte natura est malus, cum omnis Deus sit bonus, vt Plato in Timæo dicit, Itaque si est Deus, est bonus. Nonnulli alij dixerunt, duos esse Deos, nec addiderūt bonum, & malum. quamobrem addita fuere verba illa in symbolo Nicæni vnum Deum cum in symbolo Apostolorum dicatur simpliciter, Credo in Deum quod etiam Athanasij symbolum declarat ijs verbis. Fides autem catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, quasi dicat Deum in essentia vnum, & trinum in personis, vt differentia sit inter Deos fictos, & Deum verum, vt hic glos. dicit in ver. vnus in c. 1. istius tituli. Sabellius verò vt Philaster ait discipulus Noæti negauit numerum personarum in diuinis, cuius auctor primus fuit Noætus, & huiusmodi pestis a Sabellio, & alijs orta, quę iam depulsa fuerat, ac desierat sub Galieno Imperatore, & Sixto Papa Secundo denuo incessit, atque emersit. Ex quo errore inde factum est, vt in alium peiorem inciderēt, eo enim dementiæ prolapsi sunt, vt dicerent Patrem videlicet esse passum, quòd Patris & Filij eadem persona esse dicitur. Et idcirco vocati fuerunt Patripassiani, quia patrem passum esse dicebant. Tres, qui sequuntur, ad personas pertinent, quorum primus est credere in personam Patris, vt Apostolorum symbolum planè demonstrat, cum dicit, Credo in Deum Patrem omnipotentem qui prima persona est in Trinitate tempore scilicet & natura, non tamen in origine cū Pater a nullo sit factus, nec creatus, nec genitus. Filius autem & Spiritus sanctus a Patre sunt; Filius genitus, Spiritus ab vtroque procedens. Secundus articulus est, credere in personam Filij, vt etiam Petrus credidit quando dixit. Tu es Christus filius Dei viui, in quo articulo fidei fundata est Ecclesia, vt dicit glos. in c. ita Dominus noster, post prin. in ver. & super hanc petram 19. distinct. & in c. maiores in princ. de baptismo, & eius effectu

Arguitū praua & detestabilis Manichæi opinio

Deus in essētia vnus & trinus in psonis.

Sabellius negauit numerū psonarū in diuinis & Noetus author.

Quare Patripassiani dicti.

Qui sunt articuli qui ad diuinas ptinent psonas.

Pr̄ prima psona in Trinitate.

In secūdo fidei articul° fundata Ecclesia cath.

ext.

ext. hoc etiam dicit Apostolorum symbolum, quando dicit, & in Christum filium eius, qui à Patre non est creatus, sed genitus, vt Athanasij symbolum exponit, quia dicit, filius a Patre solo est non factus, nec creatus, sed genitus. In quo manifestè errauit Arrius, qui dixit Filij personam Patris persona maiorem esse, vt imperfectum filium dicat, qui potest habere maiorem, vt alienis auxilijs afferat, eum qui mittitur indigere, vt Ambros. ĩ Lucam c. 2. in sua homilia dixit, quare in symbolo Nicæna addita fuere verba illa, Deum de Deo lumen de lumine, Deum verũ de Deo vero, genitum non factum consubstantialem Patri, qui æqualis est Patri secundum diuinitatem, minor vero secundum humanitatem, vt Athanasius dixit, qui etiam ante omnia sæcula fuit contra nonnullos alios, qui secus dixerũt. Adiuncta etiam fuere verba illa. Vnicum Dominum nostrum Iesum Christum. Ea de causa, quòd iure naturæ, substantiæq; vnicus est Dei filius Iesus Christus, sunt & qui per adoptionis gratiam, & per fidem magis in Christum filij Dei dicuntur. Vnde Io. in c. 1. dixit. Dedit illis potestatẽ filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Sumus enim natura omnes filij iræ. Christus verò natura Dei filius, qui vnicus est & dominus etiam, alij verò non sunt domini, sed ipse solus qui vnicus est, quia singulari ratione Christus dicitur Dominus credentium, seu electorum, qui & vnigenitus appellatur, vt in c. 1. de summa Trinit. in Clement. & ibi glos. in ver. Vnigenitus. qui rationem affert quare sit vnicus Dei filius, & cur vnigenitus appellatur, de qua ratione vide ibi apud glos. qui quamuis bis natus sit, & qua ad diuinitatem genitus, & qua ad humanitatem ex Maria virgine natus: non tamen duos filios dicimus. Sed Deum & hominem vnicum filium in duabus naturis permanentem, non tamen confusis, Carpocratiani vero dixerunt mixtum hominem tantum fuisse ex vtroque sexu progenitum, vt 24. q. 3. c. quidam. Sethiani vero dixerunt Seth filium Adæ esse Christum. vt in eo. c. Tertius articulus qui ad personas pertinet est, credere in personã Spiritus sancti, vt in Apostolorum symbolo scriptum legitur. Ibi enim est, Credo in Spiritum sanctum, qui a Patre, & Filio non factus est, nec creatus, nec genitus. Sed qui ab vtroque procedit, contra sententiam eorum,

Arrij maximus error.

Quare in symbolo Nicæni addita fuere illa verba Deũ de Deo.

Quare fuerũt adiũcta illa uerba unicũ dñum nrũm Iesum Christum.

Dñus credẽtiũ Christus dicitur.

Opinio praua Carpocratianorũ.

Sethianorũ praua opinio

Opinio falsa quorũdã dicẽtiũ Spũm sanctum non Deum, sed creatura & quendã paruũ hominẽ.

eorum, qui affirmabant Spiritum sanctum non Deum esse, sed creaturam, & peruerso sensu esse quendam paruum hominem, vt Papa refert in c. hi vero de consecr. dist. 4. Et ideo dicitur in symbolo Nicæni, Qui cum Patre & Filio simul adoratur, & glorificatur. At verò Sabellius in pessimo, ac nefando errore versatus est ab his longe dissentiens: Is enim volebat vnam & eãdem

Praua Sabelij opinio.

personam fungi vice trium personarũ modo Patris, modo Filij, ac modo Spiritus sancti. Quare illud sciendum est secũdum catholicam fidem aliam esse personam Patris, aliam Filij, & aliam Spiritus sancti: vt idem Athanas. in suo symb. aperte ostendit.

Qui sunt artic. qui personarũ operationes attingunt.

Alij tres articuli personarum operationes attingũt, quorum duo ad operationes sanctissimæ Trinitatis spectant, alius qui subsequitur Creatoris operationes exprimit, ac designat, cum Deus sit creator omnium opifex, & conditor vniuersi, vt in Apostolorum symbolo legitur, ibi enim est, Deum esse creatorem cæli, &

Manichæi pessimus error.

terræ, in quo manifeste errauit Manichęus, qui gnosticos in suis opinionibus post aliquot annos imitatus est. Ipsius opiniones adeo graues, & vehementes fuerũt, quamuis falsæ, vt ab illo nomen acceperint ij, qui eum sequuti sunt. Is autem vir pessimus

Manichæus volebat a Deo bono visibilia solum fuisse creata a malo vero inuisibilia.

volebat a Deo bono visibilia solum, & omnia quæ sub aspectum cadunt fuisse creata, a malo vero Deo inuisibilia, & omnia quæ oculorum sensu nõ percipiuntur, quasi sola ea essent, quæ oculis cernuntur; cum maiora tamen præstantioraq; sint, quæ omni corpore carentia, sola mente, & intelligentia comprehẽduntur. Itaq; opinio hæc contra Paulum est ad Colossenses dicen-

Deus creator cæli & terræ visibiliũ & inuisibiliũ et vniuersorum.

tem verba hæc: In ipso condita sunt vniuersa in cælis, & in terra visibilia, & inuisibilia. Quo in loco plurima scitu digna animaduertuntur, & præterquam quod vir improbus gnosticorum prauis opinionibus adductus grauiter errauit, falsissimè illud quoq;

Alia falsa opinio.

Hæreticũ est dicere nouũ testamẽtũ esse factũ ab eo qui pr est dñi nr̃i Iesu Christi & quæ.

addidit testamentum vetus a malo Deo esse factum, & nouum a Deo bono. dixitq; illum, qui nouum testamentum condiderat esse patrem domini nostri Iesu Christi, non autem illum, qui vetus testamentum fecit, id quod quantopere sit hæreticum satis dici non potest. Alij duo qui deinceps sequuntur articuli ad Trinitatis operationes pertinẽt, vt sunt ea, quæ ad opus gratiæ spectant, qualia sunt iustificationis opera, cuius vnus maximè ar-

articulus

ticulus eſt, qui ponitur in ſymbolo Apoſtolorũ, qui dicit: Sanctam Eccleſiam catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum. A quo articulo illud potiſſimum docemur, debere credere ex benignitate & gratia Dei fidelium peccata remitti, noxaſq; abſolui & ſcelera deleri, in quo articulo comprehẽduntur omnia ſacramenta Eccleſiæ; & quicquid ſacroſancta Romana Eccleſia de Baptiſmo, de Euchariſtia, & de alijs præcipit, ac prædicat ſacramẽtis, in quibus eſt fidelium communio, & peccatorum remiſſio. Quo in loco quoq; errauit Manichæus, qui ſic exiſtimauit, nobis remitti poſſe peccata non ex gratia Dei, ſed virtute liberi arbitrij nobis conceſſi. Credimus etiam reſurrectionem mortuorum & bonorum operum remunerationem. Sub quo comprehenditur, & malorum correctio, & punitio, vt ſymbolum dicit in fine ibi, expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi, quæ fideliſſimè credentiũ præmium æternum eſt, iuxta illud Matth. qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit; legitur etiam & not. in c. maiores ext. de baptiſmo quod nobis non operis natura, ſed iure promiſſionis debetur, vt Eccleſiaſticus his verbis teſtatur, omnis miſericordia faciet locum vnicuiq; ſecundum meritum operum ſuorum. id quod Matthæi teſtimonio comprobatur cap. 20. in illa parabola Chriſti de Patrefamilias, qui mittit operarios in vineam ſuam, cũ quibus de denario pactus eſt, finito labore dixit Paterfamilias procuratori, ac villico ſuo, voca operarios & redde illis mercedem ſuam, quæ eſt præmium firmè credentium, pœna verò non credentium & perpetua gehenna, vt etiam Athanaſius affirmat in fine ſymboli ſui, vbi etiam habetur; Chriſti aduentu ad iudicium generale homines cum corporibus eſſe reſurrecturos, eo tamen verbo addito, ſecundum ſcripturas, quod verbum tamen tam ad omnẽ ſuperiorem, quàm ad inferiorem orationẽ referendum eſt, ſed præcipue articulo reſurrectionis adiunctum fuit ob ea maxime cauſam, quod temporibus Apoſtolorũ articulus ille maiori difficultate laborabat propter Saduceos, qui reſurrectionem futurã omnino negabant, veluti quoq; negarunt Seueriani de quibus Papa dixit in c. quidã autẽ 24. q. 3. Quod omne pertinet ad diuinitatẽ, cũ diuinæ virtutis, & gratiæ officiũ ſit,

Ab illo arti. remiſſionem peccatorum docemur debere credere ex gr̃a Dei fideliũ peccata remitti.

Alius error Manichæi.

Quæ comprehendanĩ ſub articulo credimus reſurrectionẽ mortuorum.

Parabola Chriſti de patrefamilias.

Præmiũ firme credẽtiũ

Pœna nõ credentium.

In Aduentu Chriſti ad generale iudiciũ homines cũ corporibus reſurgent.

Opinio Saducæorũ negantium reſurrectionẽ futurã et Seuerianorũ.

Remissione peccatorum anima reuiuiscit et nr̃a corpora resurgunt.

Iacobitarũ error & Nicolitarũ, Iudæorũ & Saracænorum.

Falsa opinio Græcorũ negãtiũ S. Ro. Eccl. esse caput cũctarũ Ecclesiarũ.

Praua Donati opinio q̃ dicebat baptismũ esse reiterandũ.

Artic. q̃ humanitatem Christi attingunt.

Prim. artic. ad humanitatẽ Christi spectans.

Manichæi alius error q̃ dixit filium Dei non esse incarnatũ.

Secundus artic. ad humanitatẽ Xp̃i spectat q̃ est ille natus ex Maria virg. q̃ Euãgelico dicto fuit cõfirmatus.

Tertius artic. q̃ ad humanitatem spectat ille ẽ passus sub Pontio Pilato.

vt peccata remittantur qua remissione peccatorũ duo bona consequimur, vnum quòd anima nostra reuiuiscit, alterum quòd nostra quoque corpora in vita resurgunt. Grauiter autem ac vehementer errarunt Iacobitæ, & Nicolitæ, Iudæi, & Saracæni, qui aliter quàm ecclesia credit de Eucharistia, & baptismo crediderunt. Neque vero etiam Græci reprehensione carent, qui falso negant sanctam Romanam Ecclesiam esse caput, ducem, & magistram, & Metropolim cunctarum ecclesiarum. Quocirca sancti Patres in symbolo Nicæni verba illa addiderunt. Apostolicam Ecclesiam. Deflexit quoque a fide orthodoxa Donatus, qui dicere ausus est baptismum iterandum, contra illud, quod in symbolo Nicæni dicitur. Confiteor vnum baptisma. Atque de articulis omnibus, quæ ad diuinitatem pertinent, hæc pauca dicta sint. Alij qui deinceps sequuntur, humanitatem attingũt. quorum primus est qui ponitur in symbolo Apostolorum in eo loco vbi dicitur. qui conceptus est de Spiritu sancto. Et in symbolo Nicæni dicitur: qui propter nos homines, & propter nostram salutem. in quo valde quoque errauit Manichæus, qui dixit, Filium Dei non esse incarnatum, neque carnem assumpsisse. cui primo concursu repugnat symbolum Apostolorum, & Nicæni præsertim, vbi dicitur: & homo factus est, & illud etiam Athanasij in quo habetur: Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima videlicet rationali, & humana carne constans, & cohærens. Secundus est, qui ponitur in eodem symbolo Apostolorum, in quo scriptum extat: Natus ex Maria Virgine, quòd etiã in symbolo Nicæni dicitur; qui ex Angelico dicto fuit confirmatus, quando Angelus dixit: Ecce concipies, & paries filium, qui vocabitur Iesus. Tertius est, qui in symbolo Apostolorum, ac pariter Nicæni ponitur vbi dicitur, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: credere enim firmè, constanterque debemus, Christum qua ad humanitatem, passum, & crucifixum, & mortuum, & sepultum esse pro nostra, omniumq; salute. Ex quibus omnibus eius humanitas cuique nota, & perspecta esse potest. contra Basilianos, qui inter reliquas blasphemias, passum Iesum abnegarunt, vt 24. q. 3. c. quidam sunt. Quartus est, cui fides summa habenda est, Christum post mortẽ descen-

deſcendiſſe ad inferos, & lymbum expoliaſſe, liberaſſeq; illos, qui Chriſtum futurum crediderant, & carnem ſuſcepturum; de qua re in Apoſtolorum ſymbolo manifeſte dicitur, quamuis in ſymbolo Nicæni nulla facta mentio fuerit. Et ille articulus in ſymbolo nō reſumitur, propterea quod in ſymbolo Nicæni clamat Eccleſia contra hæreticos, & vociferatur. Et quod etiam, qui illum articulum negaret, inuētus eſt nullus; idcirco Eccleſia non reclamat. In quinto præcipitur, vt credamus Chriſtum Dei filium crucifixū reſurrexiſſe a mortuis tertia die, vt in ſymbolo dicitur Apoſtolorum, & Nicæni, ibi enim eſt, tertia die reſurrexit, qui in ſepulchro non remanſit triduum quidem integrum, ſed per totum ſabbati diem integrum, aliorum verò duorum dierum partem attigit, vbi ponitur illa figura, quæ Sinecdochen appellatur, quæ committitur quotieſcumque pars pro toto ponitur, de qua Theologi in 3. diſtinct. 22. vbi latè copioſeq; id explicatur. Sextus articulus nos docet credere, die quadrageſimo qua ſurrexit, Chriſtum aſcēdiſſe ad cælum cum magna Angelorū multitudine, & ſanctarū animarum, quæ erāt eorū, qui poſt ſuam paſſionem ſurrexerunt, vt Matth. teſtatur c. 26. atq; etiā ſanctorum Patrum quos è lymbo liberauit a dextra ſedēs apud patrē. Septimus articulus iubet nos credere Chriſti aduentum futurum ad iudicandos viuos, & mortuos, vt in Apoſtolorum ſymbolo dicitur. Quibus ex omnibus rebus conſtat fidei catholicæ quatuordecim eſſe articulos. Septem ad diuinitatem ſcilicet pertinentes, & alios ſeptem ad Chriſti humanitatem declarandam vt ſupra dictum eſt. Quorum nonnulli ſunt, qui ſtatis quibuſdam, & feſtis diebus ab Eccleſia celebrantur, vt articulus Annunciationis, Aduentus, & Natiuitatis, Paſſionis, Reſurrectionis Domini, Aſcenſionis ad cælum, de quibus in c. illa diſtinct. 12. Septem autem articuli ſunt, principales magniq; æſtimandi, ac venerandi, vt qui rationem habent ad ſeptem dona Spiritus ſancti; quos ſeptem articulos quilibet Chriſtianus ſcire tenetur & credere, ſicuti ſancta mater Eccleſia credit, & tenet. Hi autem ſunt, quos notat gloſ. hic in rubrica. Expoſitis igitur & declaratis ijs rebus, quæ ad fidei articulos ſpectant, & ad ipſam quoque fidem ſummopere pertinent, vt nihil ſit quod

Eccleſia cathol. in ſymbolo Nicæni clamat contra hæreticos

Quintus artic. eſt vt credamus Chriſtum Dei filium crucifixum reſurrexiſſe a mortuis tertia die.

Sextus articulus quid doceat.

Septimus artic. iubet nos credere Chriſti aduentū.

Quomodo fidei articulos quatuordecim eſſe dicamus.

Nōnulli ſūt articuli de quibus eccleſia facit feſtum & qui.

Qui ſunt articuli q rōnē habēt ad ſeptem dona Spūs ſancti.

K præter-

Quilibet Christianus firmiter credere debet q̃ credit s. mr̃ Ecclesia & quare.
Dubius in fide hæreticus censetur.
Disputare de fide publice nemo imperitus debet.
Fidẽ catholicã oẽs christiani defendere tenẽtur
Qualiter fides corrũpai
Puniĩ corrũpẽs fidem cũ etiam hosti seruãda sit.
Qui semel fidem suscepit ad illã redire cogitur.
Quare dicatur Catholica fides, seu vniuersalis.

prætermissum esse videatur. Illud etiam animaduertere operæprecium est cuiuslibet optimi Christiani interesse solidè firmè, constanterq; illam animo comprehẽsam tenere, & perfecte credere, quod mater ecclesia credit, & tenet, ea gratia scilicet vt Deum cognoscere possit 2.q.1.c.quia, Aliter dubius in fide hæreticus censendus est, id quod scire necessarium est, vt ab hoc malo, ac peste caueat, quicunq; Christianã fidem perfecte suscipere, atq; eam tenere vsque ad supremum vitæ diem intenderit. De qua fide disputare quoq; publice nemo imperitus debet, vt in rubr.& in l.nemo Clericus C.eo.tit.de summa Trini.& vbi sana non est fides nõ potest esse iustitia, vt 24.q.1.c.vbi. quam etiã omnes Christiani defendere tenentur, vt Paulus ait ad Rom. & 96.dist.c.nos & c.vbi nam. quæ nõ aliter corrumpitur, quàm per infidelitatẽ, maxime cum quis credit diuinationibus, & magicis illusionibus 26.q.5.c.Episcopi, per quam deperditur demeritoriè, & effectiuè propter contrarietatem, & sic punitur corrũpens, cum fides hosti etiam seruãda sit. 33.q.1.c.noli.nedum Deo, qui omnium maximus est, & summus, supremusque, & non propter peccatum mortale 1.q.1.c.quod quidam ante finem, cũ Christus peccatoribus dicentibus in lege, quod Christus manet in ęternũ dixerit, adhuc modicũ lumen habetis, ambulate ne tenebræ vos comprehendant. Itaque propter quodlibet peccatũ mortale nõ priuat fide Christus, sed eo tempore, cũ peccator vitiosè se præparat directè ad tam magnũ fidei donum corrumpendum; ad fidẽ tamen, quia semel illam suscepit, redire cogitur & illã seruare, vt 45.dist.c.videtis.& 23.q.c.ad fidẽ. de qua infidelitate hic non loquor, sed de ipsa fidelitate, & fide catholica quę vnde dicta sit & quare catholica dicatur deinceps explicabitur. Catholica fides a vocabulo Greco habet nomen καθολικὴ videlicet a κατὰ qđ est, secundum vel prope vel circa, & ὅλον, idest totũ vel vniuersale, & generale. Itaq; fides catholica, siue vniuersalis dicitur eo quod circa omnia versetur loca, vel quod gẽtes, ac nationes omnes totius orbis terrarũ ad se vocat easq; complecti parata sit, vt fiat vnũ ouile, & unus pastor. Ita pertinet ad omne genus humanũ, ut omnes mortales in Christi fide salutẽ, ac uitã habeant omnibus sacramentis susceptis. Hac de causa catholica maxime dicitur,

citur, quẽadmodũ etiam catholica nominatur Ecclesia a Græco vocabulo ἐκκλησία.i.frequẽtissimus in Christũ credentiũ cõuentus atq; congregatio, ita ἐκκλησία est cõuentus peragere. Deducta autẽ a Græco, pleraq; nomina,& Latine prolata maiorẽ grauitatẽ,significationẽq; obtinent,quàm si latine solum dicerẽtur, quod parũ aut nõ multum significare videntur. Hæc igitur fides catholica multis modis dicitur, vniuersalis primo quia est vniuersalis vniuersitate sanctitatis,puritatis,& veritatis,nulla enim sanctior cõperitur, nulla purior,nullaq; verior,atq; omni macula carens,vt Euseb.& Chrysost.& Theologi omnes testantur. in Euangelica.n.doctrina maculam velle quærere, neq; exteræ nationes vllæ vnquam & barbaræ idolis etiã deditæ eò temeritatis progressæ sunt,vt Euangeliũ in re vlla tangere auderẽt: Ita fides hæc generaliter in tõtum, & vniuersaliter est vera, & nulla in eo falsitas inest. Secundo dicitur vniuersalis vniuersitate temporis, quod prẹteritũ, præsens,& futurum tẽpus respicit, vel potius ex æterno in se complectitur,quod ab æterno in ẹternũ ordinata,& cõstituta fuit,quẽadmodũ etiã verbũ fuit ẹternũ. Tertio dicitur vniuersalis,quod vniuersè colẽda obseruandaq; est,post habito omni alieno cultu,& qualibet alia religione neglecta,quãquam nulla alia,quàm Christiana religio habẽda est, vt sẹpe diximus, ac sẹpissime dicẽdũ, tenendũq; est. Quarto dicitur vniuersalis, q̃a remedia,& medicinas cõtinet vniuersales ad curãdos animarũ languores,atq; ẹgritudines sanãdas,quẹ nihil aliud sunt,quã peccata ipsa,quẹ animẹ salutẽ,& pulchritudinẽ perditũ eũt,q.n. maior morbus est, quẹ deterior pestis,q̃ peccatũ ꝙ nos a Deo seiungit,& cũ diabolo cõiũgit? Remedia autẽ ac medicinẹ animæ humanẹ lãguẽtis atq; peccatricis sunt septẽ illa sacramẽta, quorũ auctor Dñs Iesus fuit,vt Ambros.dixit,in suo lib. de sacramẽt. Quorũ lãguorũ & ĩfirmitatũ primũ est peccatũ originale,qđ Deꝰ medicina baptismi debitè sũpti sine dubio sanat. Secũda infirmitas est peccatũ mortale actuale, qđ gratia diuina animã priuat, qđ sanat Deꝰ pẹnitẽtiẹ medicamẽto. Tertia est peccatũ veniale, qđ charitatis feruorẽ extĩguit,& vbi ẽ mortale,veniale nõ remittitur,vt dixit Abb.in prohe.decre.nu.6.post prĩ.cũ quo verè anima paradisi ianuã intrare nõ põt,neq; cẹlo frui; veniale aũt sacra

ἐκκλησία quid.

Fides catholica dicitur vniuersalis multis modis.

Nulla natio ausa est Euangelium tangere.

Secũdus modus quare vniuersalis dicatur.

Tertius modus.

Quartus modus.

Peccata perdere faciunt salutẽ animarum.

Remedia & medicinẹ pro anima peccatrice sunt septẽ illa sacramenta.

Peccatum mortale actuale pœnitentia medicamento sanatur.

Cætera sacraméta veniale peccatum facile tollunt.

cómunione sanatur, quin etiam alia sacramenta hoc peccatum veniale facile delent. Quartus morbus animæ seu infirmitas est inscitia, & ignorantia agendarum rerum pro salute, quæ curatur ordinis sacramento ad hoc præcipue dato, vt videlicet præsules, ac ministri Ecclesiæ se, & alios bonis moribus ac fide instruant, ac vitam Christiano dignam sapienter instituant, ignorantes omnes doceant, atque erudiant. Quinta est concupiscẽtia, vt in c. sicuti etiam de pænit. distinct. 1. per quam aliquis cómuniter procliuis ad libidinẽ efficitur, & ad quaslibet lasciuias, voluptatesque corporis, & delectationes tactus inordinatas.

Peccatũ cócupiscentia sanat matrimonij sacramentum.

Originalis cócupiscẽtiæ fomes nõ est propriè peccatũ in baptizatis.

Hanc concupiscentiam corporis, mentem, rationemq; excęcantem sanat matrimonij sacramentum, quod illa restinguit, & cóprimit, ne ad illicitas, impermissasq; venereas prolabatur, vxorẽ sua cótentus; originalis autem concupiscentiæ fomes non est propriè peccatum in baptizatis, quamuis Paulus 7. ad Rom. figurata locutione reliquias illas peccatum appellet, ea lege tamen & conditione, vt concupiscentia originalis non eam vim habeat, vt præter eam damnationis aliquid resideat in baptizatis, qui non secundum carnem ambulant, vt ad Rom. c. 8. & concludit non esse peccatum eiusmodi, cuiusmodi in decalogo præceptorum damnantur. Sexta infirmitas est fragilitas, seu languor, & debilitas tarditasque ad bene operandum. Cui obsistit remedium confirmationis, quæ nos optimis actionibus bene cófirmat, munit, excitat, & diffidentes ad bonam spem erigit, & fortes efficit. Septima infirmitas est destitutio quædam virium spiritualium, quæ remanet etiam peccato remisso, & hæc tollitur extrema vnctione de qua Iacobus in sua epistola, infirmatur quis in nobis &c. & sicuti septẽ animæ sunt infirmitates, sic Deus optimus, & clementissimus septem quoque medicamenta adhibuit, quæ sunt septem illa sacramenta, quæ supra memoraui. Christus enim vt medicus è cælo missus, vt Esaias dixit c. 3. ad annuntiandum mansuetis me misit, vt sanarem contritos corde. Et ita istis medicaminibus vtens redẽptor noster Iesus Christus sanat, vt Augustinus voluit in sua quadam homil. ijs verbis, quia magnus medicus descendit de cælo, quia magnus in lecto iacebat ægrotus, quando scilicet actu, iureq; debito sacramenta ista sumun-

Cõfirmationis remediũ cui peccato principaliter obsistat.

Quod peccatum tollat principaliter extrema vnctio.

Animæ infirmitates septem sunt.

Christus è cælo missus vt medicus.

ſumuntur: in quibus ſub ſpecie, ac velamine rerum, quæ ſub ſenſum cadunt, diuina virtus in intimis animæ noſtræ præcordijs admirabiliter operatur, ſecuritatemq; & tranquillitatem affert, bona ſpe complet, curas, ſollicitudineſq; diſpellit, rebus aduerſis cõſolationem affert, ſecundis ab inſolẽtia reprimit, ac deniq; ex pelago humanarum rerum in portum æternæ felicitatis deducit incolumes: hæc de ſeptem illis infirmitatibus, & de medicamẽtis, quæ ad haſce optimo Chriſtiano dãtur, dixiſſe placuit; nunc vero & quæ reliqua ſunt de hac vniuerſali fide paucis abſoluam. Quinto etiam modo vniuerſalem dici poſſe Theologi præcipiunt ex eo maxime quod omnia credere fas iuſque eſt, eſſe veriſſima, quæ in ſymbolis Eccleſiaſticis continentur, vt in principio ſymboli Athanaſij diuinitus exponitur ijs verbis: Fides autem catholica hæc eſt, & reliqua. Sexto dici etiam poteſt vniuerſalis vniuerſitate auctoritatis ipſius, cuius dux, auctor, & princeps eſt ipſe Chriſtus ſaluator vniuerſi mundi, quemadmodum etiam vniuerſale dicitur concilium, quod a Papa habetur, qui vniuerſalem auctoritatem obtinet in ijs omnibus, quæ ad vniuerſalis eccleſiæ ſalutẽ, dignitatemq; pertinent. Septimo vniuerſalem appellare licet ab vniuerſitate locorum, quod vbique gentium annuntiatur Euangelium & ſacroſancta fides prædicatur ad ſalutem omnium gentium. neque angulus terrarum eſt vllus, quo Euangelicæ gratiæ fama non peruaſerit, atque penetrauerit. De hac enim annunciatione, & Euangelica gratia omnibus gentibus indicta Chriſtus Ieſus loquutus eſt ad diſcipulos verba hæc: Ite in vniuerſum mundum, & prædicate Euãgelium omni creaturæ, quod an prædicatum fuerit, necnè, vel adhuc prædicandum ſit ſubſequenti ſermone declarabitur, qui huic etiam breui doctrinæ finem imponet. Tria itaque tempora quibus fides cognita perſpectaq; eſt, conſiderandа videntur vt ex ſacris collegi literis, tria etiam genera vocum fuerunt, quibus per totum orbem terrarum, mundumq; vniuerſum fides de Chriſto enunciata, & publicata fuit humana ſcilicet diuino afflatu miſſa Angelica, & elementalis. Sed primum tempus fuit quando Prophetæ Moiſes videlicet Aaron, Samuel, & alij priores prophetæ, ac patres de Chriſto futuro vocem emiſerunt, per

Effectus diuinæ virtutis in ſacramentis.

Quintus modus quare vniuerſalis fides dicatur ſeu catholica.

Sextus modus.

Septimus modus.

An fides vbique prædicata vel prædicanda ſit.

Tria tẽpora conſiderãda quibus fides cognita eſt.

Primũ tempus in quo fides fuit cognita.

per quam salui facti sunt vnde Petrus in Actibus Apostol. omnes Prophetæ, dicit, a Samuel & deinceps nunciauerũt dies istos videlicet tempus incarnationis, passionis, & gratiæ Christi, & Dauid proph. psal. suo 18. dixit, In oẽm terram exiuit sonus eorum, qui in alio etiã loco cecinit, viderunt oẽs termini terræ salutare Dei nostri; quod & Iacob testatus est, dum ait, Salutare tuũ expectabo Dñe, vt etiam refert Dionys. Cartuensis super Matth. c. 22. art. 36. Secundũ tempus fuit adueniente Dño cum Angelo nunciante Saluatorẽ mundi Virgo cõcepit. Tertium fuit post primũ aduentum, & tunc ante mortem Christi, & post mortẽ consideratur, sonus post aduentum exiuit quando verbum caro factum est pastoribus ab Angelo nunciatum, quod Iesus natus est, & tunc pastores cœperunt loqui ad inuicem. Exiuit etiam sonus post illum aduentum quando Magi ab oriente venerunt Hierosolymã dicentes, vbi est qui natus est Rex Iudæorum. Atq; etiam exiuit, quando multitudo copiosa audiuit Iesum Hierosolymã venisse, quare ramos palmarũ accipientes ei aduenienti obuiã processerunt clamantes osanna benedictus qui venit in nomine Dñi Rex Israel. Atq; etiam exiuit, quãdo turba multa Iesum sequebatur, quia videbat signa, quę faciebat Iesus, cęcos illuminando, infirmos curando, mortuos suscitando, aquã in vinũ conuertendo, & alia penè innumerabilia signa faciẽdo, quæ omnia diuina opera facta fuerunt. Necnõ etiã exiuit, quando Iesus Apostolis suis dixit: Ite & prædicate Euangelium omni creaturæ, quę voces oẽs humanæ fuerunt vna excepta, quæ Angelica fuit, quãdo scilicet Angelo nunciãte Maria concepit. Num autẽ Apostoli post mortem Christi prædicauerint vniuersaliter per mundũ vniuersum, vt Iesus præceperat, sequens declarabit oratio. Christus Iesus quãtum eius verbi sententiã intelligo, dixit, & Apostolis pręcepit, vt prophetias adimpleret, quarum una illa Dauidis fuit psal. 18. de qua supra, vbi vt S. Petrus Apost. declarat, quẽadmodum in actibus legitur Apostolorum, prophetasse certissimum est ijs verbis, In oẽm terrã exiuit sonus eorum. Quam uocem etiam refert Papa in c. ita dñus 19. dist. in prin. & sic exponitur illud uerbum, exiuit, pro exibit, & idem Propheta psal. 76. Viderunt te aquæ Deus, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi, & in alio loco psal.

Tẽpus incarnationis, passionis & gratiæ Christi oẽs Prophetę a Samuel et deinceps nunciauerunt.

Sñm tempus quo fides fuit nunciata.

Tertiũ tempus.

Sonus post aduentũ de Christo primus & prima vox.

Sonus secundus & secũda vox.

Tertia vox.

Quartus sonus & quarta vox additur.

Quintus sonus etiã additur.

voces ĩ Christo humanæ fuerunt vna excepta quæ Angelica fuit.

Dauidis prophetia.

Exiuit pro exibit.

psal.97. Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri dixit, idest, uidebunt, scilicet tempore Apostolorum quod uidere non potuerunt tempore Prophetarum, ut beatus Io. Chrysost. super Matth.5. c. declarat, quãdo dicit quod nõ misit Apostolos Dñus Iesus ad unam, duas, decem, uel uiginti urbes, prouincias, uel ciuitates, sicut misit Prophetas, sed ad omnẽ prorsus terrã, ac mare, totumq; mundum, & sic uerbum illud viderunt, pro videbitur declaratur, quem dicẽdi modum pręteritum pro futuro hebraica etiam proprie seruat lingua. Venit enim Iesus adimplere leges Moysis, & sanctorum Patrum prophetias, non autem soluere, vt apud etiam Matth. scriptum c.5. reperitur. Et in alio loco Dñus etiã dicit eritis mihi testes in Hierusalẽ, & in omni Iudęa, & Samaria vsq; ad vltimum terræ, vt in Actib. Apost. c.4. Verba enim plana sunt, & aperte locutus est ad discipulos Iesus, vt prophetias adimpleret. Et credẽdum est ipsos discipulos generatim, & cõiter omnibus gentibus, ac nationibus annunciasse post mortẽ Christi, & imperata Saluatoris fecisse, qui dixit, Ite & predicate; Quemadmodum etiã Marci testimonio aperte probatur, & cõfirmatur ijs verbis, illi autẽ profecti pręedicauerunt vbiq; tam per se ipsos, quam per alios septuaginta duos, quos Iesus designauit. Elegit.n. Dñs duodecim Apostolos prius pro duodecim tribub⁹ Israel, septuaginta postea propter septuaginta gẽtiũ linguas erudiendas. Apostoli autẽ in formã Episcoporum, in formã autẽ sacerdotum septuaginta duos, non.n. profecti sunt Apostoli, & alij nisi post mortem Christi, vt latius infra declarabitur, quin etiam August. ipse demonstrat vbiq; fidem prædicatã in c.13. & 73. cõt. litt. pet. cũ dicit, sicuti per verba Dei nouimus vbi nam paradisus fuerit plãtatus, sic per verba Christi vbi nã sit catholica Ecclesia didicimus, per oẽs.n. inquit gentes idẽ August. incipiens ab Hierusalem: si per omnes gentes Ecclesiã esse didicimus, quid est adhuc cur nõ & fides etiã vbiq; gentiũ esse, & vbiq; pręedicata iure dicatur, in qua fuit ecclesia desponsata, quę aliud non est, quã fideliũ congregatio & cõuentus, nõ autẽ synagoga: Ita si fides non est per oẽs gentes, nec ecclesia esse poterit, est.n. ecclesia per oẽs gẽtes, vt August. dixit, est & fides quoq; & omnib⁹ gẽtib⁹, & per omnia loca prædicata, & anuunciata, sine qua ecclesia catholica stare

Viderũt idest videbũt.

Apostolos misit Deus ad omnẽ terrã & mare totum.

Præteritum prõ futuro hebraica et lingua seruat.

Misit dñus Apostolos prædicare p totum mundũ vt pphetias adimpleret.

[illegible] prius elegit duodecim Apostolos.

Apostoli post Christi mortem profecti sunt prædicare per totum orbem.

Aug. demonstrat fidem vbique prædicatam.

Ecclesia catholica quid

ſtare non poteſt. Alibi quoque dixit Auguſtinus quadripartita veſtis domini noſtri Ieſu Chriſti quadripartitam deſignat noſtri Saluatoris Eccleſiam toto ſcilicet qui ex quatuor partibus conſtat terrarum orbe diffuſam, & omnibus eiuſdem partibus æqualiter, ideſt concorditer diſtributam, vt ab Auguſtino dicitur, propterea quòd alibi in expoſitione pſalmi 86. miſſurum ſe dixit Angelos ſuos, vt colligant electos eius, & dicit electos & nō eligendos de quatuor ſcilicet mundi partibus, orientis ſcilicet occidentis, aquilonis, & meridiei, quæ aſſiduè nominantur in ſacris ſcripturis, vt idem Auguſtinus refert in expoſit. pſal. 86. Nemo itaque dubitet, neque ambigat de fide, quia etiam ipſa ab Hieruſalem cœperit, & omnes gentes impleuerit, ſi Chriſti verba tenemus, & ſi Marco credimus. Et idem Auguſt. cont. pet. c.13. dixit, ſi Chriſti Eccleſia canonicarum ſcripturarum diuinis atque certiſſimis teſtimonijs in omnibus gentibus deſignata eſt, quæ ſine fide non eſt, quicquid attulerint Donatiſtæ, qui dicebant Chriſtum ad duas linguas remanſiſſe, Latinam, & Punicam, & quicquid etiam dixerunt Rogatiani, vel Nuptiani, aut Montenſes nolite credere, firmiſſime inquit, tenete, & nullatenus dubitetis arcam Dei Eccleſiam eſſe catholicam, quæ in omnes gentes eſt, vt idem Auguſt. cont. lit. pet. lib. 2. c. 13. quæ omnes gentes obtinuit, & tunc impletum eſt quod ante tot annos Abrahæ promiſſum eſt in ſemine eius benedici omnes gentes, vt Paulus ad Galat. c. 5. refert. Quam etiam fidem elementa omnia vniuerſaliter omnibus prædicauere, vt de elementali quoque voce hic loquar, quæ nihil aliud eſt, quam ſigna, quæ ipſa elementa faciunt, quæ ſuum auctorem veniſſe teſtata ſunt. Deum enim eſſe Chriſtum, ac veniſſe cæli connexa repleuerūt, quando protinus ſtella, quæ Magos ad Præſepe adduxit, oſtenderunt, atque exercitus Angelorum Saluatoris in lucem editi annunciator paſtoribus apparuit, vt a Solis ortu vſque ad occaſum veri Regis generatio corruſcaret, cum rerum fidem & oriētis regna per Magos ſignificari ac denotari docerent, atque hæc omnia ne Romanorum Imperium laterent, vt Leo Papa dixit in ſuo ſermone. Mare omnibus demonſtrauit, & cunctis gentibus planum fecit, cum ſub plantis eius calcādum ſe præbuit. Terra quoque

Quatuor mundi partes.

Fides ab Hieruſalem cœpit.

Opinio Donatiſtarum, Rogatianorū, Montenſium & Nuptianorū nō eſt tenenda.

Nūc adimpletū ē quod Abrahæ fuit promiſſum.

De voce elementali & qua.

Deum eſſe Chriſtū ac veniſſe cæli connexa repleuere & quando.

Mare etiam omnibus demonſtrauit.

quoque post mortem Saluatoris vniuerso generi humano fidem Christi diuulgauit & aperuit, quando eo mortuo tota contremuit, & tremefacta terrorem ingẽtem mortalibus intulit; quin etiam saxa, parietes & columnæ voces suas, ac gemitus effuderũnt, quibus hæc omnia confirmabant, siquidem tempore mortis eius columnæ scissæ sunt. Illum quoque cognouit, & confessus est infernus, quia hos, quos tenebat, euomuit, ac reddidit. Omnia itaque elementa vniuersali, ac generali voce Christum Dei filium esse demonstrarunt. Cuius etiam sol ipse princeps vitæ & lucis signum dedit, & nuncius factus est, cum radios, ac lumen suum abscondit, & totum mundum obscurauit, vt Dionysius Areopag. testatus est; qui cum in gentilitatis errore adhuc permaneret, eo die quo Christus dominus cruci affixus est, animaduertens præter ordinem, & contra naturam solem obduci, & obscurari clarissima voce dixit, aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina destruetur. Habuit etiam testimonium Spiritus sancti, quando corporali specie sicut columba super ipsum descendit, vt Luc. c. 3. Ac etiam Pater ostendit, quando vox ipsius de cœlo audita est, hic est filius meus dilectus, vt in Matth. c. 3. habuit quoque testimonium Angelorum. Nonnulli fuerũt qui dixerunt fidem de Christo adhuc non esse prædicandam, quæ si prædicãda vbique nunc esset, nobis non vtiq; in tã ingẽti feruore, atq; amore prædicaretur, neq; cum illa Apostolorum dilectione, & charitate. Hodie enim creuit malitia, hodie superabundat iniquitas Charitas vero frigescit iuxta illud Matth. 24. cap. quę tẽporibus Apostolorum feruebat, maximeque vigebat. Sed quicquid sit, id omne ad Theologorum doctrinam reijcio, atque ad eorum iudicium, sciẽtiamque defero. Satis sit in præsentia cognouisse illam redemptoris nostri Iesu Christi ordinationem, atque constitutionem per quatuor mundi partes principales ore Apostolorum peruulgatam, celebratam, atque prædicatam fuisse, ut pluribus ostenditur Augustini auctoritatibus, & confirmat quoque Leo Papa in suis sermonibus cum hæc verba dicit: Duodecim Apostoli acceperunt omnium linguarum loquutionem, vt mundum Euangelio imbuerent. Vnde distributis sibi ipsis terrarum partibus beatissimus Petrus Princeps

Terra et omnibus fidē ipsam diuulgauit & quando.

Saxa parietes & columnæ vocē emiserũt & sua voce fidē de Christo prædicauerunt. Etiā Sol signum dedit & quō.

Eo die quo Christus cruci affix⁹ fuit & mortuus. Sol pter naturā obscuratus est.

Opinio nonnullorū qui dixerũt fidē adhuc nō esse pdicādā. Hodie supabundat malitia & charitas frigescit q̃ tẽporibus Apostolorum feruebat.

Duodecim Apost. acceperũt omniū linguarū loquutionē vt mundū Euāgelio implerent.

Petrus Apostolus ad vrbem Romã missus est. Apostolici ordinis, vt de hoc etiam aliquid separatim attingam, ad vrbem Romam missus Dei arcem, atque domicilium Imperij profectus est; Paulus quoque alloquẽs Romanos in c.5. de se ipso testatur qui ab Hierusalem, vt ipse dicit, vsque ad Illiricum per circuitum Euangelium Christi diuulgauit, quos Roma tamquam principes veneratur, vt not. Iacobus de Valen. super psal. 46. & sic quælibet prouincia veneratur suum principem, veluti Aethiopia Matthæum Apostolum, & Euangelistã, qui sua prædicatione Iudææ expleta, mox Aethiopiam profectus, Christi prædicauit Euangelium, quam prædicationẽ suam, multis quoque miraculis confirmauit, illustremque reddidit.

Paulus Apostol. ab Hierusalẽ vsq; ad Illiricum missus Euãgeliũ diuulgauit. Matthæus Aethiopiam profectus est.

Bartholom. Apostol. ad Indiam missus est. Bartholomæus Apostolus ad Indiam citeriorem, quæ ei in orbis terrarum sortitione ad publicandum Iesu Christi Euangelium obuenerat se contulit recta pergens in Lycaoniam; Is igitur India peragrata publicandi Euangelij officium sibi mandatum fideliter est functus. Thomas verò qui & Didimus Galilæus post acceptum Spiritum sanctum profectus est similiter ad denunciandum Christi Euangelium Partis, Medis, Persis, Brachmanis, Hircanis, necnon & Bactrianis fidei, ac vitæ Christianæ præcepta tradidit, postremo ad Indos, & ipse quoq; se cõferens eos Christiana religione erudiuit, & quę ad eam colendã pertinẽt omnia docuit, quemadmodum in eius vita scriptum legitur. Simon Cananęus, qui & Zelotes itinere facto in Aegyptũ, ibi quamplurima de fide Christiana concionatus, nomen Dei in vastissimis illis regionibus, & campis, barbaris nationibus, efferatisq; gentibus dissemmauit. Quæ itidem & de alijs Apostolis referri possunt, qui alij aliò profecti prędicationis munus fideliter administrarunt, & fama Christianæ religionis totum orbem terrarum compleuerũt singulis prouincijs lustratis, & longè, lateque peragratis, ita vt ex ore diuino missum illud Dauidis esse videatur. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sonus enim rumor, & fama prædicationis de Christo totum terrarum orbem est peruagata. Obijtque portus omnes, maria, & terras quascumq; sol oriens, & occidens sua luce illuminat, lustratque, ita termini vltimi orbis terrarũ, & quęcumque loca circumquaque adiacent aliquam fidei prædicatę

Thomas Partis, & alijs in locis ad pdicãdũ Iesu Christi Euangeliũ. Idem Tho. Indos etiam Christiana religione erudiuit. Simon Cananęus in Aegyptũ vbi nomen Dei dissemiauit. Alij Apostoli alio profecti prædicationis munus fideliter administrarunt. Fama de Christo p totum mundũ publicata.

notio-

quoque post mortem Saluatoris vniuerso generi humano fidem Christi diuulgauit & aperuit, quando eo mortuo tota contremuit, & tremefacta terrorem ingētem mortalibus intulit; quin etiam saxa, parietes & columnæ voces suas, ac gemitus effuderunt, quibus hæc omnia confirmabant, siquidem tempore mortis eius columnæ scissæ sunt. Illum quoque cognouit, & confessus est infernus, quia hos, quos tenebat, euomuit, ac reddidit. Omnia itaque elementa vniuersali, ac generali voce Christum Dei filium esse demonstrarunt. Cuius etiam sol ipse princeps vitæ & lucis signum dedit, & nuncius factus est, cum radios, ac lumen suum abscondit, & totum mundum obscurauit, vt Dionysius Areopag. testatus est; qui cum in gentilitatis errore adhuc permaneret, eo die quo Christus dominus cruci affixus est, animaduertens præter ordinem, & contra naturam solem obduci, & obscurari clarissima voce dixit, aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina destruetur. Habuit etiam testimonium Spiritus sancti, quando corporali specie sicut columba super ipsum descendit, vt Luc. c. 3. Ac etiam Pater ostendit, quando vox ipsius de cœlo audita est, hic est filius meus dilectus, vt in Matth. c. 3. habuit quoque testimonium Angelorum. Nonnulli fuerūt qui dixerunt fidem de Christo adhuc non esse prædicandam, quæ si prædicāda vbique nunc esset, nobis non vtiq; in tā ingēti feruore, atq; amore prædicaretur, neq; cum illa Apostolorum dilectione, & charitate. Hodie enim creuit malitia, hodie superabundat iniquitas Charitas vero frigescit iuxta illud Matth. 24. cap. quę tēporibus Apostolorum feruebat, maximeque vigebat. Sed quicquid sit, id omne ad Theologorum doctrinam reijcio, atque ad eorum iudicium, sciētiamque defero. Satis sit in præsentia cognouisse illam redemptoris nostri Iesu Christi ordinationem, atque constitutionem per quatuor mundi partes principales ore Apostolorum peruulgatam, celebratam, atque prædicatam fuisse, ut pluribus ostenditur Augustini auctoritatibus, & confirmat quoque Leo Papa in suis sermonibus cum hæc verba dicit: Duodecim Apostoli acceperunt omnium linguarum loquutionem, vt mundum Euangelio imbuerent. Vnde distributis sibi ipsis terrarum partibus beatissimus Petrus Princeps

Terra etiā omnibus fidē ipsam diuulgauit, & quando.

Saxa parietes & columnæ vocē emiserūt: & sua voce fidē de Christo prædicauerunt. Etiā Sol signum dedit & quō.

Eo die quo Christus cruci affix' fuit & mortuus, Sol pter naturā obscuratus est.

Opinio nonnullorū qui dixerūt fidē adhuc nō esse pdicādā. Hodie. supabundat malitia & charitas frigescit q̄ tēporibus Apostolorum feruebat.

Duodecim Apost. acceperūt omniū linguarū loquutionē vt mundū Euāgelio imbuerent.

ſita, & perfectiſſima efficit, quæ tota eſt in ſingulis perſonis vno eodemque tempore, & tota ſimili modo in qualibet ipſarum, modo mirabili, ex quo tanta paritas, tantaque æqualitas prouenit.

Vnde tanta æqualitas paritasq; inter diuinas perſonas.

Sed hic nobis magnam illud generare & generari, atq; illud ſpirare ac ſpirari afferunt dubitationem, cum inæqualia prorſus eſſe cenſeantur; quis enim dicere poterit dignius non eſſe generare, quàm generari? aut quis vnquam negabit præſtantius non eſſe ſpirare quàm ſpirari? aut dare, quod beatius eſt, quàm accipere? Si enim, (vt aliquibus placuit) per æquipollentiam hæc fieri dicuntur, nondum ſatis dubio fieri videtur cum & perſonæ ipſæ inſeparabiliter operentur, & quando æquipolleret vni, alteri quoque ſimul æquipolleret, & ob id fieret, quod Pater nedum Filium generaret, ſed & ſemetipſum, & ita ſimiliter, Pater & Filius ſeipſos ſpirarent, quod nefas eſt dicere, & abſurdum. Eſt enim Patris generatio, & Patris, & Filij ſpiratio, vt in capitulo De Myſterio ſanctiſſimæ Trinitatis, quarum rationem, & modum nec humana mens, neque Angelica capere poteſt. Has enim operationes Theologi ad intra, vocant, quas ſibi ſoli Deus reſeruauit, & illarum ſcientiam, atque cognitionem non per cauſas, naturaleſque rationes, ſed quantum ipſe reuelauit nobis, conceſſit, quod ad fidem ſatis fuiſſe videmus. Perquirere vero an illud generare ac generari, & illud ſpirare ac ſpirari æqualia ſint, aut inæqualia, ſiue inæquales, ſuperfluum videtur, cum huiuſmodi ſciri nequeant niſi prius quonam modo Pater Filium generet, & quo pacto Pater & Filius Spiritum ſanctum ſpirent aut producant, intelligatur: quod perquirere neceſſarium foret, ſi quis per cauſas, & naturales rationes talia ſcire, intelligereq; cuperet. Verum quia has rationes & cauſas humana mens (vt iam pluries dixi) capere nequit, ad illam, quæ reuelationis eſt, ſcientiam & cognitionem accedere neceſſe fuit, quæ illas omnino ſimiles & æquales eſſe demonſtrat. Quis enim affirmare audebit diuinas perſonas inter ſe inæquales eſſe, ſi vna eademque diuina ipſarum eſſentia eſt, quæ tota eſt in ſingulis perſonis, & tota ſimul

Patris generatio vera & Patris & Filij quoque ſpiratio.

Operationes diuinarũ perſonarum humana mens neq; Angelica capere poteſt.

Quærere an generare & generari & ſpirare et ſpirari æqualia ſint ſuperfluũ eſt & qua ratione.

Ratio quare inæquales diuinæ perſonæ dici non poſſunt.

& co-

Diuinæ pſonæ aliud nihil ſunt quã ipſa diuina eſſentia.

Diuinæ pſonæ ſemper & omnino inſeparabiliter operantur.

Diſtinctio diuinarũ pſonarũ ẽ adeo ſimplex q̃ nullum aliũ pducit effectũ pter illã ſimplicẽ diſtinctionem.

Paternitas & filiatio in abſtracto inæquales sũt.

& eodem tempore in qualibet ipſarum, ac eo magis quia ipſæ diuinæ perſonæ aliud nihil ſunt, quàm ipſa diuina eſſentia, inconfuſa, incommutabilis, incommiſta, ſimplex omnino, & perfectiſſima. Neque dicere quiſpiam poterit ipſas diuinas perſonas non eſſe æquales, cum ſemper, & omnino inſeparabiliter operentur, & quicquid vna ex illis operatur, omne id & totum operantur & aliæ. Aut quis dicere, affirmareq́; poterit non eſſe illas æquales? ſi illarum diſtinctio ſimplex eſt, quæ nullum aliũ effectum, neque diuerſum, neque contrarium producit. Omnes enim diuinæ perſonæ æquales ſunt æqualitate vnitatis diuinæ eſſentiæ, inſeparabiliumq́; actionum, & operationum ipſarum, & ratione diſtinctionis, quæ ſimplex omnino eſt, & nullum aliũ parit effectum, neque diuerſum, neque contrarium. Cum vero paternitatem, filiationemq́; aut generare aut generari in abſtracto, aut in creaturis cõſideramus inæqualitatẽ, maioritatẽq́., & minoritatẽ inter ipſas diuinas perſonas eſſe oĩno iudicabimus, vt etiã in illo alio c. An vna ſit maior altera magis late copioſeq́; diſſerui, vbi nec vnam eſſe maiorem, nec alteram minorem apertè demonſtraui, & alia multa etiam de æqualitate perſonarum diuinarum excogitaui. Cætera verò, qui ſubtilior erit, & magis curioſus, ille cogitet, & perquirat.

Vtrum vna diuinarum Perſonarum ſit maior, & alia minor.

Praua Arrij opinio.

Quare Athan. in ſuo ſymb. verba illa, æqualis gloria coæterna maieſtas addidit.

ET ne quis vnam diuinarum perſonarum maiorem, & aliam minorem eſſe credat, quemadmodum male & perperam Arrius arbitratus eſt ut Iacob. de Valentia in ſua expoſitione ſymboli Athanaſij refert, Idem Athanaſius in ſuo eodem ſymbolo illa verba addidit, Aequalis gloria coæterna maieſtas. Satis ſuperq́ue enim in illo capitulo de æqualitate perſonarum quanta ſit in omnibus ipſarum æqualitas, tum in eſſentia, tum etiam in actionibus, operationibuſq́ue, tum in diſtinctione quoque illarum, demonſtraſſe cenſeo; quarum profecto non tanta eſſet, ſi vna maior, aliave minor exiſteret. Et licet in proprie-

tatibus

sita, & perfectissima efficit, quæ tota est in singulis personis vno eodemque tempore, & tota simili modo in qualibet ipsarum, modo mirabili, ex quo tanta paritas, tantaque æqualitas prouenit.

Vnde tanta æqualitas paritasq; inter diuinas personas.

Sed hic nobis magnam illud generare & generari, atq; illud spirare ac spirari afferunt dubitationem, cum inæqualia prorsus esse censeantur; quis enim dicere poterit dignius non esse generare, quàm generari? aut quis vnquam negabit præstantius non esse spirare quàm spirari? aut dare, quod beatius est, quàm accipere? Si enim, (vt aliquibus placuit) per æquipollentiam hæc fieri dicuntur, nondum satis dubio fieri videtur cum & personæ ipsæ inseparabiliter operentur, & quando æquipolleret vni, alteri quoque simul æquipolleret, & ob id fieret, quod Pater nedum Filium generaret, sed & semetipsum; & ita similiter, Pater & Filius seipsos spirarent, quod nefas est dicere, & absurdum. Est enim Patris generatio, & Patris, & Filij spiratio, vt in capitulo De Mysterio sanctissimæ Trinitatis, quatum rationem, & modum nec humana mens, neque Angelica capere potest. Has enim operationes Theologi ad intra, vocant, quas sibi soli Deus reserauit, & illarum scientiam, atque cognitionem non per causas, naturalesque rationes, sed quantum ipse reuelauit nobis, concessit, quod ad fidem satis fuisse videmus. Perquirere vero an illud generare ac generari, & illud spirare ac spirari æqualia sint, aut inæqualia, siue inæquales, superfluum videtur, cum huiusmodi sciti nequeant nisi prius quonam modo Pater Filium generet, & quo pacto Pater & Filius Spiritum sanctum spirent aut producant, intelligatur: quod perquirere necessarium foret, si quis per causas, & naturales rationes talia scire, intelligereq; cuperet. Verum quia has rationes & causas humana mens (vt iam pluries dixi) capere nequit, ad illam, quæ reuelationis est, scientiam & cognitionem accedere necesse fuit; quæ illas omnino similes & æquales esse demonstrat. Quis enim affirmare audebit diuinas personas inter se inæquales esse, si vna eademque diuina ipsarum essentia est, quæ tota est in singulis personis, & tota simul & co-

Patris generatio vera est & Patris & Filij quoque spiratio.

Operationes diuinarũ personarum humana mens neq; Angelica capere potest.

Quærere an generare & generari & spirare et spirari æqualia sint superfluũ est & qua ratione.

Ratio quare inæquales diuinæ personæ esse non possunt.

& eodem tempore in qualibet ipsarum, ac eo magis quia ipsæ diuinæ personæ aliud nihil sunt, quàm ipsa diuina essentia, inconfusa, incommutabilis, incommista, simplex omnino, & perfectissima. Neque dicere quispiam poterit ipsas diuinas personas non esse æquales, cum semper, & omnino inseparabiliter operentur, & quicquid vna ex illis operatur, omne id & totum operantur & aliæ. Aut quis dicere, affirmareq; poterit non esse illas æquales? si illarum distinctio simplex est, quæ nullum aliũ effectum, neque diuersum, neque contrarium producit. Omnes enim diuinæ personæ æquales sunt æqualitate vnitatis diuinæ essentiæ, inseparabiliumq; actionum, & operationum ipsarum, & ratione distinctionis, quæ simplex omnino est, & nullum aliũ parit effectum, neque diuersum, neque contrarium. Cum vero paternitatem, filiationemq; aut generare aut generari in abstracto, aut in creaturis cõsideramus inæqualitatẽ, maioritatẽq., & minoritatẽ inter ipsas diuinas personas esse oĩno iudicabimus, vt etiã in illo alio c. An vna sit maior altera magis late copioseq; disserui, vbi nec vnam esse maiorem, nec alteram minorem apertè demonstraui, & alia multa etiam de æqualitate personarum diuinarum excogitaui. Cætera verò, qui subtilior erit, & magis curiosus, ille cogitet, & perquirat.

Diuinæ pſonæ aliud nihil ſunt quã ipſa diuina eſſentia.

Diuinæ pſonæ ſemper & omnino inſeparabiliter operantur.

Diſtinctio diuinarũ pſonarũ ẽ adeo ſimplex qđ nullum aliũ pducit effectũ pter illã ſimplicẽ diſtinctionem.

Paternitas & filiatio in abſtracto in æquales sũt.

Vtrum vna diuinarum Personarum sit maior, & alia minor.

ET ne quis vnam diuinarum personarum maiorem, & aliam minorem esse credat, quemadmodum male & perperam Arrius arbitratus est ut Iacob. de Valentia in sua expositione symboli Athanasij refert, Idem Athanasius in suo eodem symbolo illa verba addidit, Aequalis gloria coæterna maiestas. Satis superque enim in illo capitulo de æqualitate personarum quanta sit in omnibus ipsarum æqualitas, tum in essentia, tum etiam in actionibus, operationibusque, tum in distinctione quoque illarum, demonstrasse censeo; quarum profecto non tanta esset, si vna maior, aliave minor existeret. Et licet in proprie-

Praua Arrij opinio.

Quare Athan. in suo symb. verba illa, æqualis gloria coæterna maiestas addidit.

tatibus

tatibus proprijs, seu personalibus, quæ præsenti quæstioni causam præbent, alia & diuersa, seu contraria forsan ratio videatur, cum Patrem a nullo, & ex se esse, & Filium a Patre solo esse, ac Spiritum sanctum ab vtroque procedere Catholica fide credamus; tamen (etsi inter ipsas æquales esse dixi) in istis tantum distingui diuinas personas arbitror. Et quamuis beatius sit dare, quàm accipere (vt in superiori capitulo dixi) cum Filius a Patre habeat, & Spiritus sanctus ab vtroque recipiat; non tamen vna maior est, & alia minor, vt quæ sequuntur declarant. Diuina essentia (vt regula, quæ in Theologia habetur, nos docet) est summè vna, vt de consec. dist. 3. & in c. 1. de summa Trinit. ext. in verbo natura, & ibi glos. non diuisibilis in plures essentias, & quamuis diuinæ personæ, in cuius diuinæ essentiæ vnitate sunt, inter se distinctę sint, non in essentia tamen, cum distinctio tantum sit in personis, vt alia regula in Theologia dicit, non tamen vna maior est, aliaue aliquo modo minor; Cum aliud non sint ipsę diuinæ personæ, quàm ipsa diuina essentia, quæ indiuisibilem habet vnitatem, & est tota in singulis, & tota in qualibet ipsarum pari modo, non in partes diuisa, sed sine confusione coniuncta, vt Athanasius in suo symbolo dixit, & vno eodemq; tẽpore simul tota in totis, quod est illud magnum, & admirabile mysterium, & arcanum; quòd si vna maior, aliaue minor existimaretur, cum ipsæ diuinæ personæ aliud nihil sint, quàm ipsa diuina essentia, vt in dicto c. damnamus & in dicta glos. in verbo Natura eo. tit. Tunc ipsa diuisa sine dubio, & distincta, (vt natura diuisionis patitur) censeretur, quod est contra regulam Theologicam, quæ habet, quod diuina essentia non est diuisa, neque diuisibilis, neque distincta, neque distinguibilis, quòd si non esset diuisa, esset saltim mutabilis, vel mutaretur si maior & minor censeretur, neque id sine aliqua sui mutatione fieri posset, & alteri regulæ contradiceret, quia diuina essentia numquam mutatur, vt in dicto c. 1. & in c. damnamus §. nos vero, eo. tit. vel. Saltim vno eodemq; tempore diuerso iure censeretur, contra aliã regulam iuris, quę declarat, quòd nulla res potest vno eodẽq; tempore diuerso iure censeri. Constat igitur manifeste, quòd vna non est maior, & alia minor. Cum vero paternitatem, filia-

Pater a nullo. Filius a Patre solo. Spũs sanctus ab vtroq.

Dare beatius est quã accipere.

Filius a Pr̃e solũ hẽt, & Spũs sãctus ab vtroq; procedit.

Diuina essẽtia est sũme vna.

Diuina essẽtia nõ est diuisibilis ĩ plures essentias.

Diuinæ personę aliud nihil sunt quã ipsa diuina essentia.

Nota magnũ mysterium.

Diuinæ personę aliud nihil sunt quã ipsa diuina essentia.

Regula est Theologia quod diuina essentia non ẽ diuisa neque diuisibilis.

Diuina essẽtia numquã mutatur.

Iuris regula

Pĩnitas in abstracto & filiatio si considerem̃ tũc maioritate et minoritatẽ videmus.

Declaratio verborũ sm̃ diuinitatẽ.

Gñare & generari ac pducere et pduci qm̃o in diuinis sm̃ aliquos.

Regula Theologia.

Omnis actio diuinę essentia, est ipsa eadẽ diuina essentia.

Accidens in diuina essentia esse non potest.

Diuina essẽtia omni cõpositione caret.

Distinctio diuinarũ psonarũ aliud nihil præsupponit, q̃ ipsã simplicẽ distinctionẽ.

Praua Arrij opinio.

tionemq́ue in abstracto, absolutè, & simpliciter, aut in creaturis consideramus, Patrem scilicet vti Patrem Filio digniorem, maioremue esse fateamur oportet, in diuinis verò personis illa contemplando, cum aliud nihil sint, quàm ipsa diuina essentia, etsi inter se distinctæ sunt, maiorem vnam alia non esse, testatur idem Athanasius in eodem symbolo, quando dicit, æqualis Patri secundum diuinitatem, idest, secundum diuinæ essentiæ vnitatem, quia de Filio in diuinitate hic sermo habetur. Nec nos afficiat illud generare, ac generari, & illud producere, ac produci, quoniam per æquiualentiam diuinæ essentiæ (vt nonnullis visum fuit) fieri videntur. Aequiualet enim ipsa diuina essentia paternitati, filiationi, & spirationi simul & æqualiter, prout illis conuenit, quæ nec aliud sunt illa generare scilicet & generari, ac spirare & spirari, quàm ipsa diuina essentia. Regula enim est in Theologia, quod omnis actio ipsius diuinæ essentiæ, est ipsa eadem diuina essentia, nec aliud vltra, neque extra, vt glos. dixit in cap. 1. in verbo Natura eodem tit. cum accidens aliquod in ipsa diuina essentia esse non possit, nec illæ diuinæ personæ ob eamdem causam maius aliquod neque minus habent propter diuinæ essentiæ vnitatem, & simplicitatem, cuius diuinitatis simplicitatisq́ue diuinæ essentiæ causa, quam indiuisibilem omnino esse demonstraui, immutabilemq́ue, & omni compositione carentem, nulla est maioritas, nullaue ipsarum minoritas, sed summa paritas, similitudo, & æqualitas, non solum in æternitate, magnitudine, & potestate, vt in capitulo de æqualitate personarum dixi; sed & in perfectione, & omnibus alijs, quæ de Deo, & diuinis personis dici possunt, etsi personæ inter se distinctæ sunt, quia illarum distinctio aliud nihil dicit, & aliud nihil designat præter illam puram, simplicem, & absolutam distinctionem, quam necessariam fuisse dico; cum alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti, vt Athanasius dixit, quæ nisi distinguerentur, alia atque alia persona non diceretur: quæ omnia cum bene considerantur, os claudunt omnibus dicentibus vnam esse maiorem, aliã vero minorem, vt Arrius ille arbitratus falso est, quando Patrem videlicet vti Patrem in di-

in diuinis consideramus, quia semper Filius Patri est æqualis, & vtrique Spiritus sanctus & nulla maior, nullaque minor est, sed tantum simplici & pura absolutaque distinctione distinguuntur, quæ nullam affert inter ipsas diuinas personas alterationem, neque augumenti, neque diminutionis, vt dicamus semper diuinam essentiam esse immutabilem, & consequenter ipsas diuinas personas, quas nihil aliud esse declaraui præter illam diuinam essentiam, etsi inter se diuina illa distinctione distinctæ sunt. Et quamuis Pater a nullo, & Filius a Patre habeat, & Spiritus sanctus ab vtroque recipiat, quæ dignitatis sunt, dignius enim esse videtur generare quàm generari, & dare quàm ab alio accipere; tamen hæc non mutant naturam æqualitatis personarum diuinarum, sed semper (vt ex iam dictis demonstraui) sunt pares, similes, & æquales, nec alia res dicuntur; quòd si alia res dicerentur generare & alia generari, Pater dici posset aliquo modo Filio dignior & maior, sed cum Deitas sit in Patre, & Filio, sequitur quòd eadem res sit in vno, quæ est in alio, immo res illa, quæ est generare, est in Filio, quia Deitas (quamuis Deitas non videatur æquiualere ipsi generare prout in Filio consideratur, ipsa tamen est in Filio). Nam si Filius est illa res, quæ est generari, & Pater illa, quæ est generare, & illa, quæ est generare illa eadem est, quæ & generari; quicquid habet Pater formaliter habet Filius, & Spiritus sanctus, vel formaliter, vel realiter, aut idempticè, & quicquid habet Filius, habet Spiritus sanctus, vel formaliter, vel realiter, aut idempticè, & quicquid habet Spiritus sanctus habent Pater, & Filius pari modo; illa ergo eadem sunt in omnibus personis, sed non eadem eodem modo sunt in omnibus personis, consideratione tamen & distinctione: qua de causa aliqua personis appropriata reputantur non distincta (licet personæ distinctæ sint).

Sẽper Filius in diuinis æqualis ẽ Patri & vtriq; Spũs sãctus.

Diuina essẽtia semp̃ immutabilis et consequẽter diuinæ personæ.

Dare dignitatis est.

Gñare & generari ac spirare et spirari in diuinis non mutant nãm æqualitatis diuinarũ p̃sonarũ.

Ratio quare eadẽ res est in vna p̃sona sicut & in alia.

Quicq̃d habet Pr̃ formaliter habet et Filius & Spiritus sanctus vel formaliter vel realiter aut idẽptice

Nos enim ipsi considerare possumus quomodo quinarius numerus dexteræ manus indistinctus sit in sinistra, vbi nec quinarius alius est a quinario sinistræ, nec vno modo in vna, nec alio modo in alia, nec in partes diuisus, qui totus est in manibus, etsi digiti vnius manus alij sunt a digitis alterius.

Quinarius dexteræ manus alius nõ est a quinario sinistræ.

Nec minus credere debemus Filium a principio Patre minorẽ; nam hoc quod animalis generatio de potentia ad actum, & de imperfectione ad perfectionem paulatim procedat, in diuina generatione minime contingit, vt sanctus Thomas in sua summa contra gentiles lib.4.c.11. dixit. Firma itaque remanet illa conclusio, quod vna diuinarum personarum non est maior, nec alia minor, quod si ab hac sententia recederemus in errorem vtique prolaberemur. Vnde discordiæ potius rixæ, dissensiones, & bella multa, tandem in cælis orirentur, vt in alio c. iam ostendi. Diuersitas enim maioritasque, & minoritas discordiarum, malorumq; omnium causa semper & origo fuere, quæ numquã in cælis (Luciferi superbia postposita) extiterunt, nec sunt, nec erunt propter magnam illam diuinæ essentiæ vnitatem, simplicitatemq; & magnam in omnibus personarum diuinarum æqualitatem, quam superius etiam docui. Quamobrem & Beda nullum potuit, inquit, esse maius pacis indicium, quàm vna totum orbem descriptione cócludi, & Magister etiam sententiarum in suo libro de Trinit. scriptum reliquit, Patrem Filio non esse maiorem, neque Filium Spiritu sancto, neque duas illarum maiores vna, neque tres duabus, neque maiorem quantitatem in vna vel duabus, quàm in tribus, vel in tribus duabusque, quàm in vna, propter ipsius diuinæ essentiæ indiuisibilem vnitatem. In igne verò a quo motus, lux, & calor procedunt, diuersum quippe atque aliud iudicamus, cum motus lux & calor, qui ab ipso igne procedunt, diuersos inter se ipsos esse videamus, atque ab ipso igne diuersos, & diuersas quoq; habere operationes. Motus enim ignis suo continuo motu mouendo operatur, lux verò lucendo, & calor calefaciendo, qui nec simul operantur, (etsi vno eodemq; tempore suas assidue exerceant operationes, distinctè tamen, separateq;) nec alter illorum alterius in operando auxilio indiget, cum quilibet eorum distinctum, atque diuersum sortitus sit officium, & diuersas operationes, vt modo dixi, distinctè, segregateq;, atque separatè pertractant, licet vno eodemq; tempore cum ipso igne sint, & oriãtur. Cum autem ignis est, statim motus est, statim lux & calor est, & quilibet ipsorum (vt dictum est) distinctum habet officium, distinctèq; operatur, & di-

Animalis generatio de potentia ad actũ & de imperfectione ad perfectionẽ paulatim procedit quod in diuina generatione minime cõtingit.

Si vna maior & altera minor esset, discordię bellaq; esset in cęlo.

Nullũ maius indiciũ pacis quàm vna totum orbẽ descriptione concludi.

Diuersi sunt effectus motus, lucis & caloris, & diuersi sũt inter se atque ab ipso igne diuersi & diuersas quoq; habent operationes.

Motus, lux, et calor vno eodemq; tẽpore cũ ipso igne oriunt.

& distinctè ad differentiam diuinarum personarum, quæ simul & inseparabiliter operantur, & illud quod vna potest, & aliam quoque posse non dubitamus, ob indiuisibilem, incommutabilemque diuinæ essentiæ vnitatem, quæ nec similem habet, neque æqualem: Ex quo fit, vt tanta sit paritas, conformitas, & æqualitas inter ipsas personas, quarum nulla maior, nullaue minor existit, sed omnes pares, similes sunt, & æquales. Aequales, inquam, non secundum relationem (quod bene aduertendum est) nec secundum quod a Patre dicitur Filius, sed prout secundum quod in diuinis consideratur, & secundum substantiam, & essentiam diuinam, quarum eadem omnino est. Aequalitas ergo Patris & Filij non est relatio, vel notio, sed naturalis vnitas, & idemptitas, quemadmodum docet Magister sententiarum distinct. 3. Quod enim dixi de Patre, & Filio, illud idem dicendum & de Spiritu sancto asseuero. Nec tantæ paritati, similitudini, atque æqualitati ipsarum diuinarum personarũ contradicit Dominus cum in Matth. c. 14. dicit: Pater maior me est; nam tunc Filius de se ipso tamquam homine loquitur. Neque contradicit idem Dominus quando in Ioan. c. 7. Mea doctrina, inquit, non est mea, sed eius qui me misit, ostendẽdo quàm maior sit Pater ipso Filio in humanitate, manens æternaliter in diuinitate æqualis, sicuti Dominus in Ioan. c. 14. expresse testatur dicens, Creditis in Deum, & in me credite, æqualem se Deo Patri faciendo, dum eamdem ipse de se fidem exigit, quæ habetur de Deo Patre. Itaque Paulus ad Philip. cap. 2. ait: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et alibi idem Apostolus: Cum autem omnia fuerint ei subiecta, tunc & ipse filius subiectus erit, qui omnia illi subiecit, dixit, de Filio scilicet in humanitate; vt August. in suo libro de Trinit. c. 8. declarat. Dicemus igitur Dei Filium esse Deo Patri natura parem, similem, & æqualem, habitu vero, & in forma, quam accepit, in humanitate scilicet minorem, vt idem Augustinus in dicto c. 8. declarat, & Athanasins in suo symbolo.

Diuinæ personæ simul et inseparabiliter operantur.

Aequalitas diuinarum personarum quomodo.

Aequalitas diuinarum personarũ non est relatio neque notio sed naturalis vnitas et idemptitas.

Paritati & æqualitati diuinarum personarum non cõtradicit dñus Iesus in Matth. cap. 14. neque in Io. c. 7.

S. Paulus de æqualitate.

Paul. de Filio in humanitate.

Filius in diuinitate Patri æqualis è in humanitate minor.

DE MY-

DE MYSTERIO S. TRINITATIS, *illiusq; altißimo, & profundißimo arcano, & quomodo ad illius, diuinarumq; persona-rum cognitionem deueniatur.*

Deprecatio Auctoris.

ACTENVS de æqualitate diuinarum personarum, & quomodo vna non est maior altera pro viribus ingenioli mei dixi. Nunc arbor altissima da mihi pennas sicut columbæ, & volabo in supercælestem illam regionem vbi omnis secretorum omnium diuinarum rerum cognitio, & scientia præsertim tanti Mysterij, & arcani sanctissimæ Trinitatis reposita est, quam nedũ humana, sed neq; Angelica mens capere, neq; considerare potest: Aut flecte ramos, & inclina cælos tuos, descende, tange montes, & fumigabunt tuæ diuinitatis mysteria, quod si me destitueris, & ita mẽtis meæ oculos non aperueris ciuitatis tuæ miracula, neq; hoc sanctiss. Trinitatis arcanum cõtemplabor, sed cum Paulo dicere me necesse erit: O altitudo diuitiarũ sapientiæ, & sciẽtiæ Dei quàm incõprehensibilia sunt iudicia eius, & iinuestigabiles viç eius: Quis enim tanti Mysterij & arcani latebras tentare, aut quis illa sua mẽte, atq; intellectu capere poterit, cum Deus ipse, vt Apostolus ait, lucem habitet inaccessibilem. Multa enim extant monumẽta, & scripturç multæ, & libri penè innumerabiles de Deo, & quod Deus est, vt credere nos omnino debemus, & tenemur quia est. Et quamquã infinitæ sint rationes, quç nobis Deum esse aperte ostendunt; attamen magna semper fuit Philosophorũ contentio & cõtrouersia, & diuersç quoq; eorumdẽ opiniones, & sententiæ, cum de Deo simpliciter dicere difficillimũ, arduũq; semper fuerit, vt Cic. in lib. de nat. Deor. scriptũ reliquit, & sanctus quoq; Tho. 1. par. art. 7. nos edocuit. Infinitum enim scibile non esse declarauit Aristo. 2. phys. Et propterea tantus est Deus, Lactãt. Firmian. de ira Dei c. 10. dixit, quod ab homine nec verbis enarrari, neque sensibus æstimari valet. Sed proh quàm difficillimum erit de mysterio sanctiss. Trinitatis, illiusq; altissimo, & profun-

Humana mens neque Angelica potest capere mysteriũ sãctiss. Trinit.

Pauli admiratio.

Deus lucem habitat inaccessibilẽ.

Deum esse multis rõnibus demonstratur.

Fuit controuersia Philosoph. de Deo et diuersæ opiniones.

Deus ab homine nec verbis enarrari pot, nec sẽsibus æstimari

profundissimo arcano differere, cum & mente percipi, intellectuq; intelligi, & ratione comprehendi minime queat; superat enim ipsum omnem sensum, omnemq; intellectum, & omnes intelligẽdi rationes, & sedet super Cherubin, idest, super plenitudinem scientiæ. Sentio enim quod in explicãdo, mysterij huius & arcani magnitudo omnes vires meas excedit, quare mens deficit, & vox silet, & stupore maximo affectus admiror, obmutescoq; & valde timeo non corde, sed ore forsan, aut calamo errare: cum & mente syncera puroq; corde firmiter id semper crediderim, & cęteros fidei articulos non secus ac credit, & tenet sancta mater Ecclesia Catholica. Itaq; hãc summã rem cum timore, & tremore, ac etiam modestia, & mente attenta, atq; omnino deuota tractare institui, quod & quilibet Christianus, ac Deo deuotus facere debet, quia vt August. in libro qui est de Trinitate declarauit, nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Et quamuis, vt Ambros. in sua homil. super Matth. c. 1. retulit, diuina lateãt mysteria, nec facile iuxta Propheticum dictum, quisquam hominũ Dei consilium scire possit, vt idem Ambros. in suo codẽ 1. c. neq; operum omnium, quæ fecit Deus homo certã rationem reddere possit: Tamen ex cæteris dictis, ac Domini præceptis possumus aliquid intelligere. Verũ enim verò cum hoc sanctiss. Trinitatis mysteriũ, & arcanum ab ipsa diuina generatione, illiusq; diuinæ generationis personis procedat, nõ quid ipsa proprie sit exordiri incipiã & enarrare, quę nullo pacto enarrari potest, Isai. c. 13. dicẽte, Generationẽ eius quis enarrabit; sed quod ipsa est & quod Paternitas, & Filiatio, & Spiratio seu processio in diuinis est, pro faciliori intelligentia eorũ, quæ ad declarationẽ sanctiss. Trinit. mysterij, & arcani pertinent principiũ faciã, eaq; pręmittã. Quomodo autẽ diuinarũ personarũ cognitio haberi possit, cum ex re nõ fit secundo loco quantũ in me erit aperiam. Cętera verò quę principalia in hoc præsenti capitulo sunt, de mysterio erunt sanctiss. Trinitatis, & arcano. Tradit enim nobis sacra scriptura illud generationis nomẽ, vt in veteri, nouoq; testamẽto, & in multis alijs sacrę scripturę literis legitur: Ait enim Dñus per Isai. vlt. Si ego qui alijs generationem tribuo sterilis ero? quasi dicat nõ.

Myst. S. Trinit. superat omnem sensũ et oẽs intelligẽdi rationes.

Credere debemus sanctiss. Trinitate illiusq; mysteriũ ac cæteros fidei artic. vt credit & tenet sancta mater Ecclesia Catholica.

Latẽt diuina mysteria

Dei consiliũ quisq̃ hominum facile scire potest.

Operũ q̃ fecit Deus homo certã rõnem reddere non potest.

Diuina generatio enarrari nullo pacto potest.

Principalis istius capitulo intẽtio est de mysterio sanctissimæ Trinitatis.

Et

Et rurſus in alio loco, generationẽ eius quis enarrabit. In pſalmo quoque ſecundo legitur: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et iterum idem in alio loco, ipſe inuocauit me Pater meus es tu. Quam generationem Ioãnes etiã in ſuo primo cap. demonſtrauit, quando verba illa protulit: Et vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti a Patre. Et in alio loco iterum Ioannes, vnigenitus Dei Filius, qui eſt in ſinu Patris, ſcripſit. Et Paulus 1. Hebræorum locutus ait, Cum iterum producit primogenitum in orbem terræ. Et in varijs alijs, diuerſiſque locis tam veteris, quàm noui teſtamenti, ac etiam ſacræ ſcripturæ literis hoc generationis nomen oſtenſum fuit; generationis, inquam, non ſecundum humanitatem, ſed ſecundum diuinitatẽ, qua ab ęterno Filius a Patre ſine matre naſcitur, quẽadmodum & paternitatis, filiationiſq; nomina, quę ſimiliter veteris nouique teſtamenti ſunt, & aliarum ſacrarum ſcripturarum. Dicitur enim Deuteron. 32. Numquid non ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit, fecit, & creauit te? Et in Iſa. c. 63. legitur, Tu domine Pater noſter, & Redemptor noſter à ſęculo nomen tuum. Hæc eadem nomina in nouo ſimiliter teſtamento, & in alijs ſacræ ſcripturæ literis, ſed clariori voce ſæpiſſime tamen expreſſa reperiantur, quando præſertim Dominus Ieſus Matthæi voce c. 12. Ego & Pater vnum ſumus dixit; Et in Ioan. c. 8. idem Dominus ait, ſi me ſciretis. Et Ioan. in ſuo primo cap. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, cecinit. Et alibi Apoſtolus Chriſtum Dei filium confitentem: Benedictus Dominus Deus, & Pater domini noſtri Ieſu Chriſti exclamat. De Spiritu ſancto habetur in Ioan. c. 15. & 16. quando Dominus dixit, Qui a Patre procedit ille teſtimonium perhibebit de me. Sunt & alij loci penè quidem innumerabiles in quibus paternitatis, filiationiſq; nomina, & ſpirationis ac proceſſionis longe ſatis expreſſa reperiuntur, quæ nunc hic prolixitatis euitandæ gratia non refero. Sed quonam modo diuinarum perſonarũ cognitio haberi poſſit nunc hic facile quidem declaro, quod facile etiam declaratur ſi Patris Filius prius audiatur, quod & Patris præceptum eſt, quando videlicet vox illa de cælo intonuit: hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Præcepit enim

Diuina generatio eſt illa qua ab ęterno Filius a Pr̃e ſine matre naſcitur.

Pr̃nitatis filiationiſq; nomina ſunt et veteris & noui teſtamenti.

De Spũ ſancto vbi habetur vide.

Quõ diuinarũ cognitio haberi poſſit.

Præceptum Dei Pr̃is eſt audire illũ

enim Dominus, & expresse mandat Filium audiri, vt in Matth. cap. 11. legitur; quem etiam audiuimus, & bene quidem, quando idem Dominus in eodem cap. 11. dixit, quòd nemo nouit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, quod est summa cognitionis paternitatis, filiationisque, si rectè verba illa considerentur. Sed vt velum tantæ cognitionis ab oculis nostris remoueatur, idem Dominus illa verba in eodem cap. subiunxit, & cui voluerit Filius reuelare: non enim ratione, mente, atque intellectu diuinas ipsas personas comprehendi voluit, & totaliter intelligi, sed reuelatione tantum, vt ipsa duce, etsi non totalis, aliqua saltem diuinarum personarum cognitio, reuelationis scilicet haberetur. Dei enim inuisibilia, idest essentialia Dei attributa, quæ humano generi sunt hodie inuisibilia, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; vt Paulus 1. ad Roman. declarat. Exemplis enim, similitudinibus, coniecturisque, & rationibus rerum creatarum inuisibilia, & essentialia Dei attributa certo quodam modo intelliguntur, non autem ipse Deus, qui lucem habitat inaccessibilem, & quem nullus hominum vidit vnquam, vt Ioan. cap. 10. dixit, neque illas diuinas personas, quas nulla nouit creatura, vt idem quoque Dominus in 11. Matth. docuit. Quæ enim supra rationem sunt, non humana ratione, sed quantum diuinitus reuelantur, noscuntur. Legitur enim Ioannem post sibi diuinitus factam diuinarum personarum reuelationem in suo primo cap. cecinisse, quòd in principio erat vebum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum; vbi ipse quoque paternitatem, filiationemque demonstrat, non autem diuinitatem ipsam, nec quid ipsa sit, neque quid Pater, & quid Filius, aut Spiritus sanctus. Prædicauerunt Christum Prophetæ, diuinitatem verò ipsius neque in Prophetis, neque in Euangelio hæretici quidem cognouerũt dixit Augustinus super Ioan. cap. 10. Stephanus etiam vidit cælos apertos, & Iesum stantem a dextris virtutis Dei. Et hic est verus ille modus diuinas agnoscendi personas Patris scilicet, Filij, & Spiritus sancti: De Spiritu sancto, qui est tertia in diuinis persona, Genes. in princ. sermo factus est cum dicitur: Spiritus dñi ferebatur super aquas; & in Ioan. c. 15. & 16. Quod enim dictũ est de

Nemo nouit Patrem nisi Filius neq; Filium nisi Pater, et cui voluerit Filius reuelare.

Diuina persona non cõprehenduntur rõne neq; intellectu, sed reuelatione tantum.

Dei inuisibilia per ea q̃ facta sũt cõspiciũtur & intelligunt.

Deus lucem habitat inaccessibilẽ.

Quæ supra rõnẽ sunt diuina reuelatione noscuntur.

Ioãni facta fuit reuelatio de diuinis personis.

Prophetæ prædicauerunt Christũ, diuinitatẽ tñ non cognouerũt hæretici neq; in Prophetis neque in Euãgelio.

Spũs sãctus 3. est in diuinis persona.

diuinis personis, illud idem dicendum arbitror & de mysterio sanctissimæ Trinitatis, illiusq; altissimo & profundissimo arcano, quod simili ac pari etiam ratione cognosci potest, vt in Matth. cap. 12. Dominus nos docuit, quando aperta voce dixit: Ego, & Pater vnum sumus; Et in Ioan. quoque cap. 14. idem Dominus, Pater in me est, & ego in Patre similiter ait. Item in eodem cap. qui videt me, videt & Patrem meum locutus est; In quibus omnibus prænotatis locis pluritatem personarum, item & diuinæ essentię vnitatem simul ostendit, quod est magnum illud mysterium & arcanum, quod & intelligere, & ratione comprehēdere maiores nostri non potuerunt, cuius nec alia propria cognitio est, nisi diuinæ illius reuelationis; abscondita enim hæc sunt a prudentibus & sapientibus, & cælestis disciplinæ, idest Christifidelibus qui paruuli nuncupantur, reuelata, vt in Matth. cap. 11. legitur; quæ nec loqui licet si Pauli verba 2. Corinth. considerantur, qui dixit: Audiui arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Nullus enim sermo est mysterij huius & arcani, nullaque consideratio cum a sola Dei voluntate pendat, & sola Dei voluntate fiat; Deficit namque sensus humanus vbi natura non est, sed virtus Dei tantum: Et propterea beatus Vincentius in suo sermone, qui est de Natiuitate Christi, scriptum reliquit, quòd mysteria quæ a sola Dei voluntate pendent, vt hoc sanctissimæ Trinitatis mysterium & arcanum, non nisi diuina reuelatione cognosci possunt, quemadmodum & mysteriū quoque sanctissimæ Conceptionis Domini nostri, quod cum a mera & sola Dei similiter voluntate pendeat, non Patriarchis, neque Prophetis, aut alijs sanctissimis viris, sed beato Michaeli Archangelo, & ab eodem beatæ Virgini docet fuisse reuelatum, quemadmodum & Apostolis mysterium Regni Dei, vt in Luc. cap. 8. legitur. Fidei enim hæc sunt, & in sola scilicet fidei reuelationis cognitione consistunt, quæ cū in Domino facta sint, qui est via, veritas, & vita, vt in Ioan. cap. 14. habetur, certior & firmior est ipsa humana ratione, quæ nos modo huc, modo illuc pro libito nostræ voluntatis impellit; nec fides haberet meritum si nostra hæc humana ratio præstaret experimentum, vt Augustinus 3. epist. scripsit, & Gregorius in suis homilijs super Ioan.

Pr̄ et Filius vnum sunt.

Pater est in Filio & Filius in patre

Qui videt Filiū videt & patrē, & qui uidet Patrē videt & Filium.

Mysterium sanctiss. Trinitatis diuina reuelatione cognoscitur.

Mysteria q̄ a sola Dei volūtate pēdent, diuina solū reuelatione cognosci possunt.

Mysterium sanctissime Cōceptionis B. Michaeli Archangelo & ab eodem beata Virgini fuit reuelatum.

Reuelatio a Dn̄o facta, certior est ipsa humana ratione.

Ioan. cap. 2. & Papa quoque in cap. in domo, post principium, iuncta etiam glos. in verbo; Non deuitare. quod vtique præstaret si comparationibus, exemplis, coniecturisque, aut similitudinibus diuina hæc probarentur, cum nulla quidem creatura sit, quæ Deo, diuinisque personis assimilari, compararique valeat, iuxta illud Prophetæ psal. suo 82. & 88. Deus quis similis tibi? quod & Exodi quoque cap. 15. legitur. Neque aliquod est exemplum, temeritas enim magis est, Ambrosius dixit, quàm diuinarum cognitio, nec minus conuenit diuina huiusmodi rationibus scrutari; nimis namque curiose diuina hæc scrutando a gloria facile opprimimur. Sola enim reuelatio est, & sacrarum scripturarum auctoritas & figuræ, vt in summa Theologiæ legitur, atque etiam miracula, vt etiam ipse docui, quæ & diuinam generationem, diuinasque personas, mysterium & arcanum nobis ostendunt, quod ad fidem satis est, & maior credentium beatitudo; Beatus enim ille est, cui caro & sanguis non reuelauit, sed spiritus Dei, vt in Matth. cap. 16. legitur; nec vlterius perquirere debemus, sed cum Ambrosio magis dicere fas est: Nullum esse exemplum, quo humana comparatio rebus diuinis præstare possit. Quòd si exempla & similitudines diuinam ipsam generationem, mysteriumq; & arcanum nobis aperirent, (cum omnia penè creata ad similitudinem hodie diuinæ generationis, diuinarumque personarum, mysterijque illarum & arcani deducantur) non amplius reuelatione ipsa opus esset; Et frustra Dominus in Matth. cap. 11. dixisset, quòd nemo nouit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, & cui voluerit Filius reuelare: Nec mysterium amplius & arcanum diceretur, neque vera fides esset, quoniam ratio humana, similitudines exempla, comparationesque, & coniecturæ præstarent experimentum, vt Augustinus in sua 3. epistola, & Gregorius in suis homilijs super Ioan. cap. 2. & Papa in præallegato cap. in domo iuncta glos. itidem in verbo, deuitare, dixerunt. Sed res certissima, & omnibus notissima videretur, carens omni penitus fide; vera enim, vt inquiunt ipsi, fides est credere quod proprijs oculis etiam mentis non videmus. Et cum exempla similitudines, & coniecturæ in medium adducuntur impietas magis est, quàm

Nulla creatura Deo diuinisq; personis assimilari comparariq; potest.

Non cõuenit diuina rõnibus scrutari ne a gloria facile opprimamur; nã temeritas magis est.

Maior credentiũ beatitudo est in reuelatione.

Omnia pene creata hodie ad similitudinem diuinæ generationis, mysterij & arcani deducuntur.

Non esset fides si rõ humana præstaret cognitionem.

Vera fides ẽ credere quod proprijs oculis non videmus.

Impietas magis & exẽpla adducere et cõiecturas de sanctiss. Trinit. mysterioq; illius et arcano.

fides, cum contra potius ac magis facere videantur quàm pro, vt beatus Vincentius in suo sermone qui est de Trinitate testatum reliquit; Nec tanta siquidem similitudo afferri potest quin maior dissimilitudo reperiatur, periculosè enim similitudines, exẽpla, coniecturæ valde sunt & rationes, quæ si bene considerentur, vt non credamus suadent magis, cum præsertim magnum illud diuinæ essentiæ vnitatis mysterium trium diuinarum personarum a se inuicem distinctarum consideramus, cuius diuinitas, & indistincta vnitas facit illas tres diuinas personas, vnum & idem in essentia tamen esse, quod in creaturis considerare nedum arduum, sed & perdifficile est & impossibile, cum hoc sola ipsa diuina essentia faciat, & proprium præcipuumq́ue diuinarum sit personarum; quod & dominus quidem Iesus manifeste demonstrat, quando in Matth. cap. 12. locutus dixit, Ego & Pater vnum sumus, ad diuinas personas vnitatem essentię simul cum diuinarum personarum distinctione referendo, non autem ad creaturas. Quod enim dictum est de Patre, & Filio, illud quoque dicendum censeo & de Spiritu sancto, qui propter naturæ diuinę vnitatem vnus est cum Patre, & Filio, qui totus est in Patre, & Filio, quemadmodum & totus est Filius in Patre, & Spiritu sancto, & totus quoque in verbo Pater, & Spiritus sanctus: vnde prouenit illudq́ue fit, quòd qui videt Patrem, videt & Filium, & Spiritum sanctum, & qui videt Filium, videt & Patrem, & Spiritum sanctum, & qui videt Spiritum sanctum, videt similiter & Patrem, & Filium simul, propter singularem ipsarum diuinarum personarum Deitatem, & essentiæ vnitatem; quare Ioan. in sua epistola Canonica; Tres (inquit) sunt qui testimonium dant in cælo Pater, verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt, vna essentia, & vna diuinitas, non autem vt creaturæ, quæ cum inter se distinctæ sint, non vnum & idem sunt, sed plures, & diuersæ: etsi aliquando dicatur quòd vna sit duorum, vel pluriũ voluntas, quorũ non vna propriè, sed plures & diuersæ sunt, & distinctæ illorũ volũtates, ad vnũ verò finem tendentes, impropriè enim duorũ vel plurium voluntates vnum dicũtur & vna voluntas. Non itaque duæ res creatæ donec distinctæ sunt, vnum & idem dici possunt, sed duæ semper, & distinctæ. Videmus

Vnitatẽ in creaturis cõsiderare per difficile ẽ & impossibile.

Triũ vnitas propria est diuinarũ personarum.

Qui videt Patrẽ videt & Filiũ & Spũm sãctũ & qui videt Filiũ videt & Patrẽ & Spũm sãctũ & qui videt Spũm sãctũ videt similiter & Patrẽ & Filiũ simul.

Duorum uel pluriũ volũtas quomodo

mus etenim ceram quæ cum in partes aliquando distincta sit, si tamen partes illæ simul & in vnum iunguntur & copulantur, vnũ & idem quoque in essentia sunt, absque aliqua tamen partium distinctione: ad differentiam verò diuinarum personarum, quæ etsi vnum, & idem in essentia sint, sunt verò inter se distinctæ, quamuis illarum essentia vna semper atque indistincta remaneat. Ex quo etiam fieri videtur, vt vna eademque ipsarum potentia sit vna eademque sapientia, & bonitas, etsi potentia Patris esse dicatur, & sapientia Filij, ac bonitas Spiritus sancti per appropriationem scilicet & attributionem, cum tantum propriè sit vna diuinarum personarum, quantum & altera, & tantum vna quantum duæ, & tantum duæ quantum vna, & tres, quarum eadem quoque voluntas est, non ad eumdem solum finem, sed vna propriè atque eadem ipsarum voluntas, quæ in creaturis non vna, neque eadem est, sed tot esse videntur, quot distinctæ segregatæq; reperiuntur creaturæ. Videmus etiam multa membra in vno eodemq; corpore, quæ tamen cum distincta sint non eumdem actum habent, vt Paulus 2. Corinth. dixit: Impossibile enim est creaturas diuinis personis assimilare; tum quia ratio illas non capit, & sine rationis cognitione assimilare vanitas, temeritasq; est; tum etiã quia verè & plenè creaturas summo Deo creatori assimilare, compararéq; minime conuenit, solus quidẽ homo ad Dei similitudinem & imaginem factus est, vt Genes. in princ. dicitur. Non itaque tanta potest afferri similitudo, quin maior reperiatur dissimilitudo; quapropter similitudines & exẽpla cum afferuntur, videndũ est ne magis noceant, quàm diuina hæc aperiant. Noscere enim quòd Pater est, & quòd Filius a Patre solo genitus est Propheta psal. 2. dicente: Ego hodie genui te; & quòd Spiritus sanctus ab vtroque procedit iuxta illud qui a Patre procedit ille testimonium perhibebit de me, satis est, cum diuino ore hæc omnia Dominus reuelauerit. Quomodo autem Filius a Patre genitus sit, & quomodo Spiritus sanctus ab vtroque procedat, exempla, similitudines, coniecturæ, & rationes non declarant, nec ratio ipsa quæ auriga est, & omnium cognitionum magistra demonstrat, Ambrosio dicente, impossibile esse diuinæ generationis scire secretum, licet enim scire, dixit

Cera cũ in partes diuisa sit si postea simul illę partes iũgunt vnũ & idem sunt in essentia absque aliqua distinctione.

Vna eadẽq; potẽtia vna bonitas & vna sapientia Patris et Filij & Spiritus sancti.

Assimilare sine rationis cognitione vanitas est.

Minime cõuenit creaturas Deo creatori cõparare.

Dñus Iesus diuino ore diuina reuelauit mysteria sãctis. Trin.

Rõ auriga et magistra omnium cognitionum.

Licet scire q Pater est æternus & q Filius a Pr̄e solo genitus est et q Sp̄us sanctus ab vtroq; procedit.

Dñs hoc magnum mysteriū & illius considerationem sibi reseruauit.

Sanctiss. Trinitas tribus modis nobis innotescit.

Modi cognoscēdi sanctissimam Trinitatē reuelationū sunt

Distāt similitudines & exēpla quæ de reb⁹ creatis fiunt a diuinis ꝑsonis ipsarūq; mysterio & arcano.

Similitudines de rebus creatis fiunt aliquādo ad eruditionem tamquā prima elemēta

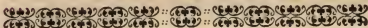
dixit idem, quòd Pater est æternus, & quòd Filius a Patre solo genitus est, & quod Spiritus sanctus ab vtroque procedit, vt Dominus Iesus sua iam diuina reuelatione monstrauit, non autem quomodo; nec scire conuenit qua ratione vnum, & idem sunt Pater & Filius, & Spiritus sanctus in essentia, quod est illud magnum mysterium & arcanum, quod sibi Dominus reseruauit: Itaque nos dicere cum Ambrosio licebit, quòd scrutari pluralitatem personarum in vnitate essentiæ, & vnitatem essentiæ in pluralitate personarum temeritas est, cum superna hæc mysteria sint, quæ scrutari non licet dixit Magister sententiarum c.9. Dicunt Theologi, vt in summa Theologiæ cap.10. legitur, quòd hæc sanctissima Trinitas tribus modis nobis innotescit: patet enim (vt in ipsa legitur) in figuris, & creaturis, & vt etiam ego addidi & in miraculis, sed quicquid sit, ne quod antea dixi denuo repetam, nunc non recenseo; satis superque erit scire quòd omnes illi modi etiam per auditum verbi Dei, & per visum sacrarum scripturarum (vt faciunt Theologi) reuelationum sunt; præter illud tamen quod in creaturis vere cognoscatur, cum hoc ab omni prorsus ratione alienum esse antea dēmonstrauerim. Distāt enim multū similitudines & exempla, quæ de rebus creatis fiunt, a diuina ipsa generatione, & a diuinis personis ipsarūq; mysterio & arcano; etsi vestigium Trinitatis certo quodam modo in vnaquaque creatura esse dicatur, quod in creaturis multiplex esse potest, secundum tamen quòd vnum aliquid est, & secundum quòd quendam ordinem tenent, vt August. in libro qui est de Trinitate scripsit, per creaturas, & similitudines ipsarum certo quodam modo consideratur diuina Trinitas, & mysterium ipsius, & ad aliqnam ipsius cognitionem deuenitur, non autem quid ipsa propriè sit cognoscitur, sic neque mysterium illius & arcanum; fieri namque aliquando huiusmodi coniecturæ, similitudines, comparationes & exempla solent de rebus creatis ad eruditionem, & simplicium institutionem seu instructionem, vt Abbas in hac rubrica cap.1. dixit, tamquam prima elementa, vt animus noster ex his quæ nouit surgat ad incognita, quæ non nouit, vt Gregorij est sententia in sua homilia super Matth. c.1. & ita quasi mentis ratiocinatione quæ suo ipsius propria est assequendo

quendo, non propter quid, ſed propter quandam certam æquiparationem quodammodo ſanctiſſima Trinitas demonſtratur, ipſiuſque myſterium ſimul & arcanum, ſurgendo ab elementis ad cælum, & a corruptibilibus ad incorruptibilia. Eſt etiã Deus ipſe verus & perfectus finis omnium, alij verò ita appellantur ſimilitudine quadam; veritas tamen eſt, quòd generatio, & ipſæ diuinæ perſonæ, atque myſterium & arcanum ipſarum, reuelatione nobis diuinitus facta cognoſcuntur, quæ tamen cognitio non eſt eadem, nec tanta quanta Patris & Filij & Spiritus ſancti, quam tamen poſtea fide penetramus, niſi enim, iuxta illud Iſaiæ cap. 17. credideritis non intelligetis.

Deus eſt omnium finis.

Cognitio reuelationis nobis facta nõ eſt eadẽ nec tãta quãta Patris et Filij & Spiritus ſancti.

F I N I S.

REGESTVM.

† a A B C D E F G H I K L M N.

Omnes ſunt quaterniones.

ROMAE,

Ex Typographia Sanctij, & Sociorum.

MDLXXXVIII.

Recognitio nonnullorum locorum.

Pag. *1. verſ. 18. poſt illud verbum*, præcipuam eius partem, *adde*, magis.

7. verſ. 8. lege, generalia, *& in verſ. 20. lege*, quantamq́; .

3. verſ. 6. poſt verbum, firmiori, adde, etiam.

5. verſ. 29. poſt verbum, eſt omnium, adde verbum, maxime.

8. verſ. 22. dicas, in c. olim. *& in verſ. 25. poſt verbum*, tranſubſtantiationem, *adde*, liceat hoc uti uocabulo ſeu conuerſionem quæ idem ſunt.

10. verſ. 5. dicas, de qua, *& in eo. uerſ. dicas*, nam in ea.

15. verſ. 1. tolle uerbũ illud, dixit, *& in eadẽ pag. uerſ. 17. quando dicit*, non enim eſt pater niſi ſit filius, *immediate adde*, neque filius eſt niſi ſit pater.

16. verſ. 23 quando dicit, in eo. c. 1. *tolle illud*, 1.

17. verſ. 34 quando dicit, vt ſcilicet ſint res diuerſæ, *adde immediate*, & diuerſam habeant ſubſtantiam.

26. verſ. 26 poſt uerbum, eſſe videmus, *adde immediate*, in quibus idẽ ſunt diuinæ perſonæ cũ diuina eſſentia.

27. verſ. 9. creatura eſt, *dicit.*

27. verſ. 33. exiſtimauerunt.

32. verſ. 29. verbi.

49. verſ. 6. vt ad perfectam.

71. verſ. 26. gehenna &, *tolle*, &.

89. verſ. 32. ſaltim.